

Politi og sted

Integrasjon, samarbeid og styring

Annette Vestby

Masteroppgave i kriminologi
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

Politi og sted

Integrasjon, samarbeid og styring

Annette Vestby

© Annette Vestby

2012

Politi og sted. Integrasjon, samarbeid og styring.

Annette Vestby

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Hustrykkeriet ved Det juridiske fakultet

Sammendrag

Tittel: Politi og sted. Integrasjon, samarbeid og styring.

Student: Annette Vestby

Veileder: Liv Finstad

Levert ved: Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Universitetet i Oslo, mai 2012

Desentralisering og integrasjon har stått sterkt blant grunnprinsippene for det norske politiet. Samtidig har det mange steder stått strid om nedleggelse og sammenslåinger av politiets tjenestesteder. På denne bakgrunnen reiser denne oppgaven spørsmålet: Hvilken betydning har lokal forankring for politiets arbeid? Dette spørsmålet har blitt forsøkt besvart gjennom en kvalitativ studie bestående av deltagende observasjon og intervjuer ved to lensmannskontorer. I tillegg har dokumentanalyse blitt lagt til grunn for å spore kontinuitet og endring av den lokale tilstedeværelsens betydning i et utvalg sentrale policydokumenter.

Deltagerne beskrev hendelser og erfaringer som tydet på at de var kjent som privatpersoner for publikum under arbeidet, og at publikum forbandt dem med politiet også på fritiden. Arbeidet var således preget i noen grad av betjentenes synlighet på flere arenaer og av de varige relasjonene til innbyggerne på stedet. Gjensidig avhengighet og synlighet mellom politi og publikum begrunnet et langsiktig perspektiv i arbeidet og en viss forsiktighet i utøvelsen av repressive politioppgaver. På steder og i sammenhenger hvor publikum vet mye om det lokale politiet og enkeltbetjenter kan tilliten til politiet på godt og vondt trekke på et bredt erfaringsgrunnlag. Oppgaven drøfter hvordan ulike tilknytninger til lokalsamfunnet kan påvirke publikums tillit til politiet, og benytter Finstads begrep ”politiblikket” for å undersøke hvordan politiets lokalkunnskap kan gi forskjellige kontrollmessige konsekvenser for ulike publikumsgrupper.

Politiets samarbeid med lokale myndigheter og andre aktører har de senere årene blitt mer formalisert enn hva som tidligere var tilfellet. Slike samarbeid dreier seg ofte om forebygging. Deltagerne vektla lokal tilstedeværelse og personifiserte samarbeidsrelasjoner som viktige for i hvilken grad slike

samarbeid fungerer hensiktsmessig og effektivt. Oppgaven drøfter hvilken betydning lokal forankring har for slike samarbeid generelt, og for politiets forebyggende innsats spesielt. Dersom politiet inntar et lokalsamfunnsperspektiv i arbeidet og sammenhengen som de inngår i, kan dette ha betydning for hvordan de prioriterer arbeidsoppgavene.

På lokalt nivå har geografiske sentraliseringsprosesser i mange tilfeller vært omstridt. Mine deltagere stiller seg i stor grad kritiske til hva de oppfatter som en økonomisk drevet utvikling mot økt sentralisering. Med bakgrunn i policydokumentenes definisjon av lokal forankring drøftes spørsmålet om hva slik forankring innebærer dersom fysisk, lokal tilstedeværelse ikke inkluderes som et nødvendig element. Konsekvensene av geografisk sentralisering for politiets rolle kan karakteriseres som et valg mellom et politi som baserer seg på integrasjon *i*, eller utrykning *til*, lokalsamfunnet. Oppgaven drøfter hvordan Webers rasjonalitetsbegrep kan belyse normativt og formålsrasjonelt begrunnede posisjoner til slike spørsmål, og tar opp forholdet mellom politisk og administrativ styring av politiet.

Politiet kontrollerer sin egen virksomhet gjennom mål- og resultatstyring. Slike styringsverktøy måler politiets effektivitet gjennom kvantifiserbar måloppnåelse, som senere legges til grunn for framtidig styring og ressurstildeling. Kjerneoppgavene til politiet lar seg i varierende grad telle på meningsfylte måter. Oppgaven drøfter noen mulige konsekvenser av at politiet styres etter slike mål, med særlig vekt på at de mest målevennlige kontrolloppgavene kan bli viktigere på bekostning av lite målevennlige oppgaver som forebygging og annet relasjonsorientert arbeid.

Oppgaven diskuterer også hvordan et perspektiv på politiet som en sosialt meningsbærende og symbolsk virksomhet kan belyse forholdet mellom politiet og lokalsamfunnet. Er det tilstrekkelig for å forstå politiets rolle i samfunnet å kjenne til dets arbeidsoppgaver og teknikker? Med utgangspunkt i misforholdet mellom politiets effektivitet og forventningene som rettes mot dem drøftes affektive og normative forbindelser mellom politi og publikum som del av en bredere forståelse av politiet enn som summen av oppgaver og tjenester.

Takk

Ved veis ende for dette prosjektet er det mange som fortjener en takk.

Den første takken går til de som jeg dessverre ikke kan nevne ved navn: Alle som deltok i undersøkelsen, eller på andre måter la til rette for meg og prosjektet mitt ved arbeidsplassene sine. Jeg lærte mer av dere enn jeg kunne ha gjort på noen annen måte.

En stor takk til min veileder Liv Finstad for all inspirasjon, smittende entusiasme og oppfordringer til akademisk selvtillit. Alle skulle hatt en som deg til å heie på seg!

En rekke personer har gitt innspill og tilbakemeldinger under arbeidet. Mine kjære medstudenter fortjener en stor takk for all støtte, fjas og fagprat de siste to årene. Takk til Tonje som tok jobben med å lese korrektur på oppgaven.

Til familien min, vennene mine og verdens beste Jonas: Takk!

Annette Vestby

Oslo, mai 2012

INNHold

SAMMENDRAG	V
TAKK	VII
INNHold	IX
1. INNLEDNING	1
1.1 TEMA OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	1
1.2 DET NORSKE POLITIET	4
1.3 LOKAL FORANKRING	6
1.4 STORT ELLER LITE STED?	8
1.5 TIDLIGERE FORSKNING	11
1.6 POLITIFORSKNINGEN OG MIN EGEN POSISJON	13
1.7 OPPGAVENS OPPBYGNING	16
2. METODE	19
2.1 METODEVALGET	19
2.2 KONTAKT OG TILGANG	20
2.3 FRAMGANGSMÅTER	24
2.4 VITENSKAPELIG KVALITET	30
2.5 ANALYSE	33
2.6 ETIKK.....	35
3. INTEGRASJON	39
3.1 "DU MÅ JOBBE ANNERLEDES PÅ BYGDA"	39
3.2 "POLITIFOLK MED NAVN"	44
3.3 TILLIT	51
3.4 KONTROLL.....	57
4. SAMARBEID	69
4.1 SAMARBEID MED LOKALE MYNDIGHETER OG ANDRE AKTØRER	69
4.2 LENSMANNSKONTORETS MANGE OPPGAVER.....	80
4.3 GENERALISTEN	88
5. STYRING	97
5.1 ET BRUDD I STEDETS BETYDNING	97
5.2 GEOGRAFISK SENTRALISERING AV POLITIET	100
5.3 MÅL- OG RESULTATSTYRING: HVA TELLER?	105
5.4 RASJONALITET	113
6. POLITI OG MENING	121
6.1 DET SYNLIGE POLITIET	121
6.2 SOSIALE OG SYMBOLSKE SIDER VED POLITIETS VIRKSOMHET	127
7. AVSLUTNING	135
LITTERATUR	141
VEDLEGG	149

1. INNLEDNING

Det var ikke før jeg hadde bestemt meg for å være med i veiledningsgruppen til Liv Finstad at jeg ble klar over at jeg skulle skrive en masteroppgave om politiet. Men hva skulle jeg skrive om? Noen, jeg husker ikke lenger hvem, ga meg det avgjørende rådet: ”Grav der du står!” Jeg innså at mitt forhold til politiet hadde nær forbindelse til min bakgrunn og oppvekst på landet. Samtidig så jeg at svært mye politiforskning hadde tatt utgangspunkt i politiets arbeid i byer. Dermed bestemte jeg meg for å utarbeide et prosjekt med bakgrunn i lensmannskontorenes politiarbeid.

1.1 Tema og forskningsspørsmål

Temaet for denne masteroppgaven er politiets tilknytning til lokalsamfunnet. I det offentlige ordskiftet blir gjerne dette spørsmålet knyttet til den geografiske organiseringen av politiet, og i mange tilfeller til sentraliseringsprosesser. Mange i og utenfor politiet er kritiske til slike tendenser, samtidig som økte krav til spesialisering og resultatstyring kan utfordre en desentralisert politimodell. Diskusjonen om politiets lokale organisering bygger på antagelser om hvilke konsekvenser forholdet til lokalsamfunnet har for politiets arbeid. Derfor er mitt overordnede forskningsspørsmål:

Hvilken betydning har lokal forankring for politiets arbeid?

For å belyse dette spørsmålet gjennomførte jeg en undersøkelse bestående av deltagende observasjon og intervjuer ved to lensmannskontorer. Disse fremgangsmåtene ga tilgang både til politibetjentenes praksis, og til deres forståelse og oppfatning av egen tilknytning til lokalsamfunnet. Flere spørsmål meldte seg i perioden som jeg tilbrakte sammen med deltagerne, og enkelte av disse har blitt til underproblemstillinger i prosjektet. Disse drøftes i ulike kapitler i oppgaven, jamfør oversikten over oppgavens oppbygning som avslutter dette kapitlet.

Flere av deltagerne i undersøkelsen hadde erfaring med å bli identifisert som politi på fritiden, og som privatpersoner mens de var på jobb. I mange tilfeller ble dette trukket fram som en faktor som deltagerne mente at preget deres måte å utøve politiarbeidet på.

Hvilken betydning har politibetjentenes integrasjon i lokalsamfunnet for arbeidet? Blir, og i så fall hvordan, rettssikkerhet og legitimitet påvirket av politiets tilknytning til lokalsamfunnet?

I oppgaven drøftes ikke bare de enkelte politibetjentes tilknytninger til lokalsamfunnet. Tjenestestedenes formelle og uformelle samvirke med lokalsamfunnet er en sentral del av virksomheten som kan tenkes å bli preget av ulike forbindelser til nærmiljøet.

Hvilken betydning kan lokal forankring ha for det forebyggende arbeidet og samarbeidet med lokale aktører? Kan, og i så fall hvordan, tilknytning til lokalsamfunnet ha betydning for politiets prioritering av oppgaver?

Politi- og lensmannsetaten gjennomførte en stor distriktsreform på begynnelsen av 2000-tallet. De senere årene har sammenslåing og sentralisering av tjenestesteder vært et tema. Ett av lensmannskontorene som jeg besøkte hadde vært gjennom en slik sentraliseringsprosess, men også deltagerne ved det andre kontoret var opptatt av slike tendenser i forbindelse med politiets forhold til lokalsamfunnet og innbyggerne. Deltagerne forstod sentralisering av politiets tjenester som en økonomisk drevet utvikling, og denne forståelsen peker mot forholdet mellom administrativ og politisk styring av politiet. Styringsverktøyenes påvirkning på politiets rolle drøftes som ett eksempel på dette. Det kan også ses tegn til endring av den stedlige tilknytningens betydning i offentlige dokumenter som diskuterer forholdet mellom politi og lokalsamfunn.

Hva innebærer lokal forankring uten fysisk, lokal tilstedeværelse? Hvilken betydning har styringsverktøyene når det kommer til å definere politiets rolle?

Det offentlige ordskiftet om politiet kan være preget av sterke følelser. Motstanden mot sentralisering av tjenestesteder har i mange tilfeller vært bred fra innbyggere og politikere på lokalt nivå. Politiinstitusjonens sosiale betydning synes ikke å kunne reduseres i sin helhet til arbeidsoppgaver og tjenester. Derfor drøftes også spørsmålet:

Hvordan kan sosiale og symbolske sider ved politiets virksomhet bidra til en forståelse av forholdet mellom politi og lokalsamfunn?

Fra "sosial nærhet" via "sted" til "lokal forankring"

Arbeidet med forskningsspørsmålene begynte nesten to år før oppgaven ble ferdigstilt, og de har vært gjenstand for utvikling og forbedring gjennom hele prosessen. Det sentrale forskningsspørsmålet i den opprinnelige prosjektbeskrivelsen var "Hvilken betydning har sosial nærhet til publikum for politiets yrkeskultur?" I det videre arbeidet med litteraturen på feltet og med forberedelsene til feltarbeidet så vek yrkeskulturbegrepet på bakgrunn av en tanke om at prosjektet mitt ikke var av et omfang som kunne rettferdiggjøre at jeg skulle kunne si så mye om dette store, bredt utforskede temaet. I tillegg så vurderte jeg at med det datamaterialet som jeg planla å samle inn ved lensmannskontorene ville jeg kunne skrive om temaer som i mindre grad hadde vært fokus for metodisk tilsvarende studier som i mange tilfeller har tatt utgangspunkt i politiets arbeid i byer. "Politiets arbeid" ble tatt inn som erstatning for yrkeskulturbegrepet.

Under datainnsamlingen dukket stadig nye temaer opp. I denne perioden var "sted" den mest sentrale variabelen i forskningsspørsmålet mitt, og ikke "sosial nærhet". Stedsbegrepet syntes å gi mening for deltagerne mine, som i mange tilfeller knyttet dette til betydningen for deres lokalt situerte praksis, og til overindividuelle fenomener som sentralisering og andre styringsspørsmål i politiet. Nærhetsbegrepet har en nærmest normativ klang som jeg oppfattet at ville kunne påvirke deltagerens oppfatning av prosjektet på en måte som jeg ikke ønsket.

Stedsbegrepet ble derimot i det videre arbeidet med analysen av materialet stående som noe passivt, og lite praksisorientert. Det var ikke før jeg gjennomførte en strukturert dokumentanalyse av tre sentrale offentlige dokumenter, at "lokal forankring" kom inn i det overordnede forskningsspørsmålet. Innholdet i begrepet tas opp senere i dette kapitlet, men i motsetning til "sted" så er det etter min oppfatning et mindre statisk begrep som mer presist konnoterer aktivitet og relasjon. "Forankringsparaplyen" var også etter min oppfatning godt egnet som overgripende begrep for de mer spissede og temaorienterte underspørsmålene som ble presentert tidligere i dette kapitlet.

Forskningsspørsmålene har utviklet seg på alle trinn i prosessen, gjennom litteraturstudier, samtaler og observasjon i det utforskede feltet og i den påfølgende analysen.

1.2 Det norske politiet

Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.

Politi-loven, § 1 annet ledd

Politiet skal søke å forebygge kriminelle handlinger, og håndheve loven i etterkant av at straffbare handlinger har funnet sted. Politiet har en rolle som hjelpere i kraft av sin posisjon som beredskaps- eller krisehåndteringsetat. Andre oppgaver som ligger til politiet er sivile rettspleieoppgaver, forvaltningsoppgaver, fangetransport og grensekontroll. Dersom andre forvaltningsorganers lovlige vedtak krever makt for å gjennomføres, skjer dette gjennom politiet (Politiets rolle og oppgaver 2005: 35-44, 76). Det norske politiet skiller seg fra sine svenske og danske kollegaer ved å ha sivile rettspleieoppgaver, utlendingsforvaltning og redningstjeneste innen sitt ansvarsområde. Politiets oppgaver kjennetegnes ved at de enten krever makt eller tvang for å gjennomføres, eller at politiet i kraft av sin kompetanse og organisering er særlig egnet for å løse dem (Politiets rolle og oppgaver 2005: 77).

Politi-loven beskriver og hjemler politiets virksomhet. I praksis omsettes mandatet til et enormt antall ulike enkelthandlinger og handlingsalternativer. Rettshåndhevelse, forebygging og trygghetsskapende virksomhet er navn på kategorier av handlinger. Ethvert møte med publikum, ethvert ledd i en saksbehandlingsskjede og ethvert etterforsknings-skritt utøves på én bestemt måte her og nå, til forskjell fra de andre måtene den faktiske handlingen kunne ha blitt utført på. Analysen som følger i de neste kapitlene tar utgangspunkt i deltagerne mine sine fortellinger og handlinger. Det empiriske grunnlaget er historiske handlinger – særegne handlinger framfor handlingskategorier. Mandatet og oppgavene som politiet er gitt legges til grunn, og det som drøftes er *utøvelsen* av disse oppgavene.

Grunnprinsippene for politiet

I stortingsmeldingen *Politiets rolle i samfunnet* (1981) formulerte politirolleutvalget ti grunnprinsipper for virksomheten til det norske politiet. Disse ble gitt som et svar på spørsmålet om hvilke egenskaper som burde kjennetegne politiet.

1. Politiet skal avspeile samfunnets idealer.
2. Politiet skal ha et sivilt preg.
3. Vi skal ha et enhetspoliti.
4. Politiet skal være desentralisert.
5. Politimannen skal være generalist.
6. Politiet skal virke i samspill med publikum.
7. Politiet skal være integrert i lokalsamfunnet.
8. Politiet skal ha en bred rekruttering.
9. Politiet skal prioritere mellom sine oppgaver og legge hovedvekten på forebyggende virksomhet.
10. Politiet skal være underlagt effektiv kontroll fra samfunnets side.

(*Politiets rolle i samfunnet* 1981: 75-85)

Utvalget påpekte at disse prinsippene sett i sammenheng ga uttrykk for en politimodell som kunne kalles "nærpoliti". Motstykket til denne modellen ville i følge utvalget være et politi som baserte seg på store driftsenheter med mange ansatte og ansvar for et stort geografisk område. Et sivilt preget og desentralisert enhetspoliti henger sammen med mulighetene for samspill med publikum, for integrasjon i nærmiljøet og med rekrutterings- og kontrollhensyn (Politiets rolle i samfunnet 1981: 86).

Nyere stortingsmeldinger har gitt sin fortsatte støtte til disse grunnprinsippene. I *Politireform 2000* (2001: 27) står det at departementet anser at prinsippene fremdeles utgjør et godt verdimeslig grunnlag for politiet, selv om innholdet i enkelte punkter må leses i lys av samfunnsutviklingen de senere år. I *Politiets rolle og oppgaver* (2005: 56) gjenfinner man det samme forbeholdet om endrede samfunnsmessige omstendigheter siden 1981, men "det idémessige grunnlaget som prinsippene samlet uttrykker skal likevel også i dag være en del av grunnlaget for politi- og lensmannsetaten." En slik generell tilslutning til prinsippene kan vanskelig leses som noe annet enn fortsatt støtte til det som i grove trekk kan karakteriseres som et "nærpoliti" (Politiets rolle i samfunnet 1981: 86). I en nærpolitimodell som den grunnprinsippene antyder, legges det stor vekt på at politiet er til stede i det lokalsamfunnet som det har ansvar for. Tilknytningen til nærmiljøet er både et mål i seg selv, og en forutsetning for at det skal være mulig for politiet å være integrert og inngå i samarbeid og samspill med befolkningen.

1.3 Lokal forankring

Politiet står i et bestemt forhold til lokalsamfunnet. Det kan finnes en politistasjon eller et lensmannskontor på stedet, eller politidekningen kan basere seg på patruljering og utrykning fra en driftsenhet som ligger et annet sted. De som arbeider i politiet kan være bosatt på stedet eller ikke, og politiet kan inngå i ulike former for samarbeid med lokale myndigheter og andre aktører. "Lokal forankring" viser til ulike tilknytninger eller forbindelseslinjer som finnes mellom politiet og lokalsamfunnet.

Denne oppgaven legger tre særlig sentrale offentlige dokumenter til grunn for begrepet. Stortingsmeldingen *Politiets rolle og oppgaver* (2005: 67) drøfter politi- og lensmannsetatens rolle og oppgaver og hvordan utviklingen bør skje de neste 5-10 årene (dvs. fram til ca. 2015). I meldingen brukes begrepet ”et lokalt forankret politi” i diskusjonen av politiets forhold til lokalsamfunnet. Begrepet har klangbunn i de tidligere nevnte grunnprinsippene for politiet. I meldingen blir det lagt særlig vekt på at den desentraliserte strukturen skal videreføres med et fortsatt antall tjenestesteder på rundt 400, og at denne politiformen både medfører og forutsetter gode relasjoner mellom politiet på den ene siden, og publikum og lokale myndigheter på den andre (2005: 68-69). I stortingsmeldingen *Politireform 2000* (2001) er ikke fokus først og fremst på politiets oppgaver, men på organisasjonsstrukturen. Dokumenter legger vekt på lokal forankring i form av at politiet er integrert i lokalsamfunnets sosiale nettverk, og den tilliten som dette medfører fra publikums side. Nærpolitiet forutsettes å være egnet til å drive med kunnskapsbasert og problemorientert politiarbeid i kraft av at modellen medfører god publikumskontakt. Et geografisk nært og tilgjengelig politi er viktig for den trygghetsskapende virksomheten (*Politireform 2000* 2001: 32, 37, 48). *Politiet mot 2020* (2008) er en rapport fra Politidirektoratet som blant annet beskriver kriminalitetsutviklingen og forholdet mellom politiet og det øvrige samfunnet nasjonalt og internasjonalt. Rapporten beskriver i likhet med de to stortingsmeldingene politiets lokale forankring i lys av tilgjengelighet til polititjenester, oversikt over lokale utfordringer og samarbeidet med publikum og andre aktører (*Politiet mot 2020* 2008: 23). Rapporten skiller seg derimot fra de to nevnte stortingsmeldingene ved at den ikke nevner geografisk nærhet som et eget element i politiets lokale forankring. I stedet presiseres det at spørsmålet om hvilke arbeidsmetoder som politiet benytter seg av i lokalsamfunnet bør gis prioritet over spørsmålet om hvor bygningsmassen plasseres (2008: 23).

Gjennom en dokumentanalyse av disse tre dokumentene har jeg identifisert fire elementer som inngår i det de omtaler som politiets lokale forankring. Disse er lokal tilstedeværelse, integrasjon, lokalkunnskap og tilgjengelighet. *Lokal*

tilstedeværelse er å forstå som politiets fysiske tilstedeværelse i nærmiljøet i form av et tjenestested. *Integrasjon* handler om politiets deltagelse i sosiale nettverk i det samme nærmiljøet, og omfatter både formalisert og ikke-formalisert samarbeid med andre aktører. De enkelte politibetjentenes deltagelse i lokalsamfunnet som privatpersoner inngår også i dette integrasjonsbegrepet. *Lokalkunnskap* viser til politiets person- og steds-kunnskap. Her kan det både være snakk om kunnskap som stammer fra yrkesutøvelsen, men også fra uformelle kanaler. *Tilgjengelighet* viser til spørsmålet om politiet er til stede når og hvor det er behov for dem.

De fire elementene vektes noe ulikt i de forskjellige dokumentene. De kan heller ikke ses som uavhengige av hverandre. Som analytiske begreper er de delvis betinget av hverandre, og kan overlappe. I oppgaven er det særlig integrasjon og lokal tilstedeværelse som vies oppmerksomhet. Dette henger sammen med at jeg anser at tilgjengelighet og lokalkunnskap et stykke på vei er betinget av disse to. Operasjonaliseringen av disse begrepene som vist her utgjør en sentral del av grunnlaget for analysen.

1.4 Stort eller lite sted?

Distriktene som lensmannskontorene som jeg besøkte befinner seg i er ulike, men har en del felles kjennetegn. Begge er landdistrikter, med lensmannskontorene beliggende i tettbygde områder. Kommunene som de betjener er ikke tett befolket. I boken *Hvor tett et samfunn?* (1982) peker Christie på noen trekk ved ulike samfunnstyper som kan danne en bakgrunn for å tenke på hva som er særegent ved lokalsamfunnene til lensmannskontorene i undersøkelsen min.

Vekst, skriver Christie, kan skje på en av to måter. Den ene er vekst gjennom forstørring. Bygda blir et tettsted, som vokser seg til småby og kanskje enda større, til en storby. Vekst kan også skje gjennom knoppskyting. Noen bryter ut av et etablert lokalsamfunn, og bygger opp et nytt et annet sted (1982: 14-15). Christie mener at moderne samfunn i hovedsak er preget av vekst gjennom

forstørring, og at usynlighet og uavhengighet menneskene i mellom er konsekvenser av dette. Disse er tegn på det som han kaller *løse samfunn*. Slike samfunn bærer preg av arbeidsdeling og spesialisering. *Tette samfunn* kjennetegnes derimot av det motsatte, nemlig gjensidig avhengighet og synlighet (1982: 30). Det teoretiske kontinuumet mellom tette og løse samfunn består av ulike sammensetninger av synlighet og gjensidig avhengighet.

Synlighet og gjensidig avhengighet

Begrepet synlighet kan belyses gjennom å tenke på forskjellen mellom personer og roller. I et forstørret og spesialisert sosialt system foregår en god del av samhandlingen mellom personer som besitter ulike roller i situasjonen. Personlige egenskaper som ikke angår personenes rolle i situasjonen, er uvedkommende for samhandlingen. Med en lavere grad av differensiering framstår individene i større grad med egenskaper også ved siden av de som er direkte relevante i situasjonen. I et lite og mindre differensiert sosialt system er de personlige og særegne trekkene ved aktørene ikke irrelevante. Aktørene er synlige som seg selv, og ikke bare som bærere av en bestemt rolle (Christie 1982: 25).

I samfunn som er preget av forstørring og differensiering finner det sted en avhengighet mellom systemer og institusjoner. På samme måte som personlige egenskaper viker for roller, finnes avhengighet i større grad mellom systemer enn mellom bestemte personer. ”Partenes forhold til hverandre blir sterkt spesifisert” (Christie 1982: 27). Den gjensidige avhengigheten i mindre systemer bærer preg av å være personifisert og del av et sett med varige relasjoner. Forholdet mellom aktørene er ikke strengt spesifisert, i motsetning til det forstørrede systemets rollespesifikke relasjoner (Christie 1982: 27).

Christies begreper om tette og løse samfunn utgjør et teoretisk kontinuum som jeg bruker for å si noe om synlighetens og de varige relasjonenes betydning for politiets lokale forankring på de stedene hvor jeg har gjennomført prosjektet mitt. Distriktene som jeg har besøkt kan karakteriseres med ulike egenskaper

fra Christie sitt teoretiske kontinuum mellom tette og løse samfunn. Deltagerne fortalte meg om sine opplevelser av å være synlige for publikum utover det som følger av å være uniformert politi. De deler erfaringer med å være kjent som politi (rolle) i lokalsamfunnet på fritiden, og med å være kjent som privatperson når de er på jobb. De bor og arbeider i et sosialt system hvor de er synlige som enkeltpersoner, og ikke defineres strengt i lys av rollen sin når de er på jobb. De personlige egenskapene er (potensielt) nærværende når de samhandler med publikum.

Deltagerne fortalte også om hvordan det påvirker jobben og fritiden deres at de inngår i det samme lokalsamfunnet eller nærmiljøet som de tjenestegjør i. I Christies (1982) begrepsbruk finnes det en gjensidig avhengighet mellom personer i lokalsamfunnet. Enhver politihandling som retter seg mot publikum, retter seg mot et publikum som de må anta at de vil komme til å se igjen, enten i eller utenfor tjenesten. På bakgrunn av dette virker det ikke urimelig å si at lokalsamfunnene som jeg har besøkt er preget av disse to kjennetegnene med Christies samfunnstype i den *tette* enden av kontinuumet.

By og land

Grad av synlighet og varige relasjoner vil trolig i mange tilfeller sammenfalle med et skille mellom by og land. By og land er ikke i seg selv tema for oppgaven min. Synlighet og varige relasjoner inngår i det jeg kaller politiets integrasjon på stedet, og er begreper som også kan ha gyldighet for eksempel for politifolk som arbeider over tid med bestemte publikumsgrupper eller lignende. I den grad synlighet og varighet kjennetegner landpolitiets arbeid så er det slikt arbeid jeg skriver om.

Når det er sagt, så anser jeg det som av betydning at denne oppgaven baserer seg på et datamateriale som er samlet inn utenfor sentrale, urbane områder. Byen har hatt en sentral rolle i utviklingen av både sosiologien og kriminologien som disipliner¹. I klassisk sosiologisk teori, og fremdeles, konnoteres rurale

¹ Se for eksempel Rock (2007: 18-23).

lokalsamfunn med det gamle og tradisjonelle. Hvis den nåtidige bygda assosieres med tradisjonelle samfunn i sosiologisk forstand er det som om det skjer en forveksling av sted og tid. Moody (1999: 19) beskriver en "urban ethnocentrism" i kriminologien, og skriver om amerikanske kriminologiske studier fra rurale områder at "They feed off myths about rurality, based on a rural idyll of bygone days, the homogenous, undifferentiated countryside, egalitarian rural communities and shared understandings of country and city life (Moody 1999: 15)." Med andre ord: I den grad denne oppgaven også forteller noe om den nåtidige bygda anser jeg det som et viktig bidrag.

1.5 Tidligere forskning

Empirisk og praksisorientert politiforskning har i mange tilfeller tatt utgangspunkt i den delen av politiets virksomhet som foregår i byer. Det foreligger dermed ikke så mye politiforskning som konsentrerer seg om ruralt politiarbeid spesielt. De overordnede temaene som er av interesse i oppgaven har derimot blitt undersøkt i andre kontekster. Det er særlig på tre områder av det finnes bidrag som til sammen utgjør et relevant forskningsgrunnlag for dette prosjektet. Disse er studier av nordisk operativt politiarbeid og yrkeskulturer, nærpolforskningen og studier av arbeidet ved lensmannskontorer i Norge.

Liv Finstads "Politiblikket" (2000) viser hvordan politiet gjennom sitt observasjons- og fortolkningsskjema skiller mellom kjenninger og sitt øvrige publikum. Relasjonen mellom politi og publikum står sentralt i studien som på bakgrunn av deltagende observasjon hos ordenstjenesten i Oslo også utgjør et interessant miljømessig motstykke til mitt prosjekt. Jeg bruker Finstads kjernebegrep "politiblikket" og kobler dette mot min undersøkte kontekst hvor politiet i den grad de er integrert i lokalsamfunnet besitter omfattende kunnskap om kjenningene og "vanlige folk". Rolf Granér's doktorgradsavhandling "Patrullerande polisens yrkeskultur" (2004) diskuterer ulike faktorer som påvirker politiets arbeidsstil og yrkeskultur. Blant disse finner Granér at en mindre arbeidsdelt hverdag og den gjensidige personkunnskapen mellom politi

og publikum på mindre steder har betydning for politiets arbeidsstil eller yrkeskultur.

Nærpolitiet som strategi har også vært gjenstand for vitenskapelige arbeider, og utgjør en del av forskningen på elementer i det som kan kalles et lokalt forankret politiarbeid. Som polisiær strategi har nærpolitiet vært tenkt å erstatte et sosialt fellesskap mellom politi og publikum, som antas å kunne finne sted i visse sosiale sammenhenger. Det er således en strategi som kan være aktuell i urbane områder (Larsson 2010a: 235). Lokalkunnskap og nærhet til publikum står sentralt for slike strategier, og forskning på disse områdene kan ha en viss overførbarhet til denne oppgavens forskningsinteresser. Et sentralt bidrag på dette feltet er Balvig og Holmbergs (2004, Holmberg 2005) evaluering av en rekke forsøk med nærpoliti i Danmark, og med særlig vekt på det mest omfattende forsøket som fant sted i Helsingør. Deres resultater gir et grunnlag for å diskutere effektiviteten av ulike tiltak og virkemidler som ble iverksatt for å styrke nærheten mellom politi og publikum.

Til sist finnes det også noe forskning om lensmannskontorenes arbeid i Norge. Nina Fjeldbergs hovedfagsoppgave (1999) er så vidt meg bekjent den siste tilsvarende undersøkelsen som er gjort med lensmannskontorer som bakteppe før denne. Den dreier seg om hvordan det sentrale politimandatet blir omsatt og tolket på lokalt nivå, og Fjeldberg undersøkte enkeltbetjenter, interne og lokale forhold, styringsverktøy, kultur og historie som faktorer som kunne belyse spørsmålet. Hovedtemaet i oppgaven er hvordan stedet som politiet utøver sin virksomhet på påvirker den samme virksomheten, og har slik på overordnet nivå et tematisk sammenfall med min oppgave. I tillegg foreligger det to eldre arbeidslivsrapporter (Sørensen og Hetle 1985a, b) og en oppgave fra Institutt for kriminologi og strafferett (Bjørkan 1977). Politiets arbeidsmåter og organisering har endret seg i tiden etter at disse verkene ble publisert. Derimot drøfter de alle temaer omkring synlighet, helhet og varige relasjoner mellom politi og publikum som det er rimelig å anta at er mer tidløse enn de konkrete saks- og organisasjonopplysningene som framkommer i tekstene.

1.6 Politiforskningen og min egen posisjon

For enhver forsker er det nødvendig å reflektere over sin egen posisjon i forhold til feltet som studeres, men også posisjonen innenfor fagfeltet. Det foregår en internasjonal diskusjon innenfor politiforskningen om hvilke perspektiver og utgangspunkter politiforskerne har, og hvordan ulikt situert forskning bidrar til å belyse ulike sider ved politiets virksomhet. Flere ulike dikotomier framsettes, men felles for dem er at de på ulike måter framhever forskerens nærhet eller avstand til det utforskede politiet.

Manning og Warfield (2009) kritiserer den angloamerikanske politiforskningen for å ha et for snevert fokus på kriminalitetsbekjempelse og effektivitetshensyn. I teksten konstruerer de et skille mellom det de kaller sosiologi *om* politiet, og sosiologi *for* politiet. Førstnevnte beskrives som akademisk og teoretisk orientert, i motsetning til sistnevnte hvis publikum er politiet og som konsentrerer seg om å produsere kunnskap som politiet kan benytte for å forbedre sin egen ytelse. Gjennom publikasjoner på feltet studerte Manning og Warfield hvilke temaer og forskningsinteresser som ble forfulgt i denne forskningen. De fant at den angloamerikanske politiforskningen fokuserte på politiets ressurser, holdninger til politiet, organisasjons- og yrkeskultur, strategier, samfunnsrolle og så videre. Slik kunnskap kan være direkte nyttig for politiets arbeid. Forfatterne savner mer forskning om bredere sosiologiske temaer som for eksempel etnosentrisme i forståelser om hva politiet er, politiets rolle og posisjon i demokratier, teoretisering om politi (*policing*) og karriereveier i organisasjonen. Manning og Warfield konkluderte med at politiforskningen slik den fremstår i dag er forskning for politiet, og ikke en uavhengig, utvendig akademisk virksomhet som kritisk analyserer politiet som en sosiologisk størrelse i samvirke med et omkringliggende samfunn.

En lignende dikotomi kan gjenfinnes i det som Høigård kalte "kløften" (2005). "Kløften" viser til avstanden mellom universitets- og myndighetsforskningen².

² "Med myndighetsforskning tenker jeg særlig på den forskning som skjer innenfor rammen av de nasjonale politihøgskolers forskningsenheter og ved Forskningsenheten ved det svenske BRÅ" (Høigård 2005: 105).

Grovt skissert kan myndighetsforskningen beskrives som et hjelpemiddel for politiet med utgangspunkt et styringsperspektiv, mens universitetsforskningen forstås som å representere et utenfraperspektiv på politiet som i større grad legger til rette for kritisk kunnskapsproduksjon. Et sentralt poeng er at slik myndighetsforskning ikke henter sine problemstillinger fra fagmiljøet, men styrer forskningsinteressene utenfra. Høigård framhever behovet for å styrke forskningsmiljøene ved å bygge broer over kløften mellom universitets- og myndighetsforskningen. Til tross for at forskningsmiljøene i enkelte tilfeller arbeider med de samme temaene eller lignende problemstillinger så benytter forskerne seg i beskjeden grad av hverandres bidrag til kunnskapsfeltet. "Kløften" kan ses som en parallell til de to typene politisosiologi som Manning og Warfield (2009) beskrev, hvor myndighetsforskningen produserer kunnskap for politiet, mens universitetsforskerne har en større distanse til feltet og produserer kunnskap om politiet. Det er derimot et empirisk spørsmål i hvilken grad disse framstillingene av forskningen stemmer overens med de faktiske betingelsene for kunnskapsproduksjon.

Marianne Sætre (2010) ved Politihøgskolen hevder at institusjonell tilknytning ikke er tilstrekkelig garanti for fri og kritisk forskning. Det Manning og Warfields kaller sosiologi *om* politiet kan møte motstand i form av lokale normer for hva som forskningsmiljøet anser som legitime temaer og perspektiver. Wathne (2010: 58-69) beskriver hvordan Finstad under arbeidet med *Politiblikket* (2000) opplevde å bli gjenstand for skepsis på grunn av at hun arbeidet med det statlige kontrollapparatet med et aktørorientert nedenfraperspektiv. Wathne hevder at den «nyttige» forskningen er legitim i den grad den kommer marginaliserte og utstøtte grupper til gode – og ikke grupper som assosieres med statsmakten (2010: 59-60). Et aktørperspektiv på utstøtte mennesker tiltrekker seg ikke kritikk for manglende distanse til informantene, slik tilfellet var for Finstad (Sætre 2010).

Waddington (2010) formulerte i artikkelen *Police Pursuits: A Case Study of «Critical Friendship»* en normativ posisjon for politiforskeren og betegnet den som «en kritisk venn». Den kritiske vennen, hevdet Waddington, inntar en

flertydig rolle både som varslers og nyttig, solidarisk venn. Han illustrerte den kritiske vennens stilling med en analyse av biljaktens rolle i det britiske politiet. Til tross for risikoen som er forbundet med den, ble biljakten behandlet av politiet som et virkemiddel som de hadde lav terskel for å iverksette. Waddington ser dette som en kontrast til politiets høye terskel for å ta i bruk bevæpning, og med hvilken omhu det virkemiddelet blir iverksatt. I rollen som kritisk venn hadde Waddington mulighet til å løfte blikket fra biljaktens og andre virkemidlers nytteverdi, og fokusere på handlingenes legitimitet (Waddington 2010: 121). Den kritiske vennen har innsikt i politiets virksomhet og har deres tillit, samtidig som han beholder en fri kritisk og uavhengig posisjon. Waddingtons posisjon kan tolkes som både nyttig for politiet – spørsmål om legitimiteten til deres handlinger bør oppta dem – samtidig som han betrakter virksomheten med en kritisk blikk, situert utenfor politiorganisasjonen og fokuserer på et for så vidt abstrakt fenomen; legitimitet. Slik kan han leses som en forsker som overskrider skillene mellom den pragmatiske og den akademiske politiforskningen.

Politiets virksomhet berører virkelig store spørsmål som rettssikkerhet og legitimitet. Forskning på politiets relasjon til disse verdiene er viktig og berettiget. Like fullt kan ikke politiet ivareta slike verdier på noen annen måte enn gjennom sin praksis. Politiets legitimitet vil være betinget av (blant annet) måten de arbeider på. Befolkningens rettssikkerhet likeså. Å kategorisk skille forskning på praksisnivået fra forskning på historisk, makrososiologisk eller ideologisk nivå som vesensforskjellige er etter min oppfatning lite fruktbart. Politiforskning som fokuserer på oppgaveløsning eller effektivitet kan ikke uten videre ses på som sidespor til de store diskusjonene rundt legitimitet og rettssikkerhet.

Min posisjon kan også forstås ut fra hvem denne oppgaven er skrevet for. Oppgaven tar opp spørsmål som vedrører sosial nærhet og kontroll, som er tradisjonelle temaer innenfor den norske kriminologien. Samtidig skrives oppgaven på et bakteppe av dagsaktuelle debatter om politiets organisering og rolle, og søker å synliggjøre noen egenskaper ved politiets arbeid på steder som i

mindre grad har blitt utforsket av samfunnsforskere. Oppgaven diskuterer både betydningen av lokal forankring med tanke på oppgaveløsning og kvalitet, men også i lys av overordnede eller allmennvitenskapelige diskusjoner omkring kontroll, rettssikkerhet og forholdet mellom administrasjon og politisk kontroll. Det har vært et mål å skrive en oppgave som kan være interessant for deltagerne selv, så vel som for politiinteresserte akademikere og andre som engasjerer seg i de konkrete temaene som teksten berører.

1.7 Oppgavens oppbygning

Opgaven består av sju kapitler.

Kapittel to. Metode - redegjør for framgangsmåten i prosjektet, og ser arbeidet i lys av overordnede vitenskapsteoretiske og forskningsetiske prinsipper.

Kapittel tre. Integrasjon - ser på politibetjentenes integrasjon i lokalsamfunnet, og spør hvilken betydning slik integrasjon kan ha for arbeidet. I kapitlet drøftes nærhet og lokalkunnskap i lys av Finstads begrep ”politiblikket”, og spør om politiets integrasjon kan medføre ulike kontrollmessige konsekvenser for forskjellige publikumsgrupper. Kapitlet tar også opp hvilken betydning det kan ha for publikums tillit til politiet at det forbindes med enkeltpersoner.

Kapittel fire. Samarbeid – beskriver og drøfter hvordan politiet som institusjon kan være integrert i nærmiljøet, og spør hvilke betydninger slike forbindelser til det lokale kan ha for samarbeidet med lokale aktører, det forebyggende arbeidet og prioritering av oppgaver. Avslutningsvis drøftes det hvordan den lokale konteksten kan påvirke innholdet i generalistens rolle.

Kapittel fem. Styring – diskuterer forholdet mellom politisk kontroll og administrativ autonomi i styringen av politiet. Kapitlet innledes med en redegjørelse for aktuelle styringsprinsipper i politiet og deltagerens forståelse av geografisk sentralisering av politiet. Disse temaene drøftes i lys av Webers rasjonalitetsbegrep.

Kapittel seks. Politi og mening – spør hvilke egenskaper ved politiet som ikke gripes dersom etaten primært anses som et instrument for kriminalitetskontroll, og hvordan slike sider ved virksomheten kan belyse forholdet mellom politi og lokalsamfunn.

Kapittel sju. Avslutning – samler trådene og sammenholder sentrale funn og poenger i oppgaven.

2. METODE

Valget av vitenskapelig metode er uløselig bundet sammen med hvilke data forskeren trenger for å besvare forskningsspørsmålene sine. Ulike metoder gir data om forskjellige sider ved det som skal undersøkes. For å besvare mine spørsmål kombinerte jeg deltagende observasjon med intervju av enkelte deltagere og en avgrenset dokumentanalyse. Dette er vanlige metoder i kvalitative³ forskningsopplegg. Metodene har vært egnet da jeg som forsker gikk til feltet med et åpent blikk, og begreper og forskningsspørsmål har vært i utvikling gjennom prosessen (Fangen 2010: 33).

2.1 Metodevalget

Forskningsspørsmålene har prioritet i metodevalget. Like fullt finnes det også andre hensyn å ta. For meg bestod en viktig del av motivasjonen bak prosjektet av et ønske om å benytte deltagende observasjon som metode. Jeg formulerte derfor forskningsspørsmålene på en måte som åpnet for dette. Ressurshensyn spilte også inn i valg av framgangsmåte (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009: 118). For en mastergradsstudent er kanskje tid den knappeste ressursen. Deltagende observasjon er gjerne en svært tidkrevende framgangsmåte. En kombinasjon av deltagende observasjon og intervju lot meg samle inn en større mengde relevante data, samtidig som den balanserte mitt fokus på deltageres handlinger med deres syn på seg selv og arbeidet sitt.

Gjennom å kombinere innsikten i handling med deltageres oppfatninger og forståelse, legger forskeren et godt grunnlag for å bygge innsikt i feltet hun undersøker. Tjora (2006: 430) legger vekt på at disse to metodene er interaktive. Intervjuer og samtaler gir gode ledetråder for hva som kan være interessant for observatøren å fokusere på, mens observasjoner gir et godt grunnlag for å stille innsiktsfulle og relevante spørsmål i intervjusituasjonen. Både intervju og

³ Grønmo (1996: 73) skriver at den kvalitative egenskapen i bunn og grunn viser til forskerens data. Kvalitative data er, som mine, data som gjengis som tekst.

observasjon er utilstrekkelige hver for seg, skriver Prieur (2002: 154), da fortellingen aldri forteller alt, og observasjonen ikke gir et tilstrekkelig grunnlag for forståelse.

2.2 Kontakt og tilgang

Det er ikke lett å sette ord på hva man er ute etter når man ikke vet hva som finnes der ute. Det er vanskelig å definere på forhånd hva man skal se etter i et miljø man ikke kjenner (Prieur 2002: 136). Da jeg tok steget ut fra lesesalen og inn på lensmannskontorene fikk jeg raskt øynene opp for hvor mange ting jeg visste lite om. Selv om jeg hadde lagt ned betydelige forberedelser i forkant, så var det viktig for meg å ha en grunnleggende åpen innstilling til at feltet ville komme med innspill til nye temaer og korreksjoner av forventningene mine.

Felt, deltagere og informanter

I denne oppgaven benytter jeg begrepene ”deltager” og ”informant”. Informantbegrepet viser utelukkende til de personene jeg har intervjuet. Deltagerbegrepet brukes når jeg omtaler personer som jeg har observert. Alle de jeg har intervjuet, har jeg også tilbrakt tid sammen med under observasjon. Når jeg henviser til hele gruppen av personer som har bistått meg under innsamlingen av datamaterialet bruker jeg ordet deltager som felles betegnelse. Dersom jeg bruker deltager i smal forstand, om personer under observasjon, så framkommer det i teksten. Når jeg bruker ordet ”felt”, viser det til de stedene hvor jeg har vært for å observere og intervju. Feltet mitt består av to lensmannskontorer, og i de tilfellene hvor det er nødvendig å skille mellom dem vil jeg benytte de fiktive navnene Berg og Vik⁴.

Kontakt med feltet

Prosjektet mitt ble meldt til NSD rundt juletider 2010, og ble vurdert som tilfredsstillende derfra i januar 2011⁵. På bakgrunn av befolkningstall,

⁴ Anonymiseringen drøftes senere i kapitlet.

⁵ Se vedlegg 1.

beliggenhet og enkelte praktiske hensyn falt valget i samråd med veileder på lensmannskontorene Berg og Vik. Lensmannskontorene ligger begge i landkommuner i Sør-Norge som tradisjonelt har hatt landbruk og skogsdrift som sentrale næringer, men hvor pendling ut av kommunen og offentlig sektor i dag utgjør en betydelig del av sysselsettingen. Ingen av kommunene som lensmannskontorene ligger i har områder med bystatus. Lensmannskontorene befinner seg i to forskjellige politidistrikter.

Etter noen forventningsfulle uker forelå tillatelsene fra de respektive politimestrene til å sette i gang med datainnsamlingen. Den fant sted på våren og sommeren 2011. Jeg observerte og intervjuet ved begge tjenestestedene, men var i all hovedsak ferdig med datainnsamlingen ved Berg før jeg startet opp ved Vik. Jeg oppdaget fort hvor morsomt, krevende og oppslukende det var å befinne seg i feltet, og tror at jeg var i stand til å gjøre en bedre jobb begge steder da jeg fikk anledning til å ta for meg ett lensmannskontor av gangen. Jeg fikk tid til å reflektere både over den metodiske lærdommen, og ta stilling til hvilke områder jeg ville fokusere mer på ved lensmannskontor nummer to ved å gå fram på denne måten. Ved både Berg og Vik gjennomførte jeg intervjuene i den siste fasen av oppholdet. Slik forsøkte jeg å utnytte kunnskapen jeg tilegnet meg gjennom den deltagende observasjonen best mulig i intervjusituasjonen.

Utvalg og rekruttering

Kvalitative forskningsopplegg sikter sjelden på utvalg av informanter som er statistisk representative for populasjonen. Det benyttes heller strategiske utvalg på bakgrunn av andre hensyn. Slike utvalg kan fokusere på bredde framfor et stort antall informanter (Holter 1996: 13). Fog (1996: 204) hevder at mangfoldighet og typiskhet kan være egenskaper ved kvalitative utvalg som ivaretar det særegne ved slike undersøkelser, jamfør statistisk representative utvalg i kvantitativt orienterte undersøkelser. Spørsmålet om utvalgets relevans for populasjonen er viktig, og avhenger av hvordan rekrutteringen skjer.

Rekrutteringen av deltagere til observasjonsdelen av prosjektet mitt skjedde gjennom at lensmennene med utgangspunkt i tjenestelister, møteplaner og rutiner sammen med meg avtalte hvilke dager jeg skulle være til stede. Det kan derfor ikke sies at jeg selv rekrutterte disse deltagerne. Innledningsvis hadde jeg lite eller ingen kunnskap om hvordan deltageres arbeidsdager så ut, og mine første ønsker dreide seg først og fremst om å få være til stede og få et inntrykk av dette. Ledelsen ved tjenestestedene var behjelpelige med å tilby meg tidspunkter da jeg kunne være til stede og observere. Etter hvert som jeg orienterte meg i feltet ble det lettere å se hvilke hendelser og oppgaver jeg kunne tenke meg å observere mer av. Dette gjaldt særlig patruljekjøring og det ”publikumsintensive” arbeidet i skranken. Deltagerne under observasjonsøktene mine var altså ikke personer som jeg selv valgte, men ansatte som var på jobb når jeg skulle være til stede. Hvilke avveininger lensmennene gjorde i forhold til hvem jeg skulle observere vet jeg ikke, annet enn at det tidvis dreide seg om å finne tidspunkter hvor det var flest mulig betjenter på jobb.

Arbeidet med å rekruttere informanter til intervju forløp noe annerledes. Gjennom periodene med deltagende observasjon snakket jeg mye med deltagerne, og fikk et inntrykk av hvilke temaer de var opptatt av og hvilke ulike posisjoner de inntok i forhold til temaene jeg interesserte meg for. Rekrutteringen skjedde med en visshet om at jeg ikke burde gjennomføre mer enn sju intervjuer dersom jeg skulle nyttiggjøre meg dem på en ordentlig måte ved siden av det hurtig voksende observasjonsmaterialet. Jeg ønsket å ha en bredde i gruppen med informanter, samtidig som at jeg ønsket meg ”alminnelige” eller ”typiske” informanter. Jeg ønsket meg informanter som arbeidet på ulike nivåer i organisasjonsstrukturen, informanter som hadde arbeidet på ulike steder, gjerne både i byen og på landet, informanter som hadde vokst opp i nærheten av det nåværende arbeidsstedet og ikke, sivilt og politifaglig ansatte, informanter som bodde i lokalsamfunnet og ikke, og informanter som ellers hadde ulike synspunkter på temaene som ble diskutert. Disse kriteriene vokste fram etter hvert som jeg ble kjent med feltet og gjorde meg noen tanker om hvilke ulike

egenskaper deltagerne hadde (Johannessen, m.fl. 2009: 107). Til min store glede samtykket alle sju jeg ønsket å intervju.

Tilgangen til feltet

I motsetning til forskningsopplegg som tar utgangspunkt i mer uformelle sosiale nettverk må en forsker i politiet med nødvendighet komme inn i organisasjonen gjennom ledelsen. Goffman (1989: 129) argumenterer for at det vil være mulig for en observatør å bevege seg oppover i hierarkiet mot ledelsen, mens det i motsatt tilfelle kan være vanskelig å oppnå tillit blant ”fotfolket” dersom man først assosieres med lederskikkelser i miljøet. Forskeren bør unngå å ha mer kontakt med lederfigurer i et miljø enn det som er strengt nødvendig (Thagaard 2003: 65). Dette er en problemstilling som en forsker i politiet har begrenset mulighet til å kontrollere. Politiet har en høyst formalisert organisasjonsstruktur. Dersom man ønsker tilgang til organisasjonen, finnes det ingen vei inn uten gjennom ledelsen. For mitt vedkommende gjaldt det da å få tilgang både fra lensmennene, og fra deres overordnede, politimestrene. Dersom lensmennene ikke hadde ønsket å bistå i prosjektet så hadde jeg heller ikke gått videre til å søke om tilgang fra politimestrene. De aller fleste av deltagerne mine var derimot verken lensmenn eller politimestre. Det betyr at de i aller første omgang ble rekruttert gjennom å være ansatt på de stedene hvor jeg ble gitt tilgang, og at det ikke var mulig for meg å nå disse personene uten å komme inn på denne måten og gjennom ledernivået. Med forbehold om at jeg var en fersking både innen politiorganisasjonen og som praktiserende forsker oppfattet jeg det ikke som at assosiasjonen med ledelsen på stedet var et problem under datainnsamlingen. Derimot ble jeg ved enkelte anledninger stilt spørsmål om avtalen med ledelsen og om rammene for oppholdet mitt. Trolig berodde dette på at de aktuelle betjentene ikke ønsket å gi meg tilganger som jeg ikke skulle ha, eller, som var aktuelt i noen få tilfeller, utsette meg for ubehagelige hendelser. Av intervjuene og feltnotatene mine kan jeg ikke se at prosjektet mitt har lidd under noen tilbakeholdenhet som følge av at tilgangen ble gitt av ledelsen.

Metning

Omfanget av prosjektet var til dels forhåndsbestemt, og jeg var spent om jeg ville oppnå en grad av metning i løpet av perioden. Metning benyttes i kvalitative studier om det punktet forskeren kommer til når hun ikke lenger opplever at studiet av de samme fenomenene gir ny informasjon (Fangen 2010: 122,125). Jeg opplevde ikke feltet som uttømt for ny informasjon da jeg forlot det. Forskningsinteressene mine i dette prosjektet anså jeg derimot som tilfredsstillende belyst gjennom undersøkelsene.

2.3 Framgangsmåter

Deltagende observasjon

Deltagende observasjon er en metode som innebærer at forskeren går inn i de sosiale sammenhengene hun ønsker å undersøke. Gjennom å være til stede som deltager i de sosiale sammenhengene i feltet kan hun få tilgang til situasjoner som hun ikke har tilrettelagt selv (Fangen 2010: 12). Observatørrollen kan gi forskeren et utkikkspunkt med en viss uavhengighet fra de primære deltagerne (Tjora 2006: 430). En vel gjennomført deltagende observasjon gir rike data om deltagernes handlinger og deres relasjoner til hverandre og omverdenen, om det som blir sagt og det som blir gjort (Fangen 2010: 12).

Arbeid er hverdag for de fleste. Arbeidsdagene er ikke fylt av enestående og minneverdige hendelser. Vanehandlinger og rutine er tilfellet for politiet som for resten av oss. Observasjon lar forskeren få øye på de tingene som deltagerne kan ta for gitt og ikke komme til å fortelle henne om. Jeg observerte mye hverdag. Under intervjuene ba jeg alle informantene om å *beskrive* en vanlig dag på jobben. Svarene jeg fikk var utfyllende og ulike. Noen var generelle, noen var konkrete. Sammenholdt med observasjonsmaterialet mitt var det derimot mange ting som jeg hadde sett, som ikke ble nevnt under intervjuene. Særlig rutinehandlinger og de uformelle samværsformene forble usagte.

I løpet av prosjektperioden gjennomførte jeg 88 timer deltagende observasjon. Observasjonene spenner over et vidt spekter av arbeidsoppgaver. Blant disse kan det nevnes politirådsmøter, skrankefunksjoner, foreldremøte på en ungdomsskole, patruljekjøring, pågripelse, redningsaksjon, trafikkontroll med mer. Som forberedelse til observasjonen utarbeidet jeg en observasjonsguide på bakgrunn av forskningsspørsmålene mine⁶. Den hjalp meg med å holde fast ved og reflektere over det planlagte fokuset mitt i mylderet av ny informasjon og nye opplevelser.

Jeg møtte svært mange personer i løpet av denne tiden, flere bare én gang eller bare for en kort stund. Mange figurerer anonymt i feltnotatene mine, men antallet direkte eller indirekte identifiserte deltagere i materialet mitt er 15 personer. En betydelig del av tiden ble tilbrakt sammen med personer som jeg observerte mer enn én gang. Disse ble jeg følgelig bedre kjent med. Det meste av tiden var jeg sammen med to eller flere ansatte. Enkelte ganger var jeg sammen med bare én person av gangen. Påvirkningen min på situasjonen var da trolig mye større enn i de tilfellene hvor det var i alle fall to betjenter til stede. Situasjonene på tomannshånd fungerte derimot utmerket som arenaer for feltsamtaler som lærte meg mye om arbeidet, og hvor jeg også prøvde ut temaer som jeg kunne tenke meg å ta opp under intervjuene.

Oppstarten

Det var knyttet mye spenning til oppstarten i felt. Min største bekymring var at jeg ville spolere min egen datainnsamling ved å gjøre et elendig førsteinntrykk. De første gangene jeg var ute for å observere følte litt som å ha første dag på jobben hver eneste dag. Det var i denne tiden, da ingen av deltagerne enda hadde blitt kjent med meg, at jeg var mest bevisst hvordan jeg framstod overfor dem. Trolig betød ikke presentasjonen av prosjektet og meg selv så mye i forhold til hvordan jeg oppførte meg og om jeg ble oppfattet som en som det var ålreit å tilbringe tid sammen med (Fangen 2010: 62). Den begrensede tiden som jeg hadde til å gjennomføre datainnsamlingen gjorde det også viktig for meg å gi et

⁶ Se vedlegg 4.

noenlunde tillitvekkende inntrykk fra starten av. Jeg la aldri skjul på min uvitenhet om feltet, og diskuterte prosjektet åpent med alle som viste interesse. Jeg ga ikke deltagerne innsyn i feltnotatene mine, men diskuterte teorier og forståelser med enkelte av dem. Feltrollen som jeg siktet på bestod av å være en lyttende og interessert nysgjerrigper, som det forhåpentligvis også kunne være hyggelig å tilbringe tid sammen med. Jeg opplevde det som en takknemlig posisjon å inneha.

Deltagelse og observasjon

Forskeren kan ikke unngå å påvirke situasjonen når hun er til stede. Refleksjon over hvilken påvirkning man har på feltet, og de reaksjonene man møter der, er også mulige kilder til kunnskap om det man studerer. En forsker som framstår som et forstyrrende fremmedelement og som framkaller selvbevissthet og ubehag hos deltagerne, får neppe tilgang til gode data om hvordan den alminnelige samhandlingen vanligvis skjer. I et forskningsopplegg som mitt er forskeren det sentrale redskapet (Johannessen, m.fl. 2009: 127). Som intervjuer og observatør kunne jeg ikke sette parentes om min egen person, spørsmålene jeg stilte, eller min blotte tilstedeværelse. Disse eksisterte ikke utenfor den sosiale sammenhengen som jeg ønsket å undersøke, og påvirkningen min kan ikke isoleres. Når deltagende observasjon benyttes som metode, må forskeren ha et reflektert forhold til hvordan det relative styrkeforholdet mellom det å involvere seg og det å iaktta påvirker feltet som studeres (Fangen 2010: 13). Thagaard (2003: 68) skriver at det gjerne vil være egenskaper ved miljøet som forskeren befinner seg i som får avgjørende betydning for om forskerens tilstedeværelse blir mest preget av deltagelse eller observasjon. Som observatør hos politiet tøyles deltagelsen av at det ligger sterke formelle krav til hvem som kan utføre deres arbeidsoppgaver. Min deltagelse bestod i at jeg var til stede og deltok i det sosiale samværet mens deltagerne mine var på jobb, det vil si arbeidet med bestemte oppgaver og under alminnelig, uformelt samvær kollegaer imellom. Rollen min var aller mest preget av observasjon de gangene hvor jeg observerte møtevirksomhet.

Jeg erfarte også at observasjonenes varighet hadde stor betydning for om jeg inntok en mer eller mindre deltagende observatørposisjon. Allerede etter de to første observasjonene fant jeg ut at om lag tre timer var så lenge jeg klarte å være en aktiv og reflektert observatør med de begrepelige ”knaggene” fra observasjonsguiden⁷ langt framme i bevisstheten. Under de riktig lange øktene opplevde jeg at jeg fikk et større utbytte av å være mer deltagende i den sosiale samhandlingen. Det skjerpet oppmerksomheten min langt mer enn hvis jeg skulle prøve å tviholde på en mer tilbakelent observasjonsmodus, og bli utslitt. Ved enkelte tilfeller påvirket jeg nok samhandlingen og samtalenes retning mer jo mer sliten og trøtt jeg var. Dette gjaldt spesielt de gangene når jeg observerte under ti timer lange nattsett. Da trøttheten seg på og natta dro seg mot dag, beroligende rugget av bilen og omhylllet av jevn motordur så deltok jeg mer aktivt i samtalene og spøken for å holde meg våken. Tidlig på sommeren deltok jeg på mitt første nattsett. Det som skulle vise seg å være patruljens siste oppdrag for natten fant sted i fire-femtiden på morgenen og om lag en times kjøring fra lensmannskontoret. I det påfølgende feltnotatet skrev jeg: ”Veien er lang tilbake til lensmannskontoret, det er sent – eller tidlig - og “alt er artig”. Vi ler og ler av gode historier om underlige og bisarre hendelser.” Jeg sitter ikke med en oppfatning av at den økte graden av deltagelse i slike tilfeller reduserte utbyttet av observasjonen. Derimot ga det en annen opplevelse av samhandlingen enn i de tilfellene hvor jeg var mindre deltagende.

Notatblokka

Det å dra opp blokka og begynne å notere ville være en sikker måte å få deltagerne til å føle seg iaktatt på. Jeg hadde alltid en liten notatbok og en penn i lomma. Når jeg observerte under møtevirksomhet noterte jeg så lite som mulig, men ganske usjenert. I disse tilfellene skilte jeg meg kanskje mindre fra deltagerne ved å virke opptatt med mine egne notater, slik de arbeidet med sine. I alle andre sammenhenger unngikk jeg så langt det lot seg gjøre å notere, men heller lage mentale huskelapper med stikkord over hva jeg ville skrive om i feltnotatene mine. Enkelte økter var derimot så lange at jeg så meg nødt til å skrive ned korte stikkord og tidspunkter. Jeg noterte diskret når jeg trodde meg

⁷ Se vedlegg 4.

usett, eller jeg bemerket det overfor deltagerne at jeg måtte få noen stikkord ned på papiret. De gangene hvor deltagerne var opptatt med egne gjøremål, benyttet jeg anledningen til å skrive mer utfyllende notater. Etter hver observasjon satte jeg meg ned og skrev et så utfyllende feltnotat som mulig. Feltnotatene ble skrevet i en utfyllende og deskriptiv form, ledet av spørsmålet ”Hva skjedde der hvor jeg var i dag?” Senere fylte jeg på med refleksjoner rundt metode, mulige tolkninger, tanker rundt teoretiske perspektiver og spørsmål til videre observasjoner og intervjuer.

Intervju

Det er hensiktsmessig for forskeren som ønsker tilgang til deltagerens handlinger å benytte seg av deltagende observasjon. Observasjon gir derimot ikke et tilstrekkelig grunnlag for å forstå den andres grunner for å handle slik han eller hun gjør. Metoden kan heller ikke fange deltagerens selvforståelse (Prieur 2002: 153). Intervjuet lar deltagerne komme til orde med sine erfaringer, beskrivelser og fortolkninger av fenomenene som forskeren undersøker (Johannessen, m.fl. 2009: 135-137). Intervjudata er diskursive data, og består av det som folk enten ”vet at de vet” om et fenomen, eller som artikuleres fordi forskeren spør dem (Fangen 2010: 172, Prieur 2002: 153).

Det kvalitative forskningsintervjuet tar form av en samtale mellom forskeren og informant, og er egnet til å undersøke informantens opplevelse av sin situasjon (Holter 1996: 16). Når intervjuet ikke er strengt formalisert har forskeren mulighet til å forme intervjuet til den konkrete informant og den spesielle situasjonen, og å gå i dybden i det enkelte tilfellet (Johannessen, m.fl. 2009: 136-137). I forkant av intervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide⁸, som ble noe revidert i etterkant av de to første intervjuene. Samtalene var delvis strukturerte. Intervjuguiden veiledet meg i intervjuene og gjorde at jeg hadde oversikt over hvilke temaer som jeg måtte berøre i løpet av samtalen. Etter hvert som jeg ble tryggere på rollen som intervjuer frigjorde jeg meg i større grad fra

⁸ Se vedlegg 3.

rekkefølgen og strukturen i intervjuguiden. Den var likevel god å ha i bakhånd som en forsikring for meg selv i tilfelle samtalen skulle komme til å gå trått.

Siden jeg hadde blitt litt kjent med informantene gjennom observasjonene mine fikk jeg mulighet til å stille spørsmål som i større grad rettet seg direkte mot den enkelte informantens interesseområder og arbeidsoppgaver. Disse spørsmålene dreide seg blant annet om bidrag til det offentlige ordskiftet og konkrete lokale forhold som jeg ikke kan vise til her uten å krenke informantenes anonymitet. Som uerfaren intervjuer opplevde jeg det som betryggende å ha en viss relasjon til informantene på forhånd. Den kunnskapen jeg hadde ervervet meg gjennom observasjonene gjorde at jeg stod bedre rustet til å stille relevante oppfølgingsspørsmål, og kunne ta mer selvstendig stilling til svarene jeg fikk (Prieur 2002: 137).

I alt gjennomførte jeg syv intervjuer i løpet av prosjektperioden. To av informantene har lederstillinger, en er sivilt tilsatt og de resterende er politibetjenter med ulike grader som enten arbeider eller har arbeidet i operative funksjoner. Intervjuene ble gjennomført på arbeidsstedet til informantene, i arbeidstiden. Jeg brukte lydopptaker under intervjuene med samtykke fra hver enkelt informant. Alle intervjuene ble transkribert i sin helhet ved hjelp av programmet Express Scribe. Transkriberingen sendte jeg så til informantene per e-post. Noen bemerket at det var rart å lese sine egne utsagn skrevet ut på den måten, men ut over dette mottok jeg ingen innsigelser eller ytterligere kommentarer.

Dokumentanalyse

Begrepene som ligger til grunn for analysen min er hentet fra offentlige dokumenter. I stortingsmeldingen *Politiets rolle og oppgaver (2005)* benyttes ”lokalt forankret politi” i diskusjonen rundt politiets oppgaver og organisering. Med utgangspunkt i dette begrepet og operasjonaliseringen undersøkte jeg videre hvilke betydninger begrepet ble gitt i stortingsmeldingen *Politireform 2000 (2001)* og rapporten *Politiet mot 2020 (2008)* fra Politidirektoratet. Formålet med

dokumentanalysen var å klargjøre hvilket innhold begrepet har blitt gitt. Slik kunne jeg diskutere materialet mitt og litteraturen jeg bruker opp mot normative og deskriptive utsagn som jeg ikke selv har strukturert. Dokumentanalysen har i så måte medvirket til å gi analysen av observasjons- og intervjumaterialet mitt holdepunkter som er forankret i policydokumenter med en viss tyngde på feltet. Jeg kunne ha skrevet en hel avhandling om utviklingen av innholdet i dette begrepet, men har begrenset dokumentanalysen til det som har vært strengt nødvendig for å gi et bakteppe for analysen min.

Dokumentene i utvalget forelå lenge før jeg startet arbeidet mitt. Disse dokumentene gir et innblikk både i det normative grunnlaget for og faktiske forhold ved politiets organisering og arbeid. Observasjon og intervju er begge metoder som struktureres av forskeren, mens dokumentene som jeg har benyttet forelå i forkant og har naturlig nok ikke vært gjenstand for min påvirkning. Analysen er min egen, men dokumentene er offentlige og tilgjengelige for andre og tolkningene på dette området er dermed særlig tilgjengelige for ettersyn og kritikk fra leseren (Thagaard 2003: 12, 59).

2.4 Vitenskapelig kvalitet

Forskning, skriver Malnes (2008: 94), har som oppgave å avdekke sannheten om et gitt fenomen. I følge korrespondanseteorien om sannhet beror sannheten i et utsagn på i hvilken grad det framstiller verden slik den er⁹. En framstilling som er sann i strengeste forstand viser virkeligheten slik den er. Vi kan ikke garantere at alle ting vi vet er sanne på denne måten. Ofte har vi heller ingen mulighet til å vite med sikkerhet om begrunnelsene for å si at vi vet det vi vet, er gode nok. En smal definisjon av kunnskapsbegrepet er ”de som utforsker verden på en slik måte som lover godt *der og da*, oppnår å vite noe, selv om det skulle vise seg at de tar feil” (Malnes 2008: 99). I tråd med denne definisjonen er kunnskap ”oppfatninger som utgjør sterke sannhetskandidater” (Malnes 2008: 99). Et spørsmål blir da hvordan vi kan gå fram for å vurdere vitenskapelige

⁹ Sann erkjennelse er betinget av i hvilken grad vi oppfatter verden slik den er, ”eller, mer beskjedent, i den grad vi unngår å fordreie virkeligheten” (Malnes 2008: 94).

framstillings holdbarhet. Hvordan kan vi vite om en vitenskapelig avhandling er en mer eller mindre sann framstilling av virkeligheten? Et kjennetegn ved vitenskapelige arbeider er at de gjennomføres etter framgangsmåter som anerkjennes og deles av andre forskere. Ved å redegjøre for hvordan forskningen har blitt gjennomført åpner forskeren for intersubjektivitet. Hvis leseren får tilstrekkelig informasjon om framgangsmåten kan han eller hun vurdere arbeidet på en kritisk og uavhengig måte (Johannessen, m.fl. 2009: 45).

For det første er det viktig at forskeren gjør tilstrekkelig rede for hvordan dataene hennes har kommet til. Thagaard (2003: 178) bruker begrepet *troverdighet* som et mål for forskeren, som hun kan oppnå ved utføre forskningen på en tillitvekkende måte og vise leseren hvordan dette har blitt gjort. Ved å reflektere over egen påvirkning på feltet og deltagerne kan forskeren argumentere for troverdighet. Johannessen m.fl. (2009: 198) argumenterer med bakgrunn i Guba og Lincolns begreper for at pålitelighet, på samme måte som Thagaards troverdighetsbegrep, er nyttig for å snakke om i hvilken grad forskeren klarer å kontekstualisere funnene sine, og synliggjøre veien fra datainnsamling til resultater for leseren. Kravet om anonymisering som prosjektet mitt er underlagt står i et visst spenningsforhold til behovet for å kontekstualisere funnene og tolkningene mine. I avveiningen av anonymitet og kontekstualisering har konfidensialitetskravet alltid prioritet, og dette har vært en utfordring gjennom hele skriveprosessen.

For det andre er det nødvendig at leseren får innsyn i hvordan forskeren har gjennomført analysen sin. For å kunne stille seg kritisk vurderende til forskerens tolkninger og begrepsbruk må leseren få innsyn i denne prosessen. Thagaard (2003: 179) bruker begrepet *bekreftbarhet* for å vise til vurderingen av grunnlaget for tolkning. Forskeren må ha en kritisk distanse til sine egne tolkninger. Det å studere negative tilfeller – observasjoner hvor tolkningen ikke synes å ha umiddelbar gyldighet – bidrar til å trekke opp grenser og betingelser for når tolkningen er gyldig. Det at antagelsene støttes av annen forskning kan også styrke bekreftbarheten (Thagaard 2003: 180). I Johannessen m.fl. (2009: 199) brukes troverdighet for å vise til spørsmålet om det vi har observert faktisk

står i et meningsfylt forhold til det vi er interessert i å undersøke. Dersom forskeren misforstått tror at hun har observert fenomenet hun er interessert i, men faktisk har observert noe helt annet, er grunnlaget for tolkningene feilaktig.

I kvantitative undersøkelser dreier validitet seg om hvorvidt forskeren måler det hun tror hun måler. Begrepsvaliditet er et begrep som typisk benyttes i kvantitative undersøkelser om spørsmålet ”måler vi det vi tror vi måler?” (Johannessen, m.fl. 2009: 199). Jeg vil argumentere for at begrepsvaliditet også er aktuelt i kvalitative undersøkelser, og da særlig for intervjuer. En forutsetning for å innhente gode intervjudata er at spørsmålene som forskeren stiller tar utgangspunkt i den utforskedes egen livsverden og forståelse av fenomenene som undersøkes (Thagaard 2003: 90). Hvis forskeren og informanten ikke legger tilnærmet samme mening i ordene som brukes, kan begrepsvaliditeten bli lav. Data som er innhentet gjennom ulike metoder kan bidra til å styrke resultatenes validitet (Fangen 2010: 172). Validiteten i prosjektet mitt anser jeg som klart styrket ved at jeg har hatt mulighet til å korrigere og utdype min egen forståelse av det jeg har observert gjennom å intervjuer i etterkant. Samtidig har bakgrunnskunnskapen jeg tilegnet meg gjennom observasjon gjort det mulig for meg å vurdere intervjumaterialet på et mer informert grunnlag. For eksempel så ville jeg på bakgrunn av intervjudataene mine kunne mistenke at politiet utelukkende beskjeftiger seg med arbeidsoppgaver og sak mens de er på jobb – og ikke med spøk, moro og ett og annet privat ærend. Fangen (2010: 243) ser grunn til å være forsiktig med å basere seg utelukkende på kommunikativ validitet. Innsigelser fra deltagerne mot tolkninger som strider mot selvforståelsen deres kan være protester mot at de stilles i et ufordelaktig lys (Fangen 2010: 238), og trenger ikke å bety at forskernes tolkning er urimelig.

Sist men ikke minst kommer spørsmålet om resultatene har overføringsverdi til andre tilfeller enn de som forskeren har undersøkt. Resultatenes overføringsverdi er et spørsmål om tolkningen kan ha gyldighet i lignende situasjoner som den forskeren har studert (Fangen 2010: 255). Noen generalisering i statistisk forstand kommer ikke på tale for prosjektet mitt, og vil sjelden være tilfelle for kvalitative studier. Tolkninger og begreper kan derimot

vise seg å være fruktbare for å belyse også andre situasjoner. Overførbarhet kan også uttrykkes som analytisk generalisering (Kvale i Fangen 2010: 255), som er en faglig vurdering av hvordan resultatene fra en undersøkelse eventuelt kan brukes for å forstå hva som kan skje i andre situasjoner.

2.5 Analyse

Gjennom den vitenskapelige analysen bearbeider og fortolker forskeren datamaterialet sitt på en måte som gjør at hun tilfører noe mer enn hva som utgår fra en enkelt observasjon eller et enkelt intervju. Slik kan hun åpne for perspektiver som peker utover konkrete situasjoner, og situere det som undersøkes i en bredere sammenheng (Fangen 2010: 208). Vitenskapelig analyse innebærer fortolkning, systematisering og bearbeiding av datamateriale, og er både en teknisk og en kreativ oppgave. Detaljerte observasjoner plukkes fra hverandre og settes sammen til en forenklet og helhetlig framstilling (Johannessen, m.fl. 2009: 200).

Ved at jeg har arbeidet med teorier og begreper har analysearbeidet foregått gjennom hele prosjektperioden. Den mer rendyrkede analysen startet når jeg begynte å skrive feltnotater og transkribere intervjuer. Målet var å skrive konkrete og ikke-evaluerende observasjonsnotater. Mine egne vurderinger og gryende tolkninger ble henvist til egne avsnitt. Det å transkribere intervjuer bidro til å fjerne meg litt fra minnet om samtalen, og sammen med anonymiseringen var dette et viktig ledd i å opparbeide en viss analytisk distanse til materialet.

For å utvikle en helhetlig oversikt og forståelse, begynte jeg med gjentatte gjennomlesinger av materialet (Grønmo 1996: 79). Underveis noterte jeg meg hvilke temaer som tilsynelatende var sentrale, og på bakgrunn av disse notatene utarbeidet jeg et sett med koder som jeg tok i bruk for å indeksere materialet. Kodene inkluderer både erfaringsnære, innholdsorienterte begreper (som ”forteller om fritid”) og mer abstrakte teoretiske begreper (som ”sentralisering”). Kodene og materialet la jeg inn i analyseprogrammet HyperResearch.

Programmet lot meg lage framstillinger på bakgrunn av koder, kildetype og så videre slik at jeg kunne se all tekst som var kodet på en bestemt måte i sammenheng. Uten denne indekseringen ville det vært langt mer krevende å manøvrere det omfangsrike materialet. Denne framgangsmåten sammenfaller med det som Johannessen m.fl. (2009: 160) kaller kategorisk inndeling av data. En slik strukturering innebærer at forskeren lager en inndeling, ofte gjennom koder, av materialet som helhet. Jeg har brukt de samme teoretiske kodene på hele materialet, uavhengig av om det har vært snakk om observasjons- eller intervju materiale. For dokumentanalysen utarbeidet jeg et eget sett med koder som på ulike måter hadde forbindelse med begrepet ”lokal forankring” i de valgte tekstene.

Under analysen av materialet mitt har jeg forholdt meg til ulike nivåer av tekst. Innledningsvis konsentrerte jeg meg om det konkrete innholdet i observasjonene mine og om det substansielle innholdet i intervjuene og informantenes standpunkter. Dette kaller Fangen (2010: 208) en førstegrads fortolkning hvor forskeren er opptatt av å konstatere det hun ser og hører. Siden lagde jeg meningsfortetninger av intervjuer og observasjoner, og leste materialet i lys av teoretiske begreper og hva deltagerens handlinger og posisjoner kunne forstås som. På dette stadiet tilførte jeg materialet noe mer enn hva det representerte på egen hånd. Gjennom å trekke inn mer erfaringsfjerne begreper og bevege seg ut over deltagerperspektivet utfører forskeren det som kalles en andregrads fortolkning (Fangen 2010: 211). Slike fortolkninger befinner seg på et høyere abstraksjonsnivå enn dagligtalen og hverdagsforståelsen som kommer til uttrykk i observasjonene. På dette stadiet har observasjonene vært gjenstand for en teoretisering fra det konkrete tilfellet til en mer generell eller prinsipiell beskrivelse av virkeligheten (Aakvaag 2008: 16).

Tolkning av samtale- og samhandlingsdata innebærer at forskeren i større eller mindre grad slutter fra observerte fenomener til mentale tilstander hos deltagerne (Malnes 2008: 111). Det er ikke bare kritiske og mistenksomme fortolkninger som gir etiske utfordringer. Alle fortolkninger som beveger seg utover deltagerens egen selvforståelse og kunnskap krever varsomhet fra

forskerens side. Fangen (2010:231) skriver at jo fjernere din fortolkning av informantene er fra deres egen selvforståelse, jo mer etisk betenkelig er analysen. Førsteordens kunnskap er deltagerens egen hverdagsforståelse (Fangen 2010: 210). Sosiologisk andreordens kunnskap er i større grad fjernet fra den umiddelbare erfaringen (Fangen 2010: 212-213). Institusjonell kontekst og andre makrososiologiske størrelser kan yte bidrag til forståelsen av deltagerens situasjon på andre måter enn hva den enkelte selv er i stand til. Å framstille personer som opplever seg selv som frie og rasjonelle subjekter som viljeløse objekter for strukturelle krefter er ikke etisk forsvarlig. Disse refleksjonene er kanskje spesielt viktige ved analyse av observasjonsmateriale, hvor alle data er betinget av forskerens oppmerksomhet, hukommelse og ordvalg.

2.6 Etikk

Forskning er en virksomhet som reiser etiske problemstillinger knyttet til måten forskeren innhenter sine data på, og hvordan de blir brukt i etterkant (Alver og Øyen 1997: 18). Særlig stilles det krav til at forskeren innhenter et informert samtykke fra de som studeres, og at hun behandler dataene og framstillingen med konfidensialitet.

Informert samtykke

Før et forskningsprosjekt kan igangsettes, skal forskeren ha innhentet et informert samtykke fra deltagerne. Det stilles krav om at samtykket gis uten press. Deltagerne i prosjektet skal få informasjon om hensikten med studien, og om eventuelle konsekvenser deltagelsen kan få for dem selv (Fangen 2010: 191). Forskeren må forsikre seg om at informasjonen har blitt forstått (NESH 2006:13). Som beskrevet tidligere ble tilgangen til feltet gitt meg på ledernivå, og det vil ikke være rimelig å framstille det som om jeg innhentet noe egentlig samtykke fra den enkelte deltageren i observasjonsstudien. Jeg sørget derimot for at jeg alltid var kjent som observatør for deltagerne, og fortalte om prosjektet mitt når det falt seg naturlig. Ved det ene lensmannskontoret holdt jeg en liten presentasjon av meg selv under et morgenmøte, mens ved det andre presenterte

jeg meg hver gang jeg møtte nye personer. Så lenge jeg sørget for at rollen min var kjent hadde deltagerne mulighet til enten å la være å være til stede der jeg oppholdt meg, eller holde tilbake informasjon som de ikke ønsket at jeg skulle få innsyn i (Fangen 2010: 193). Naturligvis var ikke alle personene som arbeidet ved lensmannskontorene like interesserte i meg og prosjektet mitt. Jeg oppfattet ingen direkte uvilje fra noen, men var forsiktig med å presse meg på personer som ga inntrykk av å ha bedre ting å gjøre enn å ha meg hengende på slep. Alle deltagerne som ble intervjuet avga et skriftlig samtykke¹⁰.

Fleksibiliteten som ofte preger kvalitative forskningsopplegg står i en viss uoverensstemmelse med et særlig strengt krav til informert samtykke. Jeg fortalte deltagerne om retningen og innholdet i prosjektet mitt, men også at det teoretiske fokuset ville utvikle seg sammen med datainnsamlingen og analysen. På grunn av dette kunne de ikke være fullt informerte om prosjektet som de deltok i (Thagaard 2003: 23). Dette poenget illustreres best ved å sammenholde forskningsspørsmålene i forrige kapittel med informasjonsskrivet¹¹ som gikk ut til informantene.

Konfidensialitet

I tråd med de forskningsetiske retningslinjene (NESH 2006: 18) må forskeren sikre at den informasjonen hun samler inn om deltagerens personlige forhold behandles konfidensielt. Dette stiller krav til både oppbevaringen av materialet og den ferdige framstillingen av det.

Kravene til anonymisering i framstillingen må følges omhyggelig. I sin hovedfagsoppgave benyttet Fjeldberg (1999: 5) seg konsekvent av tittelen ”betjent” på alle politifolkene som deltok i studien hennes. Dette grepet har jeg også gjort. Jeg har også gjort enkelte symbolske endringer når det gjelder kjønn. Deltagerens alder framkommer ikke, og enkelte karakteristiske dialektord og begreper har blitt omskrevet eller fjernet fra sitatene som gjengis i oppgaven.

¹⁰ Se vedlegg 2.

¹¹ Se vedlegg 2.

Navn på personer og steder ble anonymisert fortløpende etter hvert som transkriberingen av intervjuer og feltnotater ble ferdigstilt. Alle navn i oppgaven er fiktive. Utdrag fra intervjuer og feltnotater som har blitt benyttet til veiledningsformål underveis, har blitt framstilt i samme anonymiserte form som i den ferdige oppgaven. Datamaterialet har ikke blitt gjort tilgjengelig for noen andre.

Deltagernes anonymitet må sikres både i forhold til utenforstående som vil lese framstillingen, og internt i forhold til hverandre. Den eksterne anonymiteten er kanskje den minst krevende å håndtere i prosjektet mitt. Ved at jeg har fjernet referanser til steder og tatt meg friheter med hensyn til personlige egenskaper vil det være vanskelig for en utenforstående å finne fram til deltagerne mine. Deltagernes innbyrdes anonymitet er et annet spørsmål. Dette gjelder først og fremst fordi mange av deltagerne mine vet hvilke andre personer som deltar. Jeg må anta at mange vet hvilke andre personer som har blitt intervjuet. Lensmannskontorene hvor jeg har observert er små og gjennomsiktede miljøer. All den tid jeg har intervjuet under arbeidstiden har det ikke vært til å unngå at andre har oppfattet hvem som har blitt intervjuet. En styrke ved datainnsamlingen min er at den har foregått ved to separate enheter, som i tillegg befinner seg i to forskjellige politidistrikter. Sett under ett er miljøet som jeg har studert derfor ikke så lite. Deltagernes interne anonymitet sikres ytterligere ved at jeg ikke forteller hvilke informanter som arbeider ved hvilket lensmannskontor, eller hvilke observasjoner som har blitt gjort hvor. Fravær av navn, stilling, dialekt og andre ytre karakteristika vil gjøre det vanskelig også for deltagerne å gjenkjenne hverandre.

Publikum som tredjepart

Bruk av informasjon som blir skaffet til veie gjennom feilaktig presentasjon av seg selv er etisk tvilsom. Finstad (2000: 348-49) peker på det problematiske ved at en i utgangspunktet åpen og deltagende observasjon hos politiet blir en skjult observasjon overfor politiets publikum og klienter. Deltagerne i prosjektet mitt er ansatte i politi- og lensmannsetaten, og ikke deres publikum og klientell.

Gjennom observasjonsperiodene var jeg til stede under møter mellom politi og publikum. Jeg var også til stede under paroler og andre situasjoner hvor konkrete saksforhold og personer ble omtalt. Jeg har ikke samlet data om publikum, og har ikke nedtegnet direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger om dem. Når det ikke har vært utilbørlig forstyrrende for samhandlingen mellom politi og publikum har jeg presentert meg som forsker. Ved mange tilfeller gjorde betjentene publikum oppmerksom på min tilstedeværelse og rolle. Ved det ene lensmannskontoret gjennomførte jeg to dager med observasjon i skranken for å få et inntrykk av hvilke henvendelser politiet mottar. Disse dagene ble det hengt opp et oppslag i skranken om at det var en observatør til stede¹².

Jeg har signert en skriftlig taushetserklæring ved begge lensmannskontorene¹³. Bestemmelsene denne erklæringen er hjemlet i regulerer i stor grad de samme forholdene som konfidensialitetskravet i prosjektet mitt (NESH 2006: 7), og hindrer meg i å videreformidle personopplysninger om publikum. Det kreves at mulige virkninger på tredjepart blir forsøkt unngått (NESH 2006: 16), og hensynet til publikum som tredjepart vurderer jeg som tilstrekkelig ivaretatt gjennom de tiltakene jeg har beskrevet her.

¹² Se vedlegg 6.

¹³ Se vedlegg 5.

3. INTEGRASJON

Selv om politiet har det samme mandatet over hele landet, påvirker tid og sted hvilke arbeidsoppgaver som utføres, og hvordan. Politiet på ulike steder vil utføre arbeidet sitt under ulike sosiale og materielle betingelser. Deltagerne mine er politibetjenter som arbeider i bygdesamfunn, og mange av dem bor i det samme distriktet de tjenestegjør i. Arbeidet deres foregår i en sammenheng hvor de står i varige forhold til publikum og kjenninger, også privat. I dette kapitlet legger jeg særlig vekt på politibetjentenes integrasjon i nærmiljøet, og spør hvilken betydning slik integrasjon kan ha for arbeidet. I forlengelsen av dette spørsmålet diskuterer jeg også hvordan politiets tilknytning til lokalsamfunnet kan sies å påvirke rettssikkerhet og tilliten til politiet. *Politiblikket* (Finstad 2000) er den mest omfattende etnografiske undersøkelsen av det norske politiet, og i dette kapitlet sammenholder jeg mine funn med deler av Finstads observasjoner for å belyse likheter og forskjeller i utøvelsen av politimandatet under ulike sosiale og materielle forhold.

3.1 "Du må jobbe annerledes på bygda"

Politiarbeid i Oslo er ikke det samme som politiarbeid i Norge (Finstad 2000: 24). Likevel er mye likt. Politiet har det samme mandatet hvor enn i landet de jobber. Politiet er en statlig etat, og er underlagt det samme regelverket i alle politidistrikter. Tid og sted preger hvilke personer og hendelser politiet kommer i kontakt med (Finstad 2000: 47). Finstad (2000) gjennomførte feltarbeidet som ligger bak *Politiblikket* hos ordenstjenesten i Oslo. Ved å sammenholde mine funn med framstillingen i Finstads studie synliggjøres noe av det særegne ved det politiarbeidet som jeg har observert.

Ordensavdelingen i Oslo politidistrikt utgjør antallsmessig en stor del av den politifaglige arbeidsstyrken. Politibetjentene som befolker denne avdelingen er generalister som arbeider operativt. Det innebærer at de skal være "allroundere",

og de jobber med direkte publikumskontakt. Utetiden brukes til å respondere på publikumshenvendelser og til å gjennomføre egne initiativer. Finstad (2000: 48) skriver at i motsetning til de andre nødetatene framstår ordenstjenesten i større grad som et lavterskeltilbud for publikum – tilliten til politiet er høy blant store deler av befolkningen (Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse 2010), og de er tilgjengelige for et stort spekter av henvendelser. Politiets ansvarsområder og arbeidsmåte gjør at deres oppgaveløsning får et eget preg. For ordenstjenesten kjennetegnes det publikumsstyrte arbeidet av å være hendelsesstyrt og reaktivt (Finstad 2000: 41). Politiet vet ikke hvilke hendelser som vil inntreffe eller hvilke ønsker om bistand som vil dukke opp i løpet av et sett, og jobben kan vanskelig planlegges. Arbeidet preges også av å være handlingsrettet. Hendelsene politiet oppdager eller tilkalles til må det finnes en løsning på der og da. Henvendelser fra publikum om bistand har prioritet, og sammen med det patruljerende politiets omreisende virksomhet så danner dette grunnlaget for et ”oppsplittet bruddstykkearbeid”¹⁴ (Finstad 2000: 65).

Politiets operative virksomhet dreier seg om opprettholdelse av sosial orden i vid forstand (Reiner 2010: 147). Bittner har en kjent definisjon av den polisiære virksomhetens objekt: ”something-ought-not-to-be-happening-about-which-something-ought-to-be-done-NOW!” (i Klockars 1985: 16-17). Denne vektlegger at politiet, i kraft av at de kan stille makt bak kravene dersom det trengs, er i stand til å håndtere situasjoner som må løses umiddelbart eller overta ansvaret for uønskede eller utålelige handlinger, uavhengig av straffbarheten, som ikke kan avvente en senere løsning. Når tiden er knapp og omstendighetene krever det, kan politiet øve direkte og fysisk makt over innbyggerne (Manning 2010: 43). I tillegg til kriminelle handlinger rommer Bittners definisjon også de andre spontane utbruddene av uorden som noen må rydde opp i. Reiner (2010: 145) kaller dette ”emergency maintenance of order”, med vekt på at politiet kan rydde opp, men ikke skape grunnlaget for sosial orden. De løsningene som operative tjenestemenn- og kvinner kan komme opp med vil sjelden være et svar på de

¹⁴ Finstad beskriver også hvordan ordenspolitiets egne initiativer er en kilde til helhet og kontinuitet i arbeidet. Disse oppgavene kan være spontane, men initieres og utføres på bakgrunn av patruljenes egne vurderinger og prioriteringer, og er en mer langsiktig virksomhet (2000: 50, 66).

underliggende årsakene til at uorden oppstod. Kontakten med publikum tar ofte form av korte møter i konfliktfylte situasjoner, og politibetjenten griper i mange tilfeller inn i en prosess som han eller hun ikke følger opp i etterkant (Politiet i det norske samfunn 1981: 89). Med mindre politiet tilkalles flere ganger til samme sted, så vil ikke betjentene vite noe om hva som skjer videre med de involverte. Patruljens håndtering av saken forblir det eneste berøringspunktet med saken og personene. Ordenstjenestens virke preges ikke av helhet, også ”fordi den skriftlige rapporteringen mest blir en stikkordsmessig oversikt for neste vaktlag” (Finstad 2000: 65).

Fra mine observasjoner virker det ikke som at selve patruljeringen arter seg særlig ulikt i byen og på landet. Arbeidet til patruljene som utgår fra lensmannskontoret kan også kun i beskjeden grad planlegges. Oppdrag som meldes inn fra publikum har prioritet, arbeidet er reaktivt og inngripen i akutte situasjoner dreier seg om å finne en løsning der og da. Deltagerne som jeg har observert er også generalister i operativ tjeneste, og arbeider med direkte publikumskontakt i førstelinjen. De hendelsesstyrte oppgavene til lensmannskontorets patruljer bærer også preg av å være et bruddstykkearbeid.

Det er neppe overraskende at medlemmer av den samme yrkesgruppen utfører tilsvarende arbeidsoppgaver på lignende måter. Forskjeller og variasjon kan peke mot påvirkning fra forskjeller i sosiale omstendigheter og arbeidets organisering. Til forskjell fra hva som er tilfelle for ordenstjenesten i Oslo, kan det som dukker opp i ordenstjenesten ved et lensmannskontor være noe som betjenten selv kommer til å sitte med etterforskningen av¹⁵. Dem som betjenten møter eller håndterer på jobb er det ikke usannsynlig at han eller hun vil komme til å møte igjen, og bli gjenkjent av, på jobb eller på fritida. Politiuniformen markerer tydelig rollen, men kan ikke sikre anonymitet under arbeidet. I disse kjennetegnene, betjentenes synlighet og sosiale relasjoner som antas å fortsette inn i framtida, kan det ligge en kime til helhetlighet eller kontinuitet i hvordan arbeidet utføres. Et tjenestested som har betjenter som er integrert i

¹⁵ Spørsmålet om arbeidsdeling kommer jeg tilbake til i kapittel 4.

lokalsamfunnet har kanskje større muligheter til å ta tak i problemstillinger i etterkant av den akutte fasen:

Rune, Henrik og Emil har nattevakt, og jeg er med som observatør. I firetiden på morgenen ringer operasjonssentralen, og Henrik snakker lenge med dem. De har blitt oppringt av en ung mann som hevder at noen spionerer på ham når han er alene hjemme. Det er ikke første gang politiet blir oppringt av mannen, og det blir besluttet at patruljen har tid til å reise hjem til ham og finne ut av hva problemet er. Oppdraget befinner seg i et nabodistrikt. Da vi ankommer hjemmet til innringeren står han og venter. Han smiler nesten unnskyldende, og bemerker selv at situasjonen høres pussig ut. Politiet hører på det han forteller om spioneringen, og de stiller mange spørsmål. De ser seg rundt utenfor huset, og inne. En av dem sier: "Kanskje du kan legge ut sand og fotografere skoavtrykk som dukker opp? Da er det lettere for oss å se det også." Da vi samles i politibilen er det tydelig at betjentene oppfatter at saken ikke dreier seg om kinking, men om psykiatri.

Et par dager senere er jeg på nytt på plass på lensmannskontoret for å observere, denne gangen på dagtid. Jeg sitter på kontoret til Emil og venter på at vi skal bli klare til å dra ut. Emil tar en telefon til en kollega ved nabodistriktet og legger fram saken om den unge mannen som opplever at han blir spionert på. "Kanskje dere kunne ta en telefon til fastlegen hans og tipse om at alt ikke er helt som det skal?" Etter at han har lagt på, utbryter Emil: "Dette er forskjellen på et lensmannskontor og bypolitiet!"

I *Politiet i det norske samfunn* (1981: 71) beskrives politiets ensartethet: "For [publikum] vil tvert imot det iøynefallende ved organisasjonen være *det felles ansikt*. (...) Publikum vet dessuten sjelden hvilken tjenestemann de får kontakt med." I teksten videre åpnes det for at bydelspolitiet kan være et unntak, men ellers framstilles det som karakteristisk for *politiet* at den enkelte betjents kjennetegn eller identitet er publikummeren enten uvedkommende eller utilgjengelig. En slik framstilling av *politiet* er tydelig situert i en kontekst som medvirker til en bestemt type politiroлле, nemlig en som kjennetegnes av enkeltpersonenes anonymitet som medlemmer av en uniformert gruppe. Dette er kjennetegn ved bestemte typer politivirksomhet i gitte kontekster, og kan ikke sies å være et iboende eller konstituerende trekk ved politirollen som sådan. Politiets uniformerte ordenstjeneste i en storby kan sies å representere det ene ytterpunktet i et kontinuum mellom et politi som står i et varig og potensielt

ikke-anonymt forhold til sitt publikum, og til et politi hvis arbeid er mer preget av flyktighet og anonymitet. Politiets integrasjon i lokalsamfunnet kan muliggjøre et helhetlig perspektiv på den sosiale sammenhengen som arbeidet inngår i lokalt.

Materielle forhold

Politiets integrasjon i lokalsamfunnet kan påvirke hvordan de utfører oppgavene sine. Det er også verdt å understreke at materielle og geografiske forhold også kan ha betydning for hvordan politiet utfører arbeidet sitt. Store avstander og muligheten til å tilkalle andre tilgjengelige mannskaper legger føringer på hvordan betjentene bør gå fram i konfliktfylte situasjoner. I situasjoner hvor fysisk maktbruk er et alternativ, er det ikke ønskelig for politiet å gå inn og tape kampen. I hvilken grad mine politibetjenter ville brukt mer fysisk makt dersom de var flere på jobb og i beredskap, er vanskelig å si. Det er i det minste rimelig å anta at et politi som ikke opplever seg som en fysisk overmakt i større grad vil feste sin lit til alternative framgangsmåter:

Altså, jeg var vant til å jobbe i [Byen], hvor du var vant til å si "bistand" på samband, og så gikk det to minutter og så hadde du en par-tre biler til - til å stå med masseslagsmål [her], (...) og ba om bistand – og det tok tjue minutter før den første bilen kom. Når det koker rundt øra, så det – det var en overgang. Du må jobbe annerledes på bygda enn du gjør i byen. I byen kan du være mer kontant. Altså, det kan du være her og, men i byen så vet du at bistand ikke er så langt unna hvis du trenger det. Her sånn så kan nærmeste bil i verste fall være to timer unna. Da må du håndtere situasjonen annerledes. Så jeg tror – ja. Så er vi litt eldre på bygda enn vi er i byen. Så vi har litt mer erfaring og er litt flinkere til å prate med folk. Klart i Oslo sentrum når du er vant til å vase i gate – i helgefyll, så blir du ganske – kontant og sånn etter hvert, til å avfeie folk. Men det blir – det gjør du ikke her oppe. Her er oppgavene så varierte. Så det var en vesentlig overgang, det var det. Men – ja. Jeg tror til det positive. At du starter i Oslo og går ut, enn å gjøre det motsatt.

Rolige og travle vakter finnes i alle politidistrikter. Det totale volumet av hendelser vil være større jo tettere befolket et område er. En informant som tidligere arbeidet i Oslo mente likevel at lensmannskontorets ansatte i større

grad hadde mulighet til å bruke noe mer tid i konfliktfylte situasjoner med publikum:

(...) du har ikke tid til alt dette pjattet i Oslo. Der står oppdragene som regel i kø. Spesielt natt til lørdag og søndag, så. Da kan vi ikke ha de samme diskusjonene som i gata her, liksom – hvor du kan diskutere i fire-fem minutter før du gjør noe. I Oslo så er det mer “bang bang”, og – (...)

Fjeldberg (1999: 94) beskriver at politiarbeid på småsteder bærer preg av å være et ”være føre var”-arbeid. Hun skriver at det å være føre var både handle om egen sikkerhet på jobb, og om ivaretagelse av de sosiale relasjonene mellom enkeltpersoner – dem selv inkludert. Gjennom å knytte bånd med kjenningene opprettes en (forhåpentligvis) positiv forbindelse som kan gi politibetjenten noe mer enn bare uniformen å spille på ved en senere anledning, da han eller hun kanskje befinner seg alene i en konfliktfylt situasjon. Likevel, forventningene til politirollen kan kanskje oppfattes som ikke helt forenlige med beskjedne ”føre var”-taktikker, her ved en av mine informanter:

(...) vi har jo all slags kriminalitet her, knivstikking, drap, brannstiftelser og sånne ting, så er det ålreit for sikkerheten vår, og også for å vise publikum og de kriminelle at vi er til stede, å ha kanskje fire eller fem politifolk utenfor den døra og dundre inn. Enn kanskje bare to. Som da som sagt må bare forsiktig banke på og nesten si “Unnskyld at vi er her.” Så kunne man kanskje stilt opp fem politifolk og brast inn og tatt dem for å si at dette her er ikke greit, her er det vi som bestemmer. Dette er ulovlig. Av og til så kan man begynne å tenke at de kriminelle sitter sikkert bare og ler av oss. Men dette her går jo på bemanningen, det går ikke på motivasjonen, viljen eller lysten til politifolka her.

3.2 “Politifolk med navn”

Så – det at du er politi i Berg, det er du ikke bare på jobben altså, eller når du har tjeneste. Det blir du hele tiden.

Når du begynner å jobbe her, så kommer lokalavisene og skriver om deg. Så det blir publisert relativt greit.

Det uniformerte politiet er synlig, og skal være nettopp det. Uniformens kjennetegn signaliserer til omverdenen at det er politiet man har med å gjøre. Uniformen trekker oppmerksomheten mot rollen til den som bærer den, framfor

individet bak (Sollund 2007). I enkelte sammenhenger er politiet mer synlige enn hva uniformen i seg selv medfører. I lokalsamfunn hvor politiet i likhet med resten av innbyggerne i betydelig grad er kjent for hverandre, er det mindre aktuelt å snakke om bare "uniformssynlighet". Alle kjenner ikke alle, men mange vet hvem mange andre er. I hvilken grad politibetjenter blir kjente for publikum med ansikt eller navn beror til dels på forhold som ligger utenfor det som politiet selv kan kontrollere. Hvis man tjenestegjør på et lite sted er det mulig å bli kjent blant lokalsamfunnets innbyggere på andre måter enn hva som er mulig i tettere befolkede og mer differensierte områder. Enkeltpersonen blir mer synlig, og dette blir også tilfelle for de som jobber i politiet.

Politibetjentenes integrasjon i lokalsamfunnet

(...) det er ikke sikkert at hvis jeg går gjennom [gata] her i sivil i kveld, at det er så mange som tenker "Å, der er Martin som jobber i politiet," men hvis de ringer hit og jeg sier at jeg heter Martin - "Å ja, det er deg, ja!" Da vet de hvem du er. Mens i [nabokommunen], der jeg er oppvokst og kommer fra og bor, der vet alle det. Absolutt alle. Helt overbevist om at alle vet, og nitti prosent vet hvor jeg bor. Sånn er det [ler].

Politibetjentenes integrasjon kan skje på mange arenaer. Hvorvidt betjenten bor på stedet eller ikke har betydning for om vedkommende blir et vant innslag i nærmiljøet. Hvis han eller hun også har vokst opp i området, så har han eller hun kanskje også et bredt sosialt nettverk fra tidligere i livet. Deltagelse i idrettslag og annet foreningsarbeid trekker den enkelte inn i det sosiale livet på stedet. Det å stifte familie og få barn synes å være et viktig trekk ved den enkeltes tilknytning til lokalsamfunnet. Dette er eksempler på elementer som integrerer politibetjenter i nærmiljøet sitt på samme måte som det integrerer alle andre som gjør de samme tingene.

(...) det tar tid før man (...) blir kjent i lokalsamfunnet – at lokalsamfunnet kjenner deg også. Det gjør det. Du blir så mye mer involvert når du etablerer deg med familie og unger. Da skjer det et eller annet, da begynner det virkelig å løpe fort i forhold til det å bli kjent som politimann eller – tjenestekvinne. Opp mot det å eventuelt bo her oppe for deg selv alene på en hybel eller leilighet og jobbe, beholde vennene fra der du kommer fra. Altså, da skjer det ikke, da har du ikke noen sånne treffpunkter, veldig mye sånn lokalt.

Lokale treffpunkter, forteller informanten, har betydning for om betjentene blir kjent i lokalsamfunnet som politi. Seks av de sju informantene mine bor i nærheten av arbeidsstedet sitt. De bor i ulik nærhet til lensmannskontorene, men inngår som privatpersoner i de samme lokalsamfunnene som de arbeider innenfor. Mange av dem har barn i barnehagene og skolene på stedet. Flere har vokst opp i de samme distriktene som de nå jobber i, og har betydelige nettverk og bred personkunnskap om befolkningen i området. Ved siden av tilknytningen til stedet som politi, så deltar de i de alminnelige sosiale nettverkene. Dette er naturligvis ikke prinsipielt forskjellig fra en betjent som bor i en storby og engasjerer seg i nærmiljøet sitt der. De omkringliggende sosiale omstendighetene er derimot annerledes. Alles, også betjentenes, synlighet for hverandre er sterkere i et tettere lokalsamfunn enn i et større system som en storby. Betjentene i det tette lokalsamfunnet er synlige som sivile deltagere i det samme nærmiljøet som de øver politimyndighet i når de er på jobb. Synligheten som blir det uniformerte politiet til del suppleres med en synlighet som omfatter betjentene som privatpersoner.

(...) – jeg er helt sikker på at politifolk med navn er gjenstand for flere diskusjoner rundt kaffebordene rundt omkring. Mange kjenner meg. At de vet at jeg er politi. Om jeg kjører i [gata] med privatbilen min, eller om jeg kjører med uniformert politibil, så ser de at det er politiet.

Den sivile deltagelsen og synligheten medfører at publikum potensielt assosierer politibetjentene med både sin private og sin profesjonelle rolle hele tiden – av og på jobb. Rolf Granér (2004) gir i sin doktorgradsavhandling i psykologi en framstilling av yrkeskultur og arbeidsstiler i patruljerende politiarbeid. Blant de ulike variablene som han finner har betydning for yrkeskulturen, trekker han fram forskjellen mellom by og land. Ved de mindre tjenestestedene på landet finner han en yrkeskultur som vektlegger service og kontaktskapende arbeid i større grad enn utrykningspolitiet i større distrikter. Han hevder at en sentral forskjell er den utstrakte arbeidsdelingen som finnes i større distrikter, noe som ikke er mulig på tjenestesteder med få ansatte. Granér beskriver hvordan en repressiv arbeidsstil passer dårlig på mindre steder, ikke minst fordi politiet ikke tillates å legge fra seg saken da de er ferdig på jobb. Flere identiteter er i sving,

og det blir ikke glemt hvordan "Svenssons pojk" skikker seg på jobb. Politirollen har ingen beskyttende anonymiserende effekt så lenge personen bak er kjent (Granér 2004: 85-86). Politiarbeidet inngår i en bred sosial sammenheng, hvor arbeidet ikke er uvedkommende for hvordan personen oppfattes sivilt.

Du går kanskje ikke så høyt ut, du – i Oslo så kan du tillate deg å være litt mer brysk, og (...) når du har levert fra deg vedkommende som du har pågrepet, så ser du ham sannsynligvis aldri mer igjen. Jeg kommer jo ganske sikkert til å se de jeg pågriper. (...) vi driver jo både med ordenstjeneste og etterforskning. Så når jeg vet at jeg kanskje skal etterforske den saken som jeg pågriper ham i (...) så gjør vi det i alle fall på en sånn måte at han er villig til å samarbeide med oss senere, så vi skal få oppklart saken. Når du kommer inn til byen så er det ofte noen som har i oppgave å pågripe 'n og kjøre 'n inn, og det er den jobben de har. Så tenker ikke de på det at de senere skal sitte med avhør med vedkommende, og at han bør ha et greit forhold til politiet. (...) Det gjør nok at vi håndterer folk på en litt mildere og kanskje mer respektabel måte her, tror jeg, enn du fort kan gjøre andre steder. Men vi skal jo – ingen skal jo være brutale eller noe, om du jobber i Oslo heller, det er ikke det, men altså. Jeg tror nok det blir litt annerledes. Tenker litt annerledes. Tenker noen skritt videre på en måte, hele tida. Om det så er etterforskningsmessig eller sivilt, at du ikke ønsker å bli oppfattet som en tulling.

I sitatet over peker informanten på at politiarbeidet som han utøver inngår i en sammenheng hvor han personlig ikke er atskilt fra jobben han gjør, og at arbeidet skjer med (eller mot) publikummere som han ikke kan utelukke at han vil møte igjen – enten i arbeidstiden, eller privat. En deltager fortalte at de ved lensmannskontoret "nesten aldri" benyttet håndjern på innbrakte eller pågrepne personer. Med mindre vedkommende utagerte i situasjonen, eller var kjent for å ha gjort det tidligere så ble håndjern ikke rutinemessig brukt¹⁶. Varige og omfattende relasjoner kan forstås som en motvekt til repressive trekk ved politiarbeidet.

¹⁶ Politinstruksjonen regulerer bruk av håndjern, som kan "anvendes på person som under pågrep eller transport truer med eller gjør seg skyldig i vold, eller der forholdene gir grunn til frykt for at vedkommende vil utøve vold eller flykte. Dessuten kan slike midler brukes mot person som forsøker å påføre seg skade, og ellers for å forhindre forspillelse av bevis." Spesialenheten har tidligere kritisert politiets bruk av håndjern som "verneutstyr". De har også funnet at håndjern benyttes i større utstrekning av politi i byområder (Et ansvarlig politi 2009: 139-141). Finstad fant i sin studie at håndjern rutinemessig ble brukt ved transport til arrest (2000: 175).

Politi på fritida

Deltagerne mine representerer en type politi som er integrert i lokalsamfunnet sitt i høy grad, og som står i et sett med varige og omfattende relasjoner med innbyggerne på stedet. Slike forhold, skriver Christie (1982: 27), ”lar seg meget vanskelig avgrense til å gjelde bare spesifiserte roller.” Den mer eller mindre omfattende kunnskapen om den andre glemmes ikke selv om selve samhandlingen skjer på bakgrunn av egenskaper ved rollene til personene.

Flere av deltagerne mine, og samtlige av de intervjuede, har erfaring med å få politimeslige henvendelser på fritida. Dette tyder på at politiet i noen grad assosieres med enkeltpersoner. I hvilken grad dette skjer er et empirisk spørsmål som jeg ikke har anledning til å besvare på bakgrunn av mine data. Politiiinstruksen setter krav til når polititjenestemenn og -kvinner skal gripe inn i kraft av politimyndigheten sin når de ikke er på jobb¹⁷. Ved siden av denne plikten til å gripe inn forteller flere av informantene mine om erfaringer med å bli kontaktet med politirelaterte spørsmål utenfor arbeidstida. Det virker rimelig å legge til grunn at det er publikums kjennskap til yrkesstatusen deres som gjør at henvendelsen rettes mot dem. Hvis ikke det var en kjent sak at vedkommende arbeidet som politi ville heller ikke henvendelsen ha kommet. Informanten i det følgende sitatet har tidligere arbeidet i en større by, og sammenligner erfaringene med å identifiseres som politi på fritiden med erfaringene derfra:

(...) jeg er politi-Martin hele døgnet, i Vik. Og etter instruksene våre så er man jo det uansett hvor man bor, men når jeg reiste hjem i [Byen] så skjedde det jo aldri at folk kom hjem til meg for å anmelde noe, eller kom hjem til meg for å spørre om råd. Det var ingen som ringte- hvis det var en unggutt som kjørte uregistrert bil eller uten hjelm på mopeden sin forbi der jeg bodde i [Byen], så var det jo ingen som ringte etter meg og spurte “Hvorfor gjorde du ikke noe? Vet du hvem dette er?” og sånt noe. Sånn er det her. Her kommer det folk hjem til oss, det ringer folk på privaten og forventer nesten at vi skal jobbe – at vi skal ta tak i dette på fritida. Går jeg nede på [butikken] for eksempel, så kan folk komme og spørre meg “Hva har du tenkt å gjøre med det,” eller “Hvorfor har du ikke gjort noe?”

¹⁷ Politibetjenten plikter å gjøre tjeneste når ”En foresatt beordrer det (...)” ”Omstendighetene krever at det gripes inn uten opphold for å verne liv, helse eller vesentlige samfunnsverdier,” eller at et slikt inngrep er nødvendig for å ”Forebygge eller stanse utførelsen av et grovt lovbrudd,” eller ”Pågripe personer ettersøkt som mistenkt for slike handlinger (...)” (Politiiinstruksen § 6-2).

Og spesielt det “Hvorfor har dere ikke gjort noe?” – det er – ja, plagsomt, det er i hvert fall belastende. Det er belastende for tjenestemennene her. Vi liker det, men over lang tid, ikke sant, vi skal jobbe her i mange år, så blir det belastende.

Den oppmerksomheten som blir *politiet* til del, retter seg også potensielt mot *personen* som bærer uniformen. På jobb kan ikke politiet ta for gitt at de utelukkende framstår som representanter for ordensmakten. Posisjonen som synlig politi kombineres med enkeltindividets synlighet som et kjent ansikt i lokalsamfunnet.

Om jeg går i uniform ute eller ikke så spiller det stort sett ikke noen rolle. For det er mange som kjenner meg uansett og for dem så vil jeg være politi om jeg går sivilt eller i uniform. Og det at man er kjent eller blir gjenkjent det synes jeg egentlig er helt greit. (...) Jeg ser egentlig på det som en ubetinget fordel.(...) Men jeg tenker som så at det gir meg så mange fordeler ved at folk på en enkel måte og lett kan ta kontakt med meg, om det er her på kontoret eller om det er på fritida. Og jeg får en del henvendelser på fritida som er politirelatert, og det lar jeg egentlig folk få lov til å gjøre. (...) så lenge jeg selv synes det er greit (...).

Opplevelsen av å være synlig og bli gjenkjent deles av samtlige informanter. Enkelte opplever det derimot særlig sterkt, og deltagerne evaluerer det forskjellig. Ved siden av den rent personlige tilknytningen til nærmiljøet, så har nok også stillingen de innehar i politiet betydning for om publikum i særlig grad assosierer dem med politiet.

Lensmannen

Lensmannen har historisk hatt en sentral rolle i norske bygder, og er fremdeles i mange tilfeller en person som er godt kjent for innbyggerne.

Lensmann er en av samfunnets gamle og hederskronte yrkestitler. Vi tar neppe munnen for full når vi sier at lensmannen snarere har vært en institusjon med viktige seremonielle oppgaver innen lokalsamfunnet enn det som i dagens språk fanges opp av yrkesrollebegrepet. Lærer, lensmann og prest var på hvert sitt felt statsapparatets, øvrighetas og samfunnets representanter inn i bygda (Sørensen og Hetle 1985a: 29).

I Norge skriver lensmannsinstitusjonen seg tilbake til 1200-tallet. Fra denne tidligste perioden og opp gjennom middelalderen hadde lensmannen i oppgave å

kreve inn bøter og skatter for kongen. Lensmannen kunne reise tiltale. Han skulle også opprettholde fred og orden på bygdetinget, og holde de som brøt tingfreden i varetekt. Lensmannen kunngjorde dommer og kunne stevne vitner til tinget (Nordstoga 1992: 13, 22-29). Lensmennene har fra sin tidligste historie hatt ansvar for en lang rekke ulike oppgaver innenfor den sivile rettspleien, straffeprosessen og opprettholdelse av ro og orden.

”Den sivile rettspleien på grunnplanet” er blant lensmennenes arbeidsoppgaver i dag (Politiets rolle og oppgaver 2005: 38). Lensmannen er namsmann på bygdene med ansvar for tvangsfullbyrdelser og gjeldsordninger¹⁸. Taksering av naturskader og funksjonen som hovedstevnevitne er andre oppgaver. Videre mottar lensmannen alle dødsmeldinger fra distriktet, og bistår med skifterettsoppgaver (Politiets rolle og oppgaver 2005: 38-40). Ved siden av de sivile rettspleieoppgavene er lensmannen også politi:

(...) Oppdraget vårt det dekker både politisiden og den sivile siden. Jeg kan ikke bare si det at “Nei, jeg vil ikke håndtere tvangsfullbyrdelsen.” Du kan ikke det! Lensmannen er namsmann på bygdene. Og det er en oppgave på lik linje med alt det andre. Det er liksom totalkonseptet du får på et lensmannskontor (...)

Ved siden av sivilrettslige og forvaltningsmessige oppgaver, så driver lensmannskontorene i likhet med resten av politiet med forebygging, etterforskning og etterretning. I kraft av disse vidtrekkende gjøremålene har lensmannen og hans medhjelpere hatt mange berøringspunkter med lokalbefolkningen gjennom livsløpet. Som en del av ”øvrigheta” har lensmennene vært synlige og godt kjente for innbyggerne på bygdene. Lensmannsinstitusjonen er i dag en del av politi- og lensmannsetaten, men den historiske tradisjonen som løper helt inn i vår tid gir grunn til å tro at denne delen av organisasjonen kan ha andre trekk enn mer rendyrkede politifaglige enheter innad i etaten. Et eksempel på en slik rendyrket politisær profil kan være ordenstjenesten i Oslo. De sivile oppgavene medfører at tjenestestedene på landet får en bred

¹⁸ Andre steder ivaretas oppgavene av en egen namsfogd, eller av en politistasjonssjef som er tillagt disse oppgavene. Siden 2006 har disse rettspleiefunksjonene vært samlet i politi- og lensmannsetaten (Politiets rolle og oppgaver 2005: 38).

kontaktflate også mot de delene av publikum som de i liten grad støter på i forbindelse med utøvelse av kontrolloppgavene.

(...) en del har et forhold til lensmannen. (...) De skal ikke snakke med en betjent, de skal snakke med "lensmannen." Så sånn sett så har jo lensmannen en standing i bygda, og det – som de sa da jeg kom hit også, gi dem en måned eller to nå, så får du beskjed, så kommer dem sakte men sikkert en etter en for da skal dem bare snakke så vidt, skal bare hilse på "lensmannen". (...) som oftest så har det vært "lensmannen" i forhold til spesielt sivilrettslige saker. Det er sånn som grenser opp mot en nabokrangel og sånn, ikke sant - "lensmannen".

Tilsynelatende befinner lensmannen seg i den andre enden av "integrasjonskontinuumet" enn hva politiet i ordenstjenesten i Oslo gjør. Lensmannen belyser en politiroлле som omfatter mange andre gjøremål enn kriminalitetskontroll og akutt ordensarbeid. Lensmannen representerer en, i beste fall, godt kjent person som kjenner bygda og innbyggerne og som publikum møter på eller kan påkalle i mange ulike situasjoner. Lensmannen inngår i et omfattende sett av varige relasjoner til bygda, og kan forstås som en representant for et politi som er særlig sterkt integrert i lokalsamfunnet med et bredt ansvarsområde.

3.3 Tillit

Erfaringen deltagerne mine har med å bli kontaktet med politimessige spørsmål fra publikum på fritiden tyder på at de i noen grad forbindes med enkeltpersoner. Ett ledd i politiets lokale forankring kan være betjentenes integrasjon i lokalsamfunnet og deres posisjon som kjente personer. Hvilken betydning kan en slik forbindelse til enkeltpersoner i politiet ha for tilliten til politiet?

Legitimitet og tillit

Politiets myndighet er formelt legitimert gjennom loven. Det formelle grunnlaget for politiets myndighetsutøvelse er Norges lover, som i prinsippet ville fortsette å legitimere politiet selv hvis tilliten til etaten i befolkningen hadde svunnet hen. Politiets legitimitet handler om i hvilken grad organisasjonen er rettfærdiggjort i

lys av anerkjente legitimitetsprinsipper (Weber 2000: 88). I Webers terminologi så er det norske politiet legitimert ”i kraft av lover”, og representerer slik en legal form for herredømme (Weber 2000: 91):

(...) [befalingsmyndighetens] ”gyldighet” kan komme til uttrykk i et system av uttrykkelige (avtalte eller dikterte) rasjonale regler, som etterkommes overalt i egenskap av allment forpliktende normer, når den som i henhold til reglene er ”kallet”, forlanger å bli adlydt. I dette tilfellet legitimerer dette system av rasjonale regler den enkelte myndighetsutøver, og hans makt er legitim for så vidt som den utøves i samsvar med disse regler (Weber 2000: 88).

Politiets makt¹⁹ er rettferdiggjort i kraft av lover. Politi- og lensmannsetatens maktutøvelse er hjemlet i regler, og den enkelte politibetjentens maktutøvelse trekker på organisasjonens legale legitimitet – men bare i den grad handlingene hans er i tråd med hva reglene foreskriver. Lovlige politihandlinger er legalt legitimerede, de er gjort rettmessige gjennom rettsregler.

Den tilliten som politiet nyter blant brede befolkningsgrupper forklares derimot ikke fullstendig med henvisning til ordningens lovlighet. Tillit kan sies å være den uformelle eller opplevde siden av politiets legitimitet i samfunnet. Befolkningens aksept av og tillit til politiet er i større grad et spørsmål om hvorvidt politiets myndighet oppleves som rettmessig, og om publikum har tro på at politiet vil handle på forventede og ønskede måter. Lovlighet og tillit er tett knyttet sammen. Trolig ville et politi som ikke holdt seg innefor sine legale rammer oppleve vanskeligheter med å opprettholde tillit i befolkningen. For diskusjonens skyld legger jeg til grunn at politiet ikke blir utfordret på lovligheten av sine handlinger. Hva betyr det at publikum viser politiet tillit?

Grimen gir en handlingsteoretisk definisjon av tillit: ”(...) å vise tillit er å handle med få forholdsregler” (2009: 135). Slike handlinger kan motiveres av forventninger om at den som vises tillit vil eller bør handle på en bestemt måte. Den som viser tillit ”gjør lite for å beskytte seg selv” (Grimen 2009: 8). Grimen er av den oppfatning at det kan være meningsfullt å snakke om å ha tillit til

¹⁹ Eller *herredømme*, som Weber (2000: 91) skriver: ”dvs. sjansen for å finne at en bestemt befaling adlydes (...)”.

institusjoner. Som med personer kan gjentatt samhandling med institusjoner danne grunnlag for antagelser om pålitelighet. Hvis vi kjenner til det normative grunnlaget til profesjoner og institusjoner, så kan også dette være med på å bygge tillit til disse. Tillit til personer og institusjoner er ikke det samme, skriver Grimen, men det finnes forbindelseslinjer mellom dem (2009: 115-118).

Tillit til systemer og personer

Tillit til *personer* forutsetter et erfaringsgrunnlag, altså kjennskap til den andre som skal vises tillit. Slik kunnskap er betinget av at personene er synlige og kjente for hverandre. Visshet eller forventning om at aktørene også vil samhandle i framtida kan være tillitsfremmende. Moderne samfunn er organisert og forstørret på en slik måte at tillit må gis til systemer og organisasjoner. Larsson (2010b) beskriver hvordan en samfunnsutvikling med økt sosial avstand medfører at tillits- og kontrollformene som baserer seg på nærhet og erfart pålitelighet mellom enkeltpersoner erstattes eller suppleres av formaliserte måter å regulere det sosiale livet på. Tilliten til politiet retter seg i slike tilfeller i større grad mot de formelle systemene for kontroll, og mot politiet som organisasjon framfor enkeltpersoner innad i denne. Larsson påpeker også at når politiet skårer høyt på tillitsmålinger i befolkningen må dette ses i sammenheng med det tillitsfulle forholdet nordmenn har til staten i utgangspunktet – særlig når det viser seg at de mest tillitsfulle er de som ikke selv har hatt kontakt med politiet (Larsson 2010b: 16).

Til tross for tendensen mot sentralisering og forstørning, så er det som mine data også viser slik at politiet under visse sosiale betingelser også forbindes med enkeltpersoner. I de tilfellene og på de stedene hvor enkeltpersonene i politiet er kjent, virker det rimelig å anta at tilliten til politiet også i noen grad er betinget av den kunnskapen som publikum har til enkeltpersonene som bærer uniformen. En i utgangspunktet tillitsfull vurdering av politiet kan trolig styrkes eller forringes av erfaringen med bestemte lokale politifolk. Tilliten til politiet som organisasjon, og tilliten til person, øver trolig en viss gjensidig påvirkning på hverandre.

Politiets navn og rykte er i utgangspunktet sårbare for overtramp begått av enkeltpersoner. På et lite sted utgjør den enkelte politibetjenten andelsmessig en betydelig del av politiet. Inntrykket publikum har av enkeltbetjenter kan stamme fra kunnskap om dem som privatpersoner, og fra hvordan de utfører arbeidsoppgavene sine. Lokalsamfunn som er tilstrekkelig tette til at innbyggerne blir synlige for hverandre over tid gjør at kunnskap fra mange kanaler kan informere inntrykket av enkeltpersoner: "(...) som en følge av gjennomsiktigheten og av at deltakerne fungerer som personer og ikke som roller, vil alt som skjer være med på å bekrefte eller benekte at det er et skikkelig forhold som hersker, eller at den annen er eller ikke er en skikkelig person" (Christie 1982: 32). Ved å trekke fram dette sitatet fra Christie mener jeg ikke å påstå at politiet på slike steder som jeg har besøkt primært arbeider i kraft av personlig autoritet. Rollen er det liten tvil om. Derimot så er det rimelig å si at kunnskap om den andre ikke legges vekk, men er med som del av erfaringsgrunnlaget som publikum tar med seg inn i samhandling med bestemte, kjente personer innenfor politiet.

I kraft av å være politi utfører deltagerne mine høyst rollespesifikke oppgaver på jobb. Likevel kan inntrykket som publikum har av dem, eller tilliten til dem, stamme fra andre kilder enn hvordan de skikker seg på jobb. Handlinger av og på jobb kan få konsekvenser for hvordan betjenten oppfattes i sin politirolle. Posisjonen som politi krever forvaltning og ivaretagelse også på fritiden:

Altså – drar du på fest så tar du den ikke helt ut. Det er jo noe med det at "Å, nå er politiet møkka full," ikke sant, " - og sjanglet." Det har noe med signaleffekten å gjøre. Ja. Får fort høre – "Ja, du snakket i mobiltelefonen da du kjørte, nå," altså du får fort høre sånne ting. De ser deg. Alle og enhver.

Atferden og framferden til kjente politifolk kan tenkes å påvirke tilliten, den opplevde rettmessigheten, til politiet på stedet. Enkeltpersoners handlinger kan virke tilbake på politiet på godt og vondt. Det personlige elementet kan både være en styrke og en potensiell akilleshæl for politiet, avhengig av hvordan betjentene vurderes. Fjeldberg påpeker at det i politirollen ligger flere til dels motstridende hensyn, som kontroll og bistand. Som tilfellet er med mine

deltagere, beskriver også hun at betjentene kan ha mange ulike roller i møter med publikum. De som arbeider i det samme lokalsamfunnet de bor i vil oppleve at i møtet med publikum kan rollen som politi få selskap av rollen som nabo eller venn i tillegg (Fjeldberg 1999: 58). Ved siden av de ulike rollene som kan komme i spill under arbeidsutøvelsen, er også politirollen i spill på fritiden. Publikums forventinger til enkeltpersonen og politiet kan være virksomme på samme tid, og gjensidig påvirke hverandre.

Tilliten til politiet er sårbar for enkeltbetjenters overtramp. Handlinger behøver ikke å være rettsstridige for at de kan gi publikum et dårlig inntrykk og en negativ erfaring med politiet. En brysk avvisning eller annen ufin behandling av publikum sitter trolig godt i minnet for den som blir utsatt for det.

Der [ved ordensavdelingen i Byen] er det ofte sånn at du får et oppdrag, reis ut og løs det oppdraget, er det noen som skal tas så kjører du dem inn, ferdig. Hvordan du kommuniserer med publikum på, det spiller for så vidt ikke så stor rolle. Annet enn at publikum får et dårlig inntrykk av politiet da, men det kan jo jeg egentlig drite i, for det er jo ingen som tar Martin.

Under omstendigheter der politiet er kjent for publikum som enkeltpersoner kan vurderingen av politiet trekke på et bredt informasjonsgrunnlag som også inkluderer kunnskap om private egenskaper. For upassende, men ikke nødvendigvis lovstridige, handlinger kan det tenkes at den sosiale risikoen er større for politibetjenter som er sosialt integrert og kjent i det samme lokalsamfunnet som de arbeider i. Den som blir utsatt for ufin opptreden fra politiet i Byen vil sikkert i mange tilfeller spre opplevelsen videre til venner og kjente. I et mindre lokalsamfunn er det sosiale systemet ikke så stort og differensiert, og veien fra en misfornøyd publikummer og tilbake til betjenten og hans venner og familie er dermed ikke så lang. De sosiale omkostningene ved å blåse i hvordan man behandler publikum er trolig større for en betjent ved lensmannskontoret enn ved ordenstjenesten i en større by. I Berg og Vik er politibetjentenes identiteter i større grad tilgjengelige for publikum, og deres private handlinger kan i større grad enn i Byen sammenholdes med det publikum oppfatter som politiets ”normative grunnlag” (Grimen 2009). I den grad politiet forbindes med kjente enkeltpersoner foreligger det for publikum et bredt

informasjonsgrunnlag som kan komme i spill i vurderingen av politiet. Det betyr at det er flere mulige elementer som kan styrke eller svekke vurderingen av det lokale politiet.

Skjønn

Deler av politiets arbeid er synlig. I sitatet under beskriver en av informantene en skjønnsmessig avgjørelse om å kjøre en beruset mann hjem til kona i stedet for til arresten. Ut fra måten informanten forteller om avgjørelsen kan det virke som om det er snakk om et pragmatisk og velbegrunnet skjønn, men som ville kunne by på utfordringer for politiet dersom de hadde blitt konfrontert med den:

Fordi noen ganger, så kan det hende at det ikke blir helt – ikke at en legger opp til det, men at det kan nok være at vi noen ganger ikke tar helt likhet for loven i forhold til at vi klarer å finne smidigere løsninger, men kanskje de løsningene ikke nødvendigvis er helt riktige, da. At det – hadde du vært pære full og ligget i rennesteinen i [Byen], så hadde du blitt kjørt i arresten, men hvis du gjør det her, så blir du fort kjørt hjem. Og det skal ikke være noe, det skal ikke være noe fristed å være her. Men så kjenner vi til, ikke sant, “Uff, nå er det en gang i året han er ute på fest,” ikke sant, og så “Nei, nå får vi kanskje kjøre han hjem igjen. Ja, jeg vet at dette går bra, og kona hans er hjemme og hun tar hånd om han og han er ikke noe kranglete i fylla,” for vi kjenner vedkommende fra før, ”og ungene har han sikkert satt bort i helga.” Som gjør at vi kanskje håndterer han på en mildere måte. Men stort sett så er vi så profesjonelle i jobben vår at vi håndterer dette helt greit. Men du må være ganske opptatt av etikken, da, som politimann. For du sitter i glasshus. Når alle vet hvem du er og at du er politi, så kan du høre det etterpå at du kjørte bil og ikke brukte handsfree. (...) Vi er nå bare folk, vi og.

En skjønnsmessig avgjørelse som ”ikke nødvendigvis er helt riktig” kan være problematisk for politiet å forsvare, og kan tenkes å ha konsekvenser for publikums tillit til enkeltbetjenter eller til politiet som organisasjon. Som informanten i et sitat tidligere i kapitlet påpekte, er det ikke er noe særlig for politibetjenter å gå på fest og drikke seg sanseløse. Eventuelle negative konsekvenser for tilliten til politiet kan ses på bakgrunn av at slike handlinger bryter med politiets normative grunnlag (Grimen 2009: 115-118). Skjønnsutøvelse på kanten av det som er rett etter boka, uavhengig av kvaliteten på vurderingen, eller lite sømmelig oppførsel fra en som er satt til å opprettholde

ro og orden, kan bryte med det som oppfattes som politiets normative grunnlag. Politiets skal forvalte lov og orden, og handlinger som bryter med dette kan oppfattes som ekstra kritikkverdige nettopp fordi det er en politibetjent som utfører handlingen. I den grad arbeidet og vurderingene som gjøres er synlige for publikum utover de som saken direkte angår kan det være forbundet med risiko å ”forskjellsbehandle”, enten skjønnsutøvelsen er i tråd med boka eller ikke. Lokalsamfunnet på små steder kan ha mer innsyn i politiets arbeidsvilkår og oppgaveløsning i større grad enn på større steder (Sørensen og Hetle 1985b).

Tillit er ikke bare noe politiet kan forringe. Den personlige autoriteten som kan bli kjente politibetjenter til del kan være både en styrke og en akilleshæl. Enkeltpersoner kan også bidra til å senke terskelen for å ta kontakt med politiet: ”De skal ringe til politiet skal de snakke med politiet, men hvis det – hvis det er den muligheten de har da, for å tørre å ringe til, og snakke med en politimann, så okei da, så får de lov til å ringe til meg da (...)” Dersom publikum har et særlig tillitsfullt forhold til en betjent eller lensmann så styrkes kanskje også dennes muligheter til å lykkes med megling eller andre diskresjonære midler til konfliktløsning (Sørensen og Hetle 1985b: 77).

3.4 Kontroll

Finstad skriver (2000: 64) at det kan være vanskelig å kategorisere ordenstjenestens oppgaver ut fra om hendelsene dreier seg om kriminalitet eller ikke. Et bedre skille, skriver hun, går mellom kontrollpregede og bistandspregede oppgaver. I dette underkapitlet vil jeg konsentrere meg om politiets kontrollorienterte oppgaver, og i forlengelsen av dette drøftes overkontroll og treffsikkerhet i et rettssikkerhetsperspektiv.

Kjent slask

Politiets kunnskap om kjenningene som kategori og enkeltpersoner er en ”konsentrert og spesialisert kunnskap” (Finstad 2000: 117). Samleordet ”slask” viser til de personene som politiet gjentatte ganger kommer i kontakt med på

grunn av førstnevntes stadige bevegelser rundt kanten av loven. Slasken kan gjenkjennes gjennom sine omstendigheter. Slaskens fysiske framtoning sammenholdt med tid, sted og selskap vekker politiblikkets interesse. Dersom signalene er tilstrekkelig sterke, kan mistanken omsettes i ”stopp og sjekk” (Finstad 2000: 89-92).

Kjenningen eller slasken er kategorier av personer som fanges opp av politiets mistankeblikk. Kjenningen kan også være en konkret person som politiet vet hvem er. Både ”kjente kjenninger” og ukjente mistenkelige personer kan være synlige for politiet. En politistyrke som i stor grad består av personer som er integrert i et lite lokalsamfunn som privatpersoner har bred steds- og personkunnskap, og mottar mye informasjon også utenfor de politifaglige kanalene. Både gjennom politirelaterte tips og henvendelser som rettes til vedkommende på fritida, men også gjennom egen historie og førstehånds deltagelse i nærmiljøet:

(...) de som bor og jobber her, de har familie som vokser opp. De er etablert i – kommer inn i skolesammenheng, foreldremøter, idrettslaget, treningssammenheng, deltar i lokalmiljøet. Og da kommer du ikke unna det at du jobber på lensmannskontoret lokalt.(...) altså jeg har ikke gjort noe annet selv, men jeg ser jo at de som bor her nå (...), med unger som vokser opp og som kommer inn i miljøene, de mottar jo henvendelser, tips, forespørsler på ulike arenaer hele tiden, uavhengig av om du er på jobb eller ikke.

Det er liksom en terskel der som er ganske stor for den vanlige mannen i gata, at – “Nå skal jeg si fra at han som bor i det og det huset driver med mye rart,” ikke sant. “Han er ute og farter om natta, og – ” og det er kanskje ikke så betydelig, men det er jo lettere å si det til meg hvis de kjenner meg og møter meg ute på butikken.

Synligheten og de varige relasjonene mellom sambygdingene gjør seg også gjeldende mellom fastboende kjenninger og politi. Posisjonen som politi medfører mye informasjon om lokalmiljøet. Ved siden av informasjonstilfanget som stammer fra den enkeltes deltagelse i det sosiale livet på stedet kan lensmannskontoret også være et sted hvor terskelen er lav for å komme med henvendelser direkte til politiet.

(...) Nå er det et stort innbruddsraid der og der. Ja vel, så kan det hende at folk faktisk ringer eller stikker nedom her og “jeg observerte en rød kassebil med det og det regnummeret, begynte på det og det.” Du får noen sånne små ting som gjør at “OK”– det begynner å dette noen brikker på plass. Det gjør du ikke i så stort omfang på politistasjoner.

Politiet opparbeider seg lokalkunnskap gjennom arbeidet sitt, og gjennom egen deltagelse i nærmiljøet. Kjennskapen til lokalmiljøet omfatter også kjenningene, og dette kan ha betydning for både forebygging og etterforskning. Mitt ene lensmannskontor har vært gjennom en omorganiseringsprosess, hvor driften av de polisiære oppgavene har blitt sentralisert til kontoret som jeg besøkte. En av informantene mine der påpekte at en omkostning ved omorganiseringen var et tap av informasjon om hva som foregikk i lokalmiljøet på stedet hvor politiet ikke lenger hadde fast tilhold. Informasjonstilfanget til politiet ble antatt å være til dels betinget av at politiet selv er til stede i kommunen:

Vi vet at Peder Ås nå er ute og sykler. Nå er ‘n skikkelig på kjøret om dagen, og han trenger penger til narkotika. Han gjør masse innbrudd nå, for det fikk jeg høre når jeg var på butikken, eller det fikk jeg høre – ikke sant. Hvis jeg sitter [i Byen] så får jeg ikke den informasjonen. Og folk mister – vi ser jo allerede det nå, bare den lille biten at vi har flyttet [hit] gjør jo at jeg har (...) mindre kontroll på det som skjer [i nabokommunene] enn tidligere da det var politifolk der.

Politiet har bred kunnskap om kjenningkategorien. Politiblikket er våkent og erfarent, og politibetjentenes integrasjon i nærmiljøet kan tilføre mer informasjon. Slik politiarbeidets innhold preges av lokale forhold, får politiblikket får en lokal tillemping og spissethet. Det mistenkelige får lokale markører.

Politiblikk og lokalkunnskap

”Politiblikket” er et analytisk begrep og en teori som Finstad utarbeidet på bakgrunn av feltarbeidet i Oslopolitiet. Begrepet viser til hvordan det patruljerende politiet leser og fortolker omgivelsene sine, men også hvordan det særegne blikket er del av en bredere fortolkningsprosess som leder fram til at handlinger stemples som kriminalitet (Finstad 2000: 24). Alle hendelser og personer vurderes ved hjelp av politiblikket. Når politiet ser, så bedømmer,

fortolker og kategoriserer de. Fortolkningene ligger til grunn for hvilke handlinger politiet iverksetter. Blikket er fokusert på å avdekke, avsløre og hjelpe. Det kan være ”både et inngripende, kontrollerende blikk og et beskyttende, hjelpsomt blikk” (Finstad 2000: 60).

Publikumshenvendelsene blir gjerne sett på som det patruljerende politiarbeidets innhold. Henvendelsene har prioritet og kan være tidkrevende. Når de ikke er opptatt med henvendelser fra publikum tar politiet også egne initiativer. I politiinitiativene ligger politiblikkets kreative potensial til å skape hendelser, og ikke ”bare” fortolke og besvare situasjoner som de blir tilkalt til. ”Politiinitiativene [går] entydig mer i retning av mistankebasert kontroll”, (Finstad 2000: 64) mens publikumsbestillingene er en mangslungen samling situasjoner og hendelser som oftere krever politiets hjelp og bistand. Politiblikket er informert av ”opplæring, erfaring og rutine (Finstad 2000: 59)”, og er på stadig vakt overfor det mistenkelige og uvanlige. ”Stopp og sjekk” er et kontrolltiltak som kan settes inn når politiet fatter mistanke til personer.

En del av tiden jeg var med og observerte politiet under patruljering, var de opptatt med oppdrag som de fikk formidlet fra operasjonssentralen. Resten av tiden stod de fritt til å forfølge egne initiativer.

Det er natt, og det er helg. Bente og Henrik bestemmer seg for å gjennomføre en trafikk kontroll. De ikler seg refleksvester, og stiller seg opp på hver sin busslomme på motsatte sider av en mørk landevei. Henrik sier til meg: ”Hvis det er en som stikker nå, da er det fort som F inn i bilen!” Det er lite trafikk. De vinker et par-tre biler inn fra hver sin kjøretning. Lyskjeglene fra Maglitene løser trafikantene ut av veibanen. En bil svinger brått av på en liten stikkvei etter at lyset fra billyktene traff refleksvestene til politiet. Bilen setter opp farten. ”Fort deg!,” roper Henrik til Bente som er i samtale med et eldre ektepar på vei hjem fra selskap. Vi kommer oss inn i bilen alle tre, og patruljen legger seg på hjul etter bilen som stakk. Det går fort innover den smale og mørke grusveien. Rundt en sving når vi igjen bilen, som nå står pent parkert utenfor et bolighus. Føreren hadde tydeligvis hederlige hensikter når han svingte av før kontrollen. Bente sier: ”Vi får da ikke noe hvis vi ikke prøver, heller!”

Utdraget ovenfor er ett eksempel på et politiinitiativ som bærer preg av kontroll, og av en forventning om at noe kan komme til å skje. Initiativet om å gjennomføre

en trafikk kontroll kunne ha mange motiver. Blant politiets oppgaver er trafikkkontroller, og ved det aktuelle lensmannskontoret hadde de måltall på hvor mange biler som de skulle stoppe i løpet av et år. En helgenatt ville det heller ikke være utenkelig at de ville komme over en promillekjører. Det er nærliggende å tenke at det også er i politiets interesse at det blir kjent at du kan komme til å bli stoppet også en stille helgenatt. Likevel oppfattet jeg at muligheten for at noen skulle komme til å stikke var en mulighet som betjentene var seg svært bevisste. Den som stikker har noe å skjule, og det er alltid en mulighet for at det som nøstes opp i det små forhindrer noe større (Finstad 2000: 109). Det aktuelle nattsettet var ellers rolig, og det skjedde ikke mye annet enn det som patruljen selv tok initiativ til. Trafikkkontrollen la opp til at det kunne komme til en biljakt, og denne muligheten ble begjærlig grepet. Kontrollen ble ikke gjenopptatt etter den korte biljakten, og det at føreren som ”stakk” ikke var mistenkelig likevel syntes ikke å legge noen demper på stemningen i bilen.

De observerte initiativene dreide seg ofte om trafikk. Patruljene kunne være på utkikk etter bestemte stjålne biler. Uregistrerte biler, vinglete og mulig påvirket kjøring og biler som satte opp farten mistenkelig etter å ha passert patruljen var godt synlige fra patruljebilen. Politiblikket slik jeg observerte det var særlig observant overfor utenlands registrerte biler på nattestid. Ved siden av trafikale initiativer kjørte patruljene målrettet forbi de samme adressene hvor det bodde kjente narkotikabrukere – antagelig for å uroe og gjøre sitt nærvær kjent, av og til også for å sjekke ut skilter og eierskapsforhold på kjøretøyene som stod parkert utenfor. Politiets tydelige interesse for kjenningen skal virke som en advarsel i seg selv (Finstad 2000: 113). ”Stopp og sjekk” av biler og patruljering av kjente ”narkadresser” er eksempler på tydelig kontrollpregete initiativer (Finstad 2000: 53).

Politiinitiativer er preget av at betjentene i forkant sitter på mer informasjon enn hva de gjør når de skal inn i en situasjon som de har blitt tilkalt til av publikum. Politiet bestemmer seg på eget initiativ og på bakgrunn av egne fortolkninger av det de ser for at det er grunn til å agere på en mistanke. Hendelsen eller personen har allerede blitt klassifisert av politiet når de griper inn (Finstad

2000: 114). En publikumsbestilling kan være enten mer eller mindre alvorlig enn hva operasjonssentralen har formidlet til dem, og krever dermed at politiet er åpne for å omtolke oppdraget når de selv kommer til stedet. Inntil de ankommer stedet er det publikums tolkninger og grunner for å kontakte politiet som ligger til grunn for situasjonsdefinisjonen (Klockars 1985: 103).

Nærhet – forsterket kjenningkontroll?

Christies kontrollmodell er kjent materie innen kriminologien. I boken *Hvor tett et samfunn?* (1982) stiller han opp to idealtypiske kontrollformer som får navnene primær og sekundær kontroll. Den sekundære kontrollen i sin reneste form er den som utøves av de som er satt til å kontrollere andres atferd. Politiet representerer slike kontrollører. Primær kontroll handler om den kontrollvirksomheten som ligger innbakt i sosial samhandling, og som vi utfører overfor hverandre. Idealtyper er modeller, tankefenomener, som er egnet til å gripe tegn og tendenser i verden. De kan opptre i kombinasjon og ulikt styrkeforhold med hverandre, sammen eller parallelt. Sekundære kontrollører kan også utøve primærkontroll overfor hverandre, og andre i sine omgivelser. Den primære kontrollen krever en viss nærhet, sosialt og fysisk, for å være effektiv. Menneskene må være synlige, og telle, for hverandre. Relasjonene mellom dem må ha en viss varighet. Subtil misbilligelse fra den andre er mindre effektiv når den stammer fra en fremmed på gaten enn fra et avholdt medlem av ens egen familie. Med henvisning til kapittel 1 antas den uformelle kontrollen å ha bedre kår i et samfunn i den tettere enden av skalaen (Christie 1982: 28-30).

Personifiserte relasjoner som forventes å vare inn i framtida, den gjensidige avhengigheten, kan virke som en bremse mot misbruk og overtramp (Christie 1982). For politiet kan forventningen om at de trolig kommer til å møte den andre igjen, og vissheten om at ens handlinger av og på jobb vil informere andres inntrykk, virke mot å slipe av de skarpeste kantene på kontrolltiltakene:

[På spørsmål om det kan være situasjoner hvor det er lettere å være anonym:]

Jaja. Bare den biten med at skal du pågripe noen, så risikerer du ikke å

møte 'n på butikken om fjorten dager. Med ungen din i hånda, og kjerringa og handlevogn. Altså. Det gjør at du tenker litt, før - hvordan du håndterer det.

Sammenholdt med en tjeneste hvor politiet med sannsynlighet ikke kommer til å omgås publikummeren igjen kan det ligge en kime av noe maktutlignende i en slik relasjon. Politibetjentens private status settes på spill i konflikt- eller kontrollpregede situasjoner. Personlig avhengighet og synlighet, sammenfattet som integrasjon eller nærhet, kan yte motstand mot eventuelle repressive trekk i politiet.

Nils Christie framhever betydningen av å se hele mennesker. Synlighet og gjensidig avhengighet legger forholdene til rette for primær kontroll slik at konflikter og avvik i større grad kan håndteres av de involverte partene uten bistand fra profesjonelle kontrollører. I samfunn mot den tette enden av skalaen har personlige egenskaper større betydning sammenlignet med løse samfunn, hvor rollene kan ha større betydning siden samhandlingen oftere skjer mellom fremmede. I dette ligger det at på godt og vondt er menneskene kjent for hverandre som hele personer:

”(...) forsidene betyr jo at *hele mennesket* med alle dets vanlige reaksjoner er kjent for de fleste. Dette gir da grunnlag for forutsigelser om fremtidige handlinger fra dette mennesket – dets handlingsberedskap – hvilket ikke er annet enn det psykologer vil kalle personlighet” (Christie 1982: 25).

Det å være kjent for ”alle” med særegenhetene sine, trenger ikke å medføre at man blir ansett med mer velvilje eller forståelse. For politiets kjenninger kan det tenkes at det er desto vanskeligere å bevege seg ut fra den kategorien dersom man er kjent for ”alle” som en bråkmaker eller kjeltring. Varige relasjoner og delt historie kan være en klamp om foten for den som endrer seg. Kunnskapen om den andre – her også den virkelige Andre, den kriminelle – kan også virke i retning av forutsigelser som begrunner og legitimerer mer kontroll. Finstad (2000: 123) skriver at gjennomtrekk av politifolk i ordenstjenesten er et gode for kjenningene, fordi de nyansatte ikke kjenner dem. I motsatt fall, der hvor kjenningene ikke bare er kjent gjennom politiets informasjonskanaler, vil det kunne være vanskeligere å fri seg fra andres kunnskap om en som ”kjeltring”.

Politiets og andres omfattende kunnskap om den andre kan også klargjøre veien for overkontroll, marginalisering og utstøting.

En sivil patrulje har kommet over en bilfører de mistenker er beruset, og jeg tar følge med en betjent som skal kjøre ut til dem med et alkometer. Vi ankommer et lite bolighus med en trivelig, men overgrodd hage. Den mistenkte promillekjøreren står med nesa nedi motorrommet på en bil som skal beslaglegges fordi han har kjørt den med skilter fra en annen bil. Tor, Hanne og Rune er der. Rune holder på i motorrommet sammen med mannen og hjelper til med å plukke ut noen deler før tauebilen kommer. Den mistenkte blåser grønt på apparatet, for andre gang på to dager blir jeg fortalt. "Jeg jobber jeg nå, vet du."

Politiets varige og personifiserte tilknytning til lokalsamfunnet har trolig ulik betydning for arbeidet opp mot ulike publikumsgrupper. Utdraget over er fra en situasjon mellom politiet og en velkjent promillekjører. Han mente nok at de burde vite at han ikke drikker så lenge han har jobb. Kontrollen av ham som kjenning avdekket andre forhold enn hva mistanken i første omgang dreide seg om. Han kan representere de som mottar en forholdsmessig større andel av politiets initiativer enn den gjennomsnittlige innbyggeren. Samhandlingen bar derimot preg av gemyttlighet og høflighet, og det var noe omsorgsfullt i måten mannen fikk hjelp av politiet til å plukke deler ut av bilen sin før tauebilen kom for å hente den.

Materialet mitt peker ikke i retning av at politiet oppfører seg utilbørlig overfor kjenningene sine. Overkontrollen som jeg antyder at kan finne sted, og som kanskje har særlig vekt i et lite og gjennomsiktig lokalsamfunn stammer fra kjennetegn ved politiets arbeidsmåter, og ved egenskapene til nærmiljøet. Som sitatet på side 47 også forteller, er både hensynet til det framtidige forholdet til kjenningen, til den videre etterforskningen og ens eget rykte på stedet faktorer som kan tale for skånsomhet i utøvelsen av kontrolloppgavene. Politiets nærhet til og kunnskap om publikum har trolig ulike konsekvenser for forskjellige grupper.

Overkontroll og treffsikkerhet som rettssikkerhetsutfordringer

Politiblikket er et skarpt, men ikke ufeilbarlig blikk. De erfaringsbaserte kategoriene som politiet har tilgjengelig for å ordne omgivelsene i kommer ikke ingensteds fra. Utvilsomme kjenninger stoppes oftere enn folk flest. Selv om disse ikke alltid har gjort noe galt der og da, befinner de seg i en kategori personer som sjekkes fordi de er eller ser ut som en som har gjort, eller som kommer til å gjøre, noe galt. Rettssikkerhet er en verdi som beskyttes ved hjelp av rettssikkerhetsgarantier, og innebærer at borgerne skal beskyttes mot vilkårlighet eller overgrep fra det offentlige, som også skal behandle borgerne likt og med rettferdighet. Rettsreglene er blant rettssikkerhetsgarantiene som skal sørge for at inngripen overfor innbyggerne kun skjer innenfor demokratisk vedtatte rettslige rammer (Skjult informasjon - åpen kontroll 2009: 61-62). Kontroll på bakgrunn av typologisk skyld (Holmberg i Finstad 2000: 120) kan ses på som et brudd med kravet mot vilkårlig inngripen mot borgerne fra det offentlige. Et vitende og mistankebasert politiblikk kan bidra til at enkelte grupper mottar en uforholdsmessig stor andel av kontrollinitiativene på bakgrunn av en mistanke som hefter ved kategorien, framfor en konkret mistanke rettet mot den bestemte personen der og da.

Ordenstjenesten er en arbeidsplass hvor mistanker ofte bekreftes. Rutinisering av mistanke, skriver Finstad (2000: 329), kan medføre at terskelen for kontroll senkes. Politiets høye treffsikkerhet medfører at noen grupper og personer blir mottagere av en uforholdsmessig stor del av de kontrollpregede initiativene. Finstad skriver om politiblikket med utgangspunkt i ordenspolitiet i Oslo. Politiblikket er politiets briller som verden ses, ordnes og gis mening gjennom. Hvilke konkrete lokale markører som vekker mistanke vil variere. Politiets mistanker og stereotypier speiler maktforholdene i samfunnet (Reiner 2010: 121). Dette berører et kjernepunkt i det problematiske ved politiets virksomhet. Gjennom sine fortolkningskjemaer og arbeidsmåter – som ordenstjenestens patrulje – retter politiets oppmerksomhet og mistenksomhet seg i mange tilfeller mot bestemte publikumsgrupper som opplever politiets kontroll langt oftere enn andre. Ved å påpeke at høy kontrollintensitet og treffsikkerhet kan være

rettssikkerhetsutfordringer, så er det viktig å presisere at dette handler om iboende problematiske sider ved politiets virksomhet, og ikke handlingenes lovlighet. "Politimidlene er klasseskjeve," skriver Finstad (2000: 126). Dersom kjenningen kontrolleres på bakgrunn av sine kjennetegn eller kjente personlige disposisjoner kan politiets lovlige kontroller representere en rettssikkerhetsutfordring. Et inngrep her og nå som begrunnes med henvisning til ytre kjennetegn eller tidligere kjente handlinger kan sies å være preget av vilkårlighet for den som kontrolleres, og slik være rettssikkerhetsmessig problematisk.

Et sosialt integrert politi bringer med seg store mengder bakgrunnsinformasjon om steder, personer og relasjoner til arbeidet. Da et vitende politiblikk kobles med slik omfattende informasjon, er det ikke urimelig å anta at treffsikkerheten til lensmannskontorets mannskaper vil være minst like høy som for politiet i byen. Desto mer informasjon som kobles til politiblikket, desto mer treffsikre blir politiet i sine mistankebaserte initiativer.

Prinsipielle innvendinger mot høy treffsikkerhet og overkontroll kan være de samme uavhengig av politiets arbeidssted. Tilsvarende handlinger kan også ha ulik betydning i forskjellige sosiale sammenhenger. Kan gjensidig avhengighet og synlighet være med på å gi politiets kontroll et særlig trykk? Hva betyr det for eksempel når politiet på patrulje pleier å legge ruta forbi en adresse som er kjent for omsetning og bruk av narkotika? Betyr handlingen noe annet når adressen befinner seg i et lite boligfelt på bygda? Publikum er også synlige og i varige relasjoner med hverandre, og politiets kontrollinitiativer er også synlige for andre enn dem de retter seg direkte mot.

(...) det var ikke noe annet enn at vi hadde en politibil, og så kjørte vi forbi husene deres, vi sjekket alle som kom ut og inn, vi stoppet biler, noterte bilnummer, var folkene ute så stoppet vi og pratet med dem. Sånn holdt vi på i tre-fire uker. Og det var liksom, og det var veldig moro å jobbe. For det vi – da hadde vi stålkontroll. Og da merket de trøkket, skjønner du. Det var flere av dem som ringte til sine advokater og som skulle anmelde politiet for trakassering, det var flere av dem som ringte til enkelte av tjenestemennene her, som liksom på en måte kjenner hverandre godt, og klagde på at politiet i hele tiden var der, hele tida kontrollerte dem, og de

følte at de ble overvåket. Så de vurderte å flytte, og alt sånt. Og det er det jeg mener, det er sånn man skal ha det. Stjeler du, bruker du narkotika, kjører du bil rusa og uten førerkort og uten skilt og alt sånt, så må du regne med å bli tatt.

”I alle politihandlinger ligger det budskap,” skriver Finstad (2000: 331). Politiets oppmerksomhet og nærvær kan minne tilskuerne om at verden er farlig, og politiets handlinger er meningsbærende også overfor dem (jf. Finstad 2000: 79). Politiets handlinger overfor bestemte personer kan bidra også til å informere tilskuernes oppfatning av personen som det gjelder.

Idealtypiske betjenter

I dette kapitlet har det overordnede temaet vært politiets integrasjon i lokalsamfunnet. Integrasjon fungerer som et samlende navn på alle de ulike tilknytningene som finnes mellom politi og lokalsamfunnet. For å beskrive likheter og ulikheter mellom ulikt situert politiarbeid, så har jeg i dette kapitlet benyttet Finstads *Politiblikket* (2000) som motstykke til mitt eget innsamlede materiale. Å sammenholde disse ulike kunnskapskildene beskriver også de mange likhetene mellom disse arbeidsformene. Kanskje den viktigste og mest overgripende forskjellen mellom disse typene politi stammer direkte fra egenskapene ved lokalsamfunnene. Sentralt blant disse står som tidligere nevnt synlighet og gjensidig avhengighet. Den idealtypiske betjenten i ordenstjenesten i Byen er ikke kjent for de publikummerne han håndterer i tjenesten. Møtene mellom ham og publikum er preget av anonymitet og flyktighet, og med mindre han tilkalles til samme sted igjen er det liten grunn til å forvente at han vil møte publikummen flere ganger. Publikum kan reise formelle klager eller anmeldelser mot tjenestemannen, men misbilligelse og misnøye med behandlingen eller framferden til vedkommende har ellers ikke noen umiddelbare konsekvenser for hans privatliv eller anseelse der han bor. En idealtypisk betjent ved et lensmannskontor kan ikke gå ut fra at hans identitet er ukjent for publikum. Alle kjenner ham ikke, men mange nok vet hvem han er til at han ikke kan gå ut fra at uniformen og politirollen er det eneste publikum ser. Møtene med publikum vil dermed også i mange tilfeller være møter mellom

personer som vet noe om hverandre, og som det er rimelig å anta vil møte hverandre igjen i en sammenheng hvor betjenten enten er på jobb eller har fri. Publikums vurdering av politiet er delvis betinget av i hvilken grad de kjente betjentene anses å oppføre seg i tråd med sømmelighetskravene som knytter seg til politirollen av og på jobb. Handlinger som vurderes negativt av publikum, lovlige eller ikke, har konsekvenser for tjenestemannens privatliv i det han inngår i det samme lokalsamfunnet han arbeider i også på sin fritid. Hensynet til relasjonene som må antas å fortsette inn i framtiden, til den framtidige anseelsen til politiet på stedet og sin egen private anseelse i lokalsamfunnet spiller inn for hvordan han utøver sine arbeidsoppgaver.

4. SAMARBEID

I forrige kapittel ble politiets integrasjon i nærmiljøet drøftet ved å se på de enkelte betjentenes tilknytning til lokalsamfunnet. I dette kapitlet så vil jeg legge vekt på hvordan politiet som institusjon eller tjenestested kan være integrert i lokalsamfunnet, og hvilken betydning slike forbindelser kan ha for noen utvalgte sider ved arbeidet deres. Jeg spør: Kan politiets lokale forankring ha betydning for samarbeidet med lokale myndigheter, og i så fall hvordan? Er lokal forankring av betydning for politiets tilganger til det forebyggende arbeidet? Hva bruker folk lensmannskontoret sitt til, og har lokal forankring betydning for politiets prioritering av oppgaver? Generalisten har en sentral i det norske politiet. Samtlige politibetjenter som uteksamineres fra Politihøgskolen er generalister som skal kunne håndtere de fleste av politiets oppgaver (Politireform 2000 2001: 67). I dette kapitlet drøfter jeg også om og hvordan den lokale konteksten kan ha betydning for innholdet i generalistens arbeid og rolle.

4.1 Samarbeid med lokale myndigheter og andre aktører

Mellom politiet og lokalsamfunnet bør det være både formelle og uformelle bånd som til sammen utgjør hva vi kan kalle integrasjon (Politiets rolle i samfunnet 1981: 79).

For å si noe om *politiets* integrasjon i lokalsamfunnet er det nødvendig også å se på de formelle eller institusjonelle båndene mellom politiet og lokale myndigheter og andre aktører. De senere årene har det blitt lagt mer vekt på politiets rolle som samarbeidspartner for andre aktører i lokalsamfunnet, i den hensikt å arbeide sammen mot økt trygghet for innbyggerne. Birkelund beskriver at samvirket mellom politi og andre aktører i økende grad har framstått som en hovedstrategi på det forebyggende området (2009: 67). I *Politiets rolle og oppgaver* (2005) og *Politiet i lokalsamfunnet* (2005) legges det stor vekt på at politiets samarbeid med lokale myndigheter og andre aktører står sentralt i relasjonen mellom politi og lokalsamfunn. Gjennom å knytte seg til lokale

aktører kan politiet være med og aktivisere lokalsamfunnet mot felles mål, og politiets lokale forankring er betinget av et godt forhold til publikum og til kommunen (Politiets rolle og oppgaver 2005: 57). Lokal forankring ses på som en forutsetning for at slike gjensidig forpliktende relasjoner skal lykkes. I motsetning til en forståelse av nærpolitiet som legger vekt på integrasjon med og samarbeid med borgerne, legges vekten i større grad på at politiet samhandler med lokalsamfunnet gjennom lokale myndigheter og andre frivillige eller private aktører. Lokalsamfunnet skal slik være med og skape trygghet i samarbeid med politiet (Høigård 2011: 283-284, Modell for forebygging av kriminalitet? 2008: 49-50).

En rekke utfordringer i samfunnet er sammensatte og komplekse, og krever tverrfaglig innsats. Det betyr at politiet, for å kunne løse sine hovedoppgaver, må samvirke med andre. (...) Politiet må ikke oppfattes som hovedaktør på samfunnsområder hvor ansvaret tilligger andre etater. Politiets døgnkontinuerlige tjeneste må ikke medføre at politiet blir unødig belastet med gjøremål som andre har hovedansvaret for (Politiets rolle og oppgaver 2005: 57).

Politiet utgjør en del av det offentlige tjenestetilbudet til befolkningen. Politiet og kommunene arbeider opp mot mange av de samme samfunnsområdene. I politiloven og politiinstruksen slås det fast at politiet har en plikt til å bistå andre offentlige myndigheter med vern og bistand under deres tjenesteutøvelse, og forskjellige spesiallover hjemler politiets rapporterings-, informasjons- og opplysningsplikt. Politiet har for eksempel opplysningsplikt overfor barnevernet, og underrettingsplikt overfor skole- og sosialmyndighetene (Politiet i lokalsamfunnet 2005: 9-11). Ett eksempel på et systematisk og formalisert samarbeid med lokale myndigheter og andre aktører, er SLT-modellen (samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak). Politiet og deres samarbeidspartnere har forskjellig kompetanse og myndighet, og vil innta ulike roller i samarbeidet. Veilederen *Politiet i lokalsamfunnet* fra Politidirektoratet beskriver ansvarsfordelingen slik: "Politiet håndterer symptomer, mens bakenforliggende årsaker primært skal løses av andre etater" (2005: 10). Ulike aktører, som politi, kommune og frivillige aktører går sammen i SLT-samarbeid som en strategi for forebygging av "kriminalitet, rusmisbruk,

atferdsproblematikk og psykiske problemer” (Politiet i lokalsamfunnet 2005: 11), og hvor politiets rolle i stor grad består i å identifisere og peke på problemområder som spesialister innenfor andre profesjoner kan (skal) håndtere.

Politiråd

Mange kommuner har i dag etablert det som kalles politiråd. Politirådet er et organ hvor ledelsesnivået i kommunen og det lokale politiet møtes for å utarbeide felles problemforståelser og fordele ansvar seg i mellom. Stortingsmeldingen Politiets rolle og oppgaver (2005) skisserte et formalisert samarbeid mellom politi og kommune. Begrepet «politiråd» ble først omtalt i forslaget til statsbudsjett for 2007, og det samme året ba Politidirektoratet politidistriktene om å ta initiativ til å opprette politiråd (Birkelund 2009: 33-34).

Politirådene er en arena for samhandling på strategisk nivå. Gjennom å forenes om mål og midler skal politiet og kommunen sammen arbeide mot utrygghet og lokale problemer. Politirådene begrunnes økonomisk ved at effektiviteten økes når deltagerne samordner sin innsats mot felles utfordringer, men også med brukerhensyn og vekt på innbyggernes trygghet og trivsel (Birkelund 2009: 68).

[om politirådet] (...) vi er ikke noen problemløserer sånn sett. Veldig mye av de problemene vi kan beskrive, de er det opp til kommunen og/eller lokalsamfunnet ellers å gjøre noe med, og da er det greit å ta opp det når ordfører – altså politisk toppledelse, og rådmannen er her.

Politiet er først og fremst rustet for å håndtere akutte problemstillinger og forstyrrelser, mens de underliggende årsakene antas å ligge under andre etaters ansvarsområde (Modell for forebygging av kriminalitet? 2008: 50). Å klargjøre ansvarsforholdene og fordele oppgaver framstår som sentralt i samarbeidet. Politiet har en først og fremst tilgang til symptomer gjennom sine informasjonskanaler og arbeidsoppgaver. Løsningene som de kan tilby vil i mange tilfeller være av akutt eller midlertidig art. Løsningen på de bakenforliggende problemene kan ligge innenfor for eksempel helsevesenets eller barnevernets domene.

Lokal forankring og det forebyggende arbeidet

SLT-prosjekter og politirådene er eksempler på formaliserte samarbeidsformer mellom politiet og lokale myndigheter. Hvilken betydning har politiets tilknytning til lokalsamfunnet for slike samarbeid? I hvilken grad forutsetter slike samarbeidsformer en lokal tilknytning? Politiets fremste målsetning er å ivareta innbyggernes trygghet²⁰, og det forebyggende arbeidet er viktig for dette målet. De delene av mitt eget materiale som berører politiets samarbeid med andre omhandler det forebyggende arbeidet, og jeg velger derfor å fokusere på dette området når jeg diskuterer samvirket med andre aktører.

Sentrale krav til at samarbeid skal finne sted, samt etablering av formaliserte rammer kan være med og sikre at samarbeidet opprettholdes også ved frafall av enkeltpersoner eller andre uforutsette hendelser. Politi og kommune har derimot også samarbeidet før politiråd og SLT-prosjekter så dagens lys:

(...) historisk sett har vi hatt et veldig godt samarbeid med kommunen også på det som den gang het sosialkontor og den biten der. Det kan jo jeg være sannhetsvitne for, for at tilbake til [1980-tallet] så hadde man et utmerket samarbeid med sosialkontoret i forbindelse med familier som hadde utfordringer. Som vi så gikk innenfor begge områdene.

En del klienter vil være felles for politi og kommune. Kommunen og politiet bringer med seg kunnskap om ulike sider ved lokalsamfunnet, og forskjellige virkemidler som kan settes inn. Politiet kan for eksempel gjennom sine kanaler få tak i ungdommer som sliter, og bruke sine virkemidler for å sette disse i kontakt med hjelpeapparatet i kommunen:

(...) vårt fokus da, når det gjelder ungdom under atten år, det er å ta de for å hjelpe de. (...) Altså en ungdom som ikke politiet har vært borti før, på seksten år som vi tar for bruk av hasj, han synes vi det er fint å få tatt, for da kan vi iverksette tiltak og hjelpe han ut av et rusmisbruk. Og vi tar han ikke for å få ham på statistikken og juble og spise bløtkake for at vi endelig fikk tatt Jens, liksom. Da får vi tatt ham, og kanskje fått han inn på urinprøvekontrakt, barnevernet får satt inn noen tiltak, man kan sette i gang kanskje samtale med rusmiddelkonsulenten i kommunen og så videre.

²⁰ "Den overordnede målsetting er at politiet i samvirke med andre skal bidra til økt trygghet i samfunnet" (Politiets rolle og oppgaver 2005: 56).

De formaliserte rammene rundt samarbeidet med lokalsamfunnet er én del av den samhandlingen som finner sted mellom politiet og lokale aktører. Det finner også sted en bruk av uformelle relasjoner og nettverk i det forebyggende arbeidet, så vel som samarbeid som strekker seg ut over det politiet er pålagt å gjøre. Lensmannskontorets og medarbeidernes integrasjon i lokalsamfunnet framstår som betydningsfullt for kvaliteten på samarbeidsrelasjonene med andre lokale aktører. Deltagernes kjennskap og tilknytning til det nærmiljøet de arbeider i letter det formelle (institusjonaliserte) og uformelle samarbeidet med lokale myndigheter. Samvirket kan bære preg av et personlig element som stammer fra gjentatte møter som danner grunnlag for varige profesjonelle relasjoner mellom politi og representanter for lokalsamfunnet. Selv om rutiner for samarbeid kan være på plass, så gis det uttrykk for i materialet mitt at det å kjenne de andre personene som besitter de funksjonene som lensmannskontoret skal samarbeide med, er viktig.

[diskuterer bekymrings samtalen] (...) vi skal overlevere den prosessen, enten til familien selv hvis man ser at det er det fornuftige, eller overlevere prosessen til andre myndigheter sammen med familien hvis man ser at det er nødvendig. Og da er det lurt å ha en viss nærhet til den kommunen man skal jobbe sammen med. (...) det at man jobber innad i samme kommune – (...) skulle man på en måte ha dekket enda flere kommuner, da begynner maskene i nettet å bli så grove at det i seg selv gjør at man kan – risikoen for å glippe på noe blir større.

I sitatet over forteller informantene om betydningen av at politiet er del av et lokalt system som de skal samarbeide innenfor. Selv om politiet er statlig, har lensmannskontoret tilknytning til en kommune som igjen har sine politiske og administrative enheter. Så lenge politiet har en kommune å samarbeide med blir det mulig å bygge opp relasjoner til kommunens etater og ansatte, noe som legger grunnen for gjensidige og forpliktende samarbeid over tid. Å arbeide innenfor den samme kommunen som de sentrale samarbeidspartnerne på lokalt myndighetsnivå bidrar til at det er mulig å ha langsiktighet og kontinuitet i arbeidet. Utsagnet til informantene peker på at hvis politiet skal drive samarbeid med flere kommuner, blir det både antallsmessig flere personer å forholde seg til i arbeidet, samtidig som det er nærliggende å tenke at politiets kunnskap om hva

som rører seg i nærmiljøet svekkes dersom lensmannskontoret skal ha ansvaret for mange kommuner. Den samme informanten legger vekt på politiets lokalkunnskap og egen tilgjengelighet for godt samarbeid og god forebygging:

(...) det handler blant annet om forutsigbarhet, kontinuitet og langsiktighet. Hvis man skal drive forebygging, hvis man skal drive god etterforskning, så bør man også i etterforskningen ha en del – et nettverk man kan spille på i forhold til “Ja vel, så har du den saken her, du har erkjent det, OK.” Hva så? Jo, du kommer til å få et forelegg eller en straff for det her. Er det noe mer vi kan gjøre? Og hvis jeg da kjenner rette vedkommende i kommunen eller i NAV eller i fotballklubben eller håndballklubben eller hva det skal være – som jeg kan sette disse personene i kontakt med, så er det en stor fordel. Men da er det betinget av at jeg vet hvem jeg kan kontakte. Man kan helt sikkert lage systemer som skal ivareta det her, og så vet man at systemene vil alltid være avhengig av personer. For et system som ikke er avhengig av personer, det vil i alle fall ikke jeg ha. For da – det blir for kaldt, det blir for objektivt. Objektivitet er bra, men når du skal drive med forebygging så må du også legge inn et subjektivt engasjement i det. Og da trenger du å vite hvem du skal kontakte, og det må være forutsigbarhet i at de også kan kontakte oss. Det vil si at jeg må være tilgjengelig, jeg må være til stede.

God kjennskap til lokalsamfunnet er en forutsetning for å kunne benytte seg av tilgjengelige ressurser og personer. Slik forebygging framstilles i materialet mitt kan det virke som at et nært forhold til lokalsamfunnet kan gjøre lensmannskontorene i stand til å drive et bredt anlagt forebyggende arbeid. Informanten over vektlegger sterkt det personlige elementet og verdien av lokalkunnskap og nettverk på stedet. Det personlige engasjementet og varige relasjoner til andre personer og miljøer som kan bistå framstår som viktige deler i et helhetlig og omfattende syn på det forebyggende arbeidet. I hvilken grad det foregår forebyggende arbeid som sammenfaller med det som her beskrives, er et empirisk spørsmål som jeg ikke kan svare på. Informanten beskriver en omfattende tilnærming til politiets oppgaver innenfor forebygging og etterforskning, som aktivt oppsøker og benytter seg av nettverk og ressurser i nærmiljøet. Det kan virke som selvstendighet og kreativitet i det forebyggende arbeidet, enten fra politiet alene eller i et samarbeid, krever god lokalkunnskap og innsikt i miljøer og sosiale prosesser i lokalsamfunnet.

Å forebygge en tvangsforretning

Politiets forebyggende virksomhet er nært knyttet til mandatet som kriminalitetskontrollører. Det norske politiet har også mange andre oppgaver, og i materialet mitt finner jeg holdepunkter for at det foregår et forebyggende arbeid på flere arenaer. Lensmannskontoret har mange ulike funksjoner, og namsoppgavene er omfattende og viktige. Forebyggingstanken kan også gjelde for de menneskelige og økonomiske omkostningene ved namsmannens tvangsforretninger. Mari har arbeidet med namssaker ved lensmannskontoret i flere år. Hun mener at det er viktig å tenke forebyggende i arbeidet sitt, og en viktig del av dette er å sette klienter i kontakt med de rette hjelpeinstansene i kommunen:

(...) når det er begjært tvangssalg over boliger så får vi det til forkynning til oss via fra tingretten. Og da tar jeg kopi av den begjæringen, sender den til økonomisk rådgiver i kommunen som da griper fatt i det med en gang. For da kan det jo være en familie med små barn som trenger hjelp. (...) Så da må den gå foran i køen for å få økonomisk rådgivning. Og da kan det hende det går en rask sak og da blir tvangssalget utsatt (...). Så da hindrer vi veldig mye tvangssalg ved at kommunen kommer inn med en gang. For egentlig er det kanskje ikke noe vi er pålagt, og skal liksom redde hele verden for – men tingretten sender ikke det til kommunen, og den som sitter der med begjæring om tvangssalg, det er ikke alltid de vet hva de skal gjøre.

Selv om mange av klientene til Mari er gjengangere, så kjenner ikke alle til de rettighetene og mulighetene som finnes. Gjennomføring av tvangsforretninger er blant arbeidsoppgavene til Mari, men det er også viktig å forhindre at de skjer i de tilfellene hvor de kan unngås. Namsfullmektigene forkynner tingrettens begjæringer om tvangssalg til klientene, og gjennomfører også tvangsforretningene. Mari forteller at hun forsøker å opprette kontakt mellom klientene og økonomisk rådgiver i kommunen, og at det i noen tilfeller vil være mulig for klientene å gjøre opp for seg utenom en tvangsforretning. Dette samarbeidet med kommunen, her med økonomisk rådgiver, ligger utenfor de oppgavene som hun er pålagt og kan derfor sies å være et uformelt profesjonelt samarbeid, med et mål om å forebygge tvangsforretninger i de tilfellene hvor det er mulig. Hvis hun "bare" skulle ha gjort jobben sin hadde hun kunnet forkynne

begjæringen og iverksatt tvangsforretningen uten å ta stilling til om klienten kjenner til den økonomiske rådgiveren i kommunen eller andre muligheter for å ordne opp i det økonomiske uføret utenom tvangssalget. En mulig forståelse av Maris handlinger, ut over at det er en prisverdig ting å yte mer hjelp enn man er pålagt, er at hun anlegger et vidt perspektiv på lokalsamfunnet når hun snakker om jobben sin. I dette perspektivet inngår hun som en av personene som kan bidra til den samlede velferden i kommunen gjennom å forsøke å hindre de mest dramatiske utfallene når det er mulig.

(...) Så jeg føler jo det at hvis jeg hadde sittet [i Byen] så hadde du hatt masse saker, men da kanskje en fra det distriktet og en fra det distriktet. Du opparbeider deg jo en veldig sånn krets av mennesker som du bruker i hverdagen – ringer til tingretten, du ringer til økonomisk rådgiver, ringer til NAV – (...) og det er klart at hvis jeg da skulle hatt mange flere kommuner, så får du ikke den nærheten til de personene. For da ringer jo de også tilbake, ikke sant, hvis det er ting de lurere på – så det føler jeg er viktig med nærhet. For samarbeidet.

Mange av klientene til Mari og kollegaene hennes er gjengangere: ”når det kommer til mislighold og vanlig krav, forbrukslån, regninger, så er det veldig sjelden at når vi registrerer inn en sak at de ikke har hatt noe her før.” Politiet som helhet deler klientell med mange andre kommunale etater, men namsmannen har kanskje et klientell som i særlig grad også er i kontakt med kommunens representanter gjennom NAV og den økonomiske rådgiveren. Mari har et helhetlig perspektiv for sin kommune, og velger å bruke de andre aktørene også når det ikke er etablert formelle samarbeidsrutiner.

Hva betyr politiets lokale forankring for samarbeidspartnerne?

Det kan virke som at en nær tilknytning til lokalsamfunnet bidrar til å lette samarbeidet mellom institusjonelle aktører som politi og kommune. I materialet mitt har jeg ikke informasjon om samarbeidspartnerne oppfatning av samarbeidet med politiet. I Danmark ble det i 1997 i verksatt forsøk med nærpoliti i seks politikretser. Det mest omfattende og best evaluerte forsøket var det som fant sted i Helsingør politikrets, og blant målsetningene der var å bedre

samarbeidet og kontakten mellom politiet og lokale myndigheter (Balvig og Holmberg 2004).

Forsøket tok også sikte på å oppnå en nedgang i den faktiske kriminaliteten, og øke trygghetsfølelsen i befolkningen. I Helsingør krets skjedde det et fall i den anmeldte kriminaliteten under forsøksperioden. Nedgangen skjedde systematisk i de områdene hvor nærpolitordningen var blitt innført, noe som ledet forfatterne til å tenke at det ikke kun dreide seg om tilfeldigheter. Deres analyser viste at det ikke var politiets synlighet eller tilgjengelighet som kunne forklare denne nedgangen. Økt samarbeid og bruk av en problemorientert tilnærming ble framstilt som sannsynlige delforklaringer til hvorfor kriminaliteten gikk ned. Det faktum at det var disse tiltakene som ble iverksatt i størst omfang støtter en slik forklaring (Balvig og Holmberg 2004: 152-153). Målet om å etablere slike fungerende relasjoner var det målet som i størst grad ble nådd. Samarbeidspartnerne var fornøyde med at samvirket med politiet i større grad ble personifisert, og de opplevde at de også ble del av uformelle nettverk som kom i tillegg til de tidligere formaliserte samhandlingskanalene. Selv om nærpolitiet i Helsingør ikke nådde målet om å knytte nære bånd til befolkningen som helhet, så bedret de kontakten med lokale myndigheter og andre aktører i forsøksperioden (Holmberg 2005: 212).

”Nærpoliti” er en betegnelse på ulike strategier for politiarbeid som gir uttrykk for en filosofi rundt en bestemt måte å drive polisiær virksomhet på. Vanlige elementer i slikt politiarbeid er opprettelsen av lokale tjenesteenheter som er bemannet med betjenter som er tilknyttet stedet over tid, mobilisering av lokalsamfunnet og økt samarbeid med lokale myndigheter med fokus på forebygging, fokus på årsaker framfor symptomer og dermed proaktive framfor reaktive strategier (Balvig og Holmberg 2004: 21). Det ”nære” i nærpolitiet er forbundet med et ønske om økt kontakt og mer samhandling mellom politi og publikum, og at politiarbeidet skal skje på bakgrunn av inngående kjennskap til lokalsamfunnet (Høigård 2011: 315). Nærpolitivirksomhet er ikke det samme som tradisjonelt politiarbeid som utføres ved norske lensmannskontorer. Grunnprinsippene for politiet som har blitt videreført i policydokumenter

gjennom tre tiår har derimot noe av den samme ideologiske klangen, og den desentraliserte modellen i Norge fører til at i alle fall lensmannskontorenes arbeid har fellestrekk med nærpolitiet som arbeidsform. Tilknytning til stedet over tid kan gi, og gir i mange tilfeller, politiet et personifisert, omfattende og informert utkikkspunkt også fra innsiden av det samfunnet som de er satt til å betjene. I den grad nærpolitiforsøkene som beskrevet over har det personifiserte og lokalt integrerte preget til felles med mine lensmannskontorer, kan funnene fra nærpolitiforsøkene ha en viss overførbarhet til lensmannskontorenes samarbeid med lokale aktører.

Fra integrasjon til nettverk og samarbeid

(...) den viktigste rollen vår er å være til stede i lokalsamfunnet der det trengs, når det trengs. Samtidig med den erkjennelsen at vi kan heller ikke være til stede overalt, og derfor vil kanskje en av nøkkelfunksjonene våre kanskje være å gjøre andre oppmerksomme på hva de selv kan gjøre. De som står nærmest problemene, hva kan de gjøre? Hva kan kommunen gjøre, hva kan grendelaget eller velforeningen gjøre i sitt nærområde?

Politiets integrasjon i lokalsamfunnet står sentralt i det ideologiske uttrykket for den norske politimodellen, politirolleutvalgets grunnprinsipper (Politiets rolle i samfunnet 1981: 75-85). Politiets virksomhet skal skje i samspill med innbyggerne, og politiets integrasjon gjennom formelle og uformelle bånd gjør dette mulig (Politiets rolle i samfunnet 1981: 79). I senere tid ser det ut til at politiet i større grad orienterer seg mot lokalsamfunnet gjennom dets representanter på lokalt myndighetsnivå. Prinsippet om politiets integrasjon i lokalsamfunnet gjennom forholdet til innbyggerne taper terreng til fordel for profesjonelle samarbeid mellom politiet og andre yrkesgrupper (Høigård 2011: 318). Det må presiseres at politiet også i tidligere tider har praktisert samarbeid med andre etater, og at de har inntatt en rolle som informasjonsarbeidere med et mål om å opplyse allmennheten om hva vi kan gjøre for å klare oss selv (Politiets rolle i samfunnet 1981: 78). Det er særlig formaliseringen av samarbeidsrelasjonene og politiets rolle som informasjonsarbeidere overfor andre myndigheter som viser endringen.

Holmberg (2005) peker på at lokalsamfunnet er en vanskelig avgrensbar størrelse, og at det er utfordrende for politiet å forholde seg til innbyggerne som ”publikum”. Det er mer overkommelig å skulle samhandle med representanter og profesjonelle aktører i lokalsamfunnet. Ett ankepunkt mot nærpolitordningen som Holmberg framsetter er at han oppfatter at slike *communities*, lokalsamfunn, i form av områder med verdimeslig homogene innbyggere som samhandler på jevnlig basis, ikke lenger er særlig relevant for nordiske urbane kontekster. På blant annet denne bakgrunnen beskriver Holmberg at de nordiske politietatene i stor grad har forlatt nærpolitimodellen som ideal til fordel som en samvirkemodell i deltagelse med lokale myndigheter og andre aktører (Holmberg 2005: 215). Noe av det samme poenget trekkes fram i *Politireform 2000* (2001: 10-11) som en del av bakgrunnen for behovet for reform av det norske politiet. I denne stortingsmeldingen argumenteres det for at samfunnsendringer krever at politiet endrer sin organisasjonsstruktur og arbeidsmåter. Det er ikke urimelig å hevde at politiet bør stå i et meningsfylt og hensiktsmessig forhold til det samfunnet de er satt til å betjene, og til de oppgavene som de skal utføre. Mellom situasjonsbeskrivelser av økt urbanisering og sentralisering av bosettingsmønsteret, og kriminalitetsutviklingens nye utfordringer er det snakk om valg om hvordan slik utvikling skal møtes. Svarene på samfunnsmessige endringer er ikke naturlig gitte konsekvenser av endringene. Når det skjer et skifte fra en vektlegging av integrasjon til en vektlegging av nettverk og samarbeid, er dette nært forbundet med politiske og styringsideologiske valg og oppfatninger²¹.

Igjen må det presiseres at lensmannskontorenes arbeid ikke er basert på politistrategien som kalles nærpoliti. Derimot er det et betydelig idemessig og praktisk sammenfall mellom disse tjenesteformene. Det vil i min oppfatning være å kaste barnet ut med badevannet dersom man på bakgrunn av begrensningene som kan innvendes mot nærpolitiarbeid konkluderer med at tanken om et lokalt tilstedeværende og (i den grad det er mulig) integrert politi forkastes. Videre innebærer en slik slutning en utdefinering av en levende

²¹ Se Mikkel Jarle Christensens doktoravhandling *Det evige politi* (2011) om hvordan ideologiske endringer preger politiets virksomhet gjennom skiftende idealer, normer og forestillinger.

tradisjon for politiarbeid som bærer preg av et idefellesskap med tanken om et sosialt integrert politi. I tillegg er det på tross av sentraliseringstendensene i bosettingsmønsteret fremdeles slik at Norges befolkning er spredt, og at det finnes mange lokalsamfunn utenfor urbane pressområder hvor de sosiale omgivelsene på enkelte områder skiller seg fra byens²².

4.2 Lensmannskontorets mange oppgaver

Sørensen og Hetle (1985b: 76) kaller lensmannskontoret en ”fler-funksjons-enhet”, med strafferettslige, sivilrettslige og forvaltningsmessige oppgaver. I Norge har politiet ansvar for flere forvaltningsmessige og sivilrettslige oppgaver enn deres kollegaer i Sverige og Danmark (Høigård 2011: 281, Politiets rolle og oppgaver 2005: 77). Videre mottar politiet også anmodninger om bistand og informasjon som ikke faller naturlig inn under noen av de formelle ansvarsområdene deres. I tillegg til det arbeidet jeg observerte når politibetjentene når de skulle ut på patrulje eller hadde andre oppgaver, fikk jeg også et innblikk i det brede spennet i hva publikum henvendte seg til lensmannskontoret med.

”God dag – lensmannskontoret!”

To dager av observasjonsperioden min ble tilbrakt bak skranken ved det ene lensmannskontoret, og disse dagene var særlig informative når det kom til å danne meg et bilde av hva innbyggerne brukte lensmannskontoret sitt til. I tillegg tilbrakte jeg tid ”rundt omkring” på lensmannskontorene ellers under observasjonen, og fikk også da med meg en del henvendelser og hva disse dreide seg om. De sivilrettslige og forvaltningsmessige henvendelsene syntes å være i et stort flertall. Uten at jeg tallfestet det relative forholdet mellom de ulike kategoriene av henvendelser, var det overlegent flest som dreide seg om pass. Det var mange som kom innom og fikk ordnet seg nytt pass, og det var mange

²² Pr. 1.1.2008 bodde nesten åtte av ti nordmenn i tettbygde strøk eller tettsteder. Et tettsted defineres av statistisk sentralbyrå som en hussamling hvor ”det bor minst 200 personer (...) og avstanden mellom husene ikke overstiger 50 meter” (Dette er Norge 2009: 3). Samtidig hadde over halvparten av landets kommuner i 2009 under 5000 innbyggere (Antall kommuner etter størrelsen på folketallet i kommunen. 2009).

telefoner med spørsmål om hva man må ha med seg når man skal søke om nytt pass. Ellers dreide henvendelsene seg om tapsmeldinger, midlertidige kjørebevis, ulike forkynnelser, våpensøknader, anmeldelser, arbeidstillatelser, garantiskjemaer for besøk av familie²³, andre spørsmål rundt saksbehandling av utlendingssaker, oversettelse av dokumenter og så videre. I resepsjonen ved det ene lensmannskontoret stod det permer merket bl.a. ”lotteri”, ”dødsmeldinger” og ”bruktsalg”, som klare vitner til den store spennvidden i oppgavene som har lensmannskontoret som rett adressat. Flere som ringte ble henvist til å kontakte en annen offentlig etat, som for eksempel NAV. Noen kom for å anmelde sivilrettslige forhold, og ble henvist til å ta kontakt med forliksrådet. Det var aller mest trafikk på kontoret og på telefon rett etter åpningstid, og under lunsj. Et par ganger observerte jeg at noen kom innom med tips om pågående saker eller mistenkelige forhold, og andre kom innom for å slå av en prat. Jeg stilte også spørsmål under intervjuene om hva som bringer publikum til lensmannskontoret, og svarene dreide seg da om pass, anmeldelser og våpensøknader. Ved siden av disse dominerende kategoriene ble mange henvendelser besvart med en veiledning rundt problemstillingene som innringeren eller den oppmøtte forela resepsjonisten. Det ble tydelig ytt mye veiledning og informasjon fra skranken, og dette framstod som en viktig del av jobben der.

”Vi har et ganske vidt servicemandat”

På den ene siden finnes alle de ulike oppgavene som politiet er ansvarlig instans for. På den andre siden mottar de også en rekke andre saker og problemstillinger som noen andre, eller kanskje ingen, ”egentlig” har ansvaret for. Informantene beskriver at de får mange henvendelser som ikke er direkte politirelevante, men hvor publikum trenger råd eller bistand med saker de ikke vet hvor de skal henvende seg med:

²³ Personer som søker om besøksvisum til Norge må ha tilstrekkelige midler til å dekke reise og opphold. Dersom den som søker ikke har midlene, kan en person som er bosatt i Norge garantere for disse utgiftene. Denne personen garanterer også for kostnadene som staten pådrar seg dersom visumsøkeren ikke forlater landet innen visumperiodens utløp og blir uttransportert på statens regning. Garantiskjemaet stemples av politiet, og garantisten må dokumentere at han eller hun er i stand å forsørge visumsøkeren under besøket (Invitasjon og garantierklæring).

(...) Så vi (...) håndterer publikum mye. Uten at det nødvendigvis er straffesaker som opprettes. Vi har et ganske vidt servicemandat. Fordi vi blir jo kontaktet også når folk vet uråd, og det er ingen som de ser kan hjelpe seg, da ringer de oss. Og det synes vi – det er jo en sjarmerende sak det, da, jeg må jo si det. Om det er et tegn på tillit, eller. Om alt har gått så galt så kan du få ringe politiet.

”Det brede servicemandatet” viser til det vide spennet i oppgaver, og til at lensmannskontoret tar på seg en rekke oppgaver som de ikke strengt talt er pålagt å utføre. Dette gjelder særlig i form av veiledning på ulike rettslige og utenomrettslige områder.

Altså lensmannskontoret er (...) en av de som alltid har vært der. Et sted hvor du ofte går innom. I forhold til politistasjoner så kan du oppleve at de ikke kommer innom for å fortelle noe som de har sett. Det gjør du på et lensmannskontor, og det gjør du også her på lensmannskontoret (...) og samtidig da også en del utenomrettslige saker som de er innom for å få løst. Ikke alltid det er noen politisak, men ofte så er det greit å få en veiledning videre om hvor de skal hen - om de skal til NAV eller til andre steder. (...) Og den brikka er det viktig for samfunnet at lensmannskontoret har. Og det er kanskje også der hvor det er snakk om å sammenslå eller kanskje legge ned og, at det er det de vil merke, at de har ikke noe sted å gå med sine henvendelser selv om det ikke er politihenvendelser. Eller sivilrettslige. Det er – ja. Andre ting som de bare må vite hvor de skal hen.

Sitatet over forteller om lensmannskontoret som en brikke blant de offentlige instansene som ofte kan hjelpe publikum med å komme seg videre med saker de lurer på. Fra observasjonene mine og fra intervjuene kan det virke som politiet har en betydelig rolle som veiledere overfor de som tar kontakt med dem.

Om ikke vi gjør noe med det selv, så kanskje vi kjenner til en fornuftig løsning. Noen som kan håndtere tilsvarende, og så videre. Det er jo tilfredsstillende hvis vi klarer å hjelpe til og formidle noe sånt. Det er med på å få alle disse tannhjulene til å fungere, tenker jeg da.

Politiet nyter høy tillit i befolkningen som helhet (Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse 2010), og er i prinsippet tilgjengelige hele døgnet. Politiets oppgave er ikke å være sentralbord for resten av det offentlige Norge, men mine deltagere nedlegger i praksis et betydelig veilednings- og informasjonsarbeid. Henvendelser som ikke har noe med politiets

ansvarsområder kan kanskje veiledes i riktig retning ved hjelp av politiets utstrakte kunnskap om lokalmiljøet og om resten av det offentlige systemet.

Jeg synes det er sånn det bør være. Og det at vi treffer folk på så ulike områder, det tror jeg at er – tror jeg er med på å bygge tillit, at det er lav terskel til at folk tar kontakt med oss. Det synes jeg det bør være, det kan bare være at du ønsker å drøfte en sak.

Mari som jobber med namssaker kan fortelle at hun bruker mye tid på å veilede og bistå publikummere som ikke har en sak hos henne, men som har behov for veiledning innenfor hennes fagområde:

(...) Og så er det jo alle de som har økonomiske problemer som kommer hit og får veiledning. (...) Og der gjør nok vi kanskje mer enn en del andre kontorer, fordi egentlig så skal jo vi henvise alle til økonomisk rådgiver i kommunen.(...) der er det jo et års ventetid – omtrent – så da veileder jeg veldig mange av de og får de til å gjøre et forsøk sjøl.

Disse informantene gir uttrykk for et syn på lensmannskontorets rolle som en bredt anlagt offentlig tjeneste som det skal være mulig å henvende seg til for å drøfte problemstillinger, eller fordi man ikke vet om noen andre som kan hjelpe seg. I de områdene av landet hvor det er snakk om nedleggelse og sammenslåing av lensmannskontorer, er det gjerne ikke det første eller eneste offentlige tjenestetilbudet som sentraliseres vekk fra bygda. Politiet betjener brede lag av publikum innenfor nær sagt alle livets områder. Lensmannskontoret behandler både dødsmeldinger og søknader om bruksalg.

“Dette skal vi egentlig ikke drive med”

Enkelte dager under observasjonen virket det som at betjentene hadde en viss frihet til å velge hva de ønsket å arbeide med den dagen. En informant fortalte at de hadde størst frihet til å velge hva de skulle arbeide med på dagsettene. Jeg spisset ørene da ordene ”dette skal vi ikke egentlig drive med,” og ”dette er nullpri”, falt. I begge tilfellene var det snakk om tydelig forebyggingsorienterte oppgaver som betjentene hadde valgt å ta på seg. Under presenterer jeg kort de to observasjonene av oppgavene som ble omtalt på denne måten.

En dag ble jeg med Martin som skulle besøke en barnehage for å snakke med barna om sykling og sikkerhet:

Da vi kommer fram til barnehagen er det ingen barn ute, men det står mange knøttsmå sykler utenfor. Vi går inn, og barna stimler rundt Martin. Noen modige våger seg fram og pirker på utstyrsbeltet hans. Ei jente forklarer ham at han "har to walkie talkier, for hvis du mister den ene, så kan du rope i den andre og finne den igjen." "Ja," sier Martin, "det er sant".

Omsider har alle fått på seg skoene og kommet seg ut. En gutt velter med sykkelen sin i en sølepytt, og må løpe inn for å skifte. Omsider blir det en slags ordning på den viltre forsamlingen. Martin begynner å snakke om hjelm og reflekser. Han slipper et egg på bakken for å illustrere den ublide effekten et fall kan ha på et nakent hode. Egget knuser, og en gutt roper: "Men hvor er kyllingen?" Martin putter et nytt egg i den medbrakte isoporhjelm, og slipper det. "Hodet" knuser ikke, og fem barn må slippe det hjelmkledde egget i bakken før de er fornøyde.

Martin fortalte på veien til barnehagen at denne typen virksomhet er "nullprioritet", og ikke noe som politiet skal holde på med. Det er et tilbud som de velger å gi på eget initiativ når de har mulighet og noen har lyst. Han fortalte at han så for seg at lensmannskontoret kunne følge ungene gjennom oppveksten og gi dem et godt forhold til politiet. På grunn av at det er vanskelig å måle noen effekt av slik virksomhet, ble slike oppgaver lett nedprioritert.

Den andre gangen hvor ordene "dette skal vi egentlig ikke drive med" ble sagt, dreide det seg om et tyveri ved en lokal bedrift. Bedriftslederen hadde sine mistanker til hvem som hadde gjort det, men kviet seg for å gå til anmeldelse av saken. Som et siste forsøk på å få den skyldige til å melde seg hadde hun henvendt seg til en av betjentene ved lensmannskontoret og spurt om ikke han kunne komme og fortelle om konsekvensene dersom saken gikk til anmeldelse, i et håp om at den skyldige da ville melde seg. Emil hadde takket ja til oppgaven. Før vi reiste fra lensmannskontoret, hang han på seg utstyrsbeltet. "Dette gjør jeg bare for å se litt skumlere ut," fortalte han. Vel framme ved bedriften samlet de ansatte seg, og betjenten fortalte om vitneansvaret, rullebladet og så videre. Flere av de ansatte tiltalte ham ved navn, og kjente ham tydeligvis fra før. Tyveriet var grovt og ikke noe som bedriftslederen mente at hun kunne overse, men hun ønsket ikke å anmelde saken. Politibetjenten var enig i at det beste for

alle parter ville være at den som hadde stjålet verdiene ordnet opp med eieren på egen hånd, noe bedriftslederen understreket at hun ville legge til rette for.

Når betjentene bemerker at de er i ferd med å utføre oppgaver som *egentlig* har laveste prioritet har det klar henvisning til vurderinger som har blitt tatt et annet sted i organisasjonen. De anerkjenner at det finnes andre prioriteringer, men velger likevel å fravike disse. De gjorde begge autonome vurderinger av hvordan deres ressurser best kunne komme til nytte, i lys av hva de selv mente at politiet skal kunne bistå med. Hva betyr det? Gjennom de autonome valgene av oppgaver tilkjenner de et syn på hva de mener at *faktisk* er oppgaver som er verdige politiets oppmerksomhet. Gjennom sin praksis og den verbale posisjoneringen som en kontrast til de offisielle prioriteringene gis det uttrykk for sterke normer og oppfatninger rundt hvilken rolle politiet skal kunne ha. Det lå et tydelig subjektivt engasjement i handlingene som jeg har beskrevet her, og dette engasjementet framstod for meg som sentralt for å forstå hvorfor handlingene ble utført. Kanskje kan disse vurderingene forstås som motstand mot at deres politiroлле blir forsøkt (eller *blir*) definert gjennom sentrale mål og standarder for hva arbeidstiden deres skal gå med til. En av betjentene påpekte det han opplevde som urimelig i at tjenestestedet må oppfylle måltall for antall stoppede biler i trafikken hvert år, på bekostning av det han mente var sentrale politioppgaver, men som ikke måles og registreres – og som derfor ikke teller på samme måte. En informant sa dette om hvordan han opplevde politikere og andres innspill til politiets prioriteringer:

(...) Vi må bare kjenne på kroppen hvor vi skal ta ting. Vi skjønner at vi skal prioritere voldssaker, vi skjønner at vi skal prioritere sedelighetssaker og – men om noen kommer til meg og sier at nå i juli skal vi ha fokus på bilbelte i trafikken, så er det helt uinteressant, for jeg må likevel prioritere – jeg har ikke tid til å ha fokus på noe annet enn det jeg må prioritere!

I sitatet ses en holdning om at det operative politiet selv vet best hvor skoen trykker, og hva som må prioriteres på deres arbeidsplass og i deres nærmiljø. Det operative politiet har ofte muligheten til selv å definere sine oppgaver: "the police department has the special property...that within it discretion increases as one moves down the hierarchy (James Q. Wilson i Reiner 2010: 116)." I

prioriteringene på operativt nivå kan den som observerer få et inntrykk av hvilke oppgaver som er attraktive eller viktige, som aktørene selv mener er skikkelige politioppgaver. Det er ikke dermed sagt at dette er den viktigste faktoren når det kommer til hvordan oppgavene prioriteres. Tid og ressurser må antas å virke sterkt inn. Dersom det patruljerende politiet ikke har oppdrag som venter kan terskelen for å imøtekomme også mindre alvorlige henvendelser fra publikum senkes (Finstad 2000: 76). Prioritering handler jo nettopp om fordelingen av begrensede ressurser på en mengde oppgaver som praktisk talt er ubegrensede.

En sentral begrunnelse som Martin ga for å besøke barnehagen²⁴, var ønsket om å etablere et godt forhold mellom barna og politiet, et forhold som potensielt ville kunne fortsette framover mot ungdomstida til ungene. For bedriftsbesøkets vedkommende var dette i langt større grad konsentrert om en bestemt sak. Tyveriet var et faktum, men var ikke ”egentlig” en politisak all den tid det ikke hadde blitt anmeldt. Når betjenten derimot aksepterte den som verdig politiets oppmerksomhet forteller det noe om hvilken forståelse i alle fall denne betjenten har av hva slags rolle politiet eller lensmannskontoret bør inneha i lokalsamfunnet. Betjenten inntok rollen som ”riset bak speilet” i denne situasjonen, hvor han stilte opp for å illustrere det ubehagelige ved å gå straffesaksveien, og oppfordre den ukjente skyldige til å gripe den utstrakte hånda fra arbeidsgiveren. Betjenten gikk inn i denne situasjonen i et forsøk på å oppmuntre og iverksette noe bedriftslederen mente ville være en bedre løsning. Dersom den skyldige meldte seg, ville lederen legge til rette for at vedkommende skulle kunne gjøre opp for seg og fortsette arbeidet som tidligere. En god løsning i dette tilfellet framstod både i lederens og betjentens framstilling som å klare å unngå en straffesak. En anmeldelse, dersom den ble fulgt opp av politiet, ville resultere i en for arbeidsplassen opprivende og mistenkeliggjørende etterforskning, med konsekvenser for den skyldige som ingen av de involverte syntes å ønske. Forebyggingen i dette tilfellet rettet seg mot å forebygge en straffesak, ikke handlingen, som allerede var skjedd. I rommet som oppstod mellom den oppdagede handlingen og den potensielle anmeldelsen var det mulig

²⁴ Ved siden av å få barna til å benytte hjelm og refleks, naturligvis!

for politiet å gå inn i en slags meglerposisjon med et mål om å unngå straffesak. Nå kjenner ikke jeg utfallet av saken. Dersom politiet ikke hadde fått befatning med saken før det eventuelt forelå en anmeldelse ville det først da ha vært en politisak. Det som skjedde var derimot at hendelsen ble prioritert inn blant oppgavene som politiet *bør* drive med.

Begge disse prioriteringene jeg har presentert her framstår som meningsfylte i det som kan kalles et "lokalsamfunnsperspektiv". Begrepet stammer fra Sørensen og Hetle (1985b: 77), og "innebærer en langsiktig orientering i arbeidet. Siktemålet er blant annet gjennom diskresjonær virksomhet å foregripe, forebygge eller dempe virkningene av konflikter og kriminalitet." Deltagerne har sine oppfatninger om hva slags rolle politiet bør inneha i lokalsamfunnet, og de synes å handle i alle fall delvis ut fra slike hensyn. Egenskapene ved lokalmiljøet og relasjonen mellom dette og politiet kan tenkes å ha betydning for hvordan politiet prioriterer oppgavene sine på operativt nivå. Politibetjenter som jobber tett opptil publikum og som er integrerte i lokalsamfunnet kan, i tråd med drøftingen også i kapittel tre, arbeide i et miljø som er preget av varige og personifiserte relasjoner. Kanskje bidrar dette til at forsoning og minnelige løsninger både framstår som viktigere for politiet, og kanskje også mulige på andre måter enn i lokalsamfunn som i større grad preges av anonymitet og flyktighet i møtene mellom politi og publikum.

Publikum oppsøker politiet når de ønsker å anmelde et forhold. Politiet kan være i en posisjon til å utfordre dette ønsket, og omdefinere en pågående konflikt til noe som kan håndteres på en måte som kanskje bedre ivaretar det framtidige forholdet mellom partene:

De [publikum]kommer gjerne hit hvis de skal anmelde noe, eller i alle fall så tror de at de skal komme hit og anmelde noe. De har i alle fall opplevd en hendelse som de vil ha gjort noe med. (...) det er nok en gjengs oppfatning, at skal politiet gjøre noe så må du komme og anmelde det. Det er jo ikke jeg enig i. Altså det primære vil være og på en måte gjenopprette en positiv status. Altså et positivt forhold eller positiv relasjon, og det er ikke betinget av at vi anmelder noe.

(...) Og målet er ikke alltid det at man skal bli enig om at hvem som har rett og hvem som har feil. Målet er jo egentlig at man har en relasjon til hverandre, og man skal fortsette å ha en relasjon til hverandre.

Politiet må være i posisjon til å spille en slik rolle ved å være tilgjengelige og kjent med personer og miljøer. I sitatet over vektlegger informanten politiets mulighet til å sette partene i kontakt med hverandre, og i stand til å håndtere det problematiske forholdet seg i mellom. Ved å ta rollen som veileder eller mellommann kan politiet være i stand til å legge til rette for at partene i en konflikt klarer å ordne opp i problemene sine selv.

En informant beskriver lensmannskontorenes og generalistens forte som det å være i stand til å følge opp innbyggerne på en særlig omfattende måte:

(...) på et lensmannskontor så har du politifolk som er i stand til å gjøre veldig mye forskjellig, og gjerne flere ting samtidig. Og det er alt i fra det å megle mellom naboer som krangler, forut for at det blir en straffesak – til å håndtere den nabokrangelen når det eventuelt har blitt en straffesak, og faktisk til å kunne følge opp dem til en viss grad. [Det] gjøres ikke i samme grad i de store byene. Eller i de mindre byene hvor du har store politistasjoner. Det etter at straffesaken er ferdig. Det gjør ikke spesialenheter i politiet. Det gjør ikke de – det tror jeg også har noen ting med – tilnærming til politijobben å gjøre, hvordan man på en måte har bygd opp en tradisjon, en kultur i det å jobbe i litt mer griségrendte strøk enn i mer bynære områder.

Dette sitatet har klare paralleller til bedriftsbesøket som ble beskrevet tidligere i kapitlet. Informanten vektlegger her at politiet ved lensmannskontoret har et annet handlingsrom når det gjelder å komme inn i saker på andre tidspunkter enn hva som ville være typisk for bypolitiet. Et vanskelig forhold kan være en sak for lensmannskontoret både før den har gått inn i straffesakssystemet, underveis og i etterkant.

4.3 Generalisten

Generalisten har en sentral rolle i det norske politiet. Fra politirolleutvalgets grunnprinsipper (Politiets rolle i samfunnet 1981) og fram til nyere styringsdokumenter som gir sin fortsatte tilslutning til disse (Politiet mot 2020 2008, Politiets rolle og oppgaver 2005, Politireform 2000 2001) framheves

generalistens sentrale rolle i politi- og lensmannsetaten. En generalist er en polititjenestemann eller – kvinne som gjennom utdanningen sin er i stand til å mestre flesteparten av de oppgavene politi- og lensmannsetaten har ansvar for. Selv om alle politibetjentene som uteksamineres fra Politihøgskolen er generalister i kraft av utdanningen sin, har organiseringen ved det enkelte arbeidsstedet betydning for hvilket utvalg av oppgaver den enkelte vil arbeide med.

Etterforskning er jo det man ofte tenker på når man skal tenke ressurstildeling til politiet, og i etterforskning så er det ofte behov i dag for spesiell kompetanse. Selv om, fra mitt ståsted, så vil nok langt de fleste saker likevel dreie seg om relativt hverdagslige og generelle forhold som man ikke nødvendigvis trenger en spesialkompetanse i for å gjennomføre etterforskning i. Den beste spesialkompetansen man kanskje trenger der, det er jo det å være generalist. I forhold til hvis man kan utvide denne begrepne generalist til og – å omtale det som den spesielle generalisten. Den som har evne, faktisk, til å kunne gjøre mange ting samtidig i det lokalsamfunnet som han jobber.

Den desentraliserte politimodellen i Norge forutsetter generalistenes brede kompetanse (Politireform 2000 2001: 67), og ”Generalisten utgjør ryggraden i den generelle og spesielle politiberedskapen. (...) Generalisten er grunnlaget for all oppgaveløsning (...)” (Politiet mot 2020 2008: 7). Med mange og spredte tjenestesteder er det nødvendig at de fleste politifolk er i stand til å håndtere det meste av saker, det være seg innen ordenstjeneste, etterforskning eller forebyggende arbeid. Den enkelte kan videreutdanne seg og gå inn i spesialiserte funksjoner, men det foregår også en viss spesialisering i form av kompetanseheving på bestemte områder innenfor generalistens omfattende arbeidsområde. Ett forhold som synes å være av sentral betydning for innholdet i generalistens oppgaver, er graden av arbeidsdeling ved arbeidsstedet.

"Fra A til Å"

(...) i [Byen], så drar du på stedet, skriver anmeldelsen, sender. Ferdig med det. Her skrev du, og fikk etterforskningen av saken og. Altså du får hele saken.(...) du lærte faktisk – ja- mer her, for her får du saken fra A til Å.

De fleste av deltagerne mine var generalister med en arbeidshverdag hvor de utførte oppgaver innenfor flere politifaglige områder. Ved mine to lensmannskontorer arbeidet de operative ansatte med både ordens- og etterforskningstjeneste. En av lensmennene fortalte at "Alle våre mannskaper går jo på en sånn rullende skifttjeneste, med noe ordenstjeneste og noe etterforskningstjeneste." Dette var gjeldende begge steder, og er ikke en uvanlig arbeidsform på lensmannskontorer rundt om i landet. Også politiførstebetjentene hadde en slik rullerende tjenesteform med ansvar for sitt eget spesialfelt noen uker, og operative gjøremål andre:

(...) vi er på en måte både en leder av etterforskning, samtidig som vi er leder av forebygging, som vi er leder av etterretning, samtidig som vi er leder av operative gjøremål. Så vår rolle består av veldig mange roller, som på en politistasjon er definert til (...) mange forskjellige personer.

Denne arbeidsformen har fordeler og ulemper. På den ene siden kan det ses som at betjentene "brukes på begge sider". Rekruttering av nyutdannede kan være en utfordring i den grad disse ønsker å arbeide med bestemte områder, som for eksempel etterforskning. Det er krevende å arbeide operativt samtidig som man har ansvar for etterforskning av straffesaker som ligger og venter. På den andre siden verdsettes den allsidige tjenesten høyt blant deltagerne mine. Informantene gir uttrykk for sterke verdier når det gjelder hva de oppfatter som godt politiarbeid, gode politibetjenter og gode holdninger. Den allsidige tjenesten blir framstilt som et lærerikt, givende og dannende sted å være for unge og gamle betjenter:

(...) du har jourtjeneste her en dag og sitter og tar imot en anmeldelse. Du kan følge opp den saken og reise ut og la oss si pågripe. Du kan sitte med avhøret av siktede. Du kan kanskje ha et rettsoppmøte i samme sak. Og du kan forkynne dommen senere. Og du kan sågar være med ut og hente dersom han ikke møter frivillig til soning. Og hvis det er en gjenganger så kan du reise i anstalten før vedkommende blir løslatt og ha en samtale der,

og spørre litt om “Hvilke planer har du når du kommer ut, hvilket apparat står klart?” Du følger i hele sirkelen kan du si, da.

Når alle må gjøre alt får også de ferskeste blant lensmannskontorets ansatte være med når det skjer noe spennende:

(...) de [som ikke kjenner til lensmannskontoret] ønsker seg som sagt gjerne til Oslo. De har en oppfatning om det at det er der det skjer – på mange vis så har de helt rett i det. Både (...) alvorligheten og volumet er jo større i Oslo. Samtidig så er Oslo så stort på politisida at hvis du kommer rett fra skolen og begynner der inne – du får ikke lov til å være med på det. Nå blir jo dette veldig konkret, men da står du altså ytterst i løken – står du ved en veisperring. To kilometer unna så skjer det som er morsomt. Nå snakker jeg ikke om å reise til et oppdrag og hente ei fyll, altså, men noe som er utfordrende og mer spennende. Et drapsåsted, slike ting. Men det ser man nok ikke så godt, for det vi kan tilby her og som studentene våre som har vært hos oss ser selv, det er det at her er de mye nærmere der det skjer. Her ligger du ikke så langt unna, her blir du med selv hele veien.

Alle jobber med både ordens- og etterforskingstjeneste. Den lokale organiseringen setter sitt preg på generalistens arbeid. I forrige kapittel beskrev jeg hvordan betjentenes integrasjon i lokalsamfunnet bidro til et helhetlig og langvarig perspektiv på arbeidet. En slik organisering av arbeidet som beskrevet her kan medvirke ytterligere til en slik helhetsorientering. Gjennom betjentenes personlige tilknytning til lokalsamfunnet og arbeidets organisering gis politiarbeidet et lokalt preget uttrykk. I *Politiet i det norske samfunn* (1981: 89) beskrives hvordan arbeidsoppgavene til politiet stykkes opp mellom ulike faggrupper innad i organisasjonen, og ”ofte møter ikke denne tjenestemannen [den som har grepet inn i en situasjon] den etterforsker som overtar saken i det hele tatt.” Dette vil være gjeldende for enkelte driftsformer. Mine deltagere, derimot, kommer derimot definitivt til å møte den som etterforsker saken de oppdaget, eller som de foretok en pågripelse i. Når alle er på patruljelista, kan den som pågriper like gjerne være den som blir sittende med etterforskningen i etterkant. Når betjentene følger en sak fra begynnelse til slutt, enten gjennom eget arbeid eller i samkvem med den av kollegaene som overtar saken kan det gi et grunnlag for overblikk og helhetsforståelse av arbeidsfeltet:

(...) det er jo liksom det supre, å få være med fra start til mål. Og det har jo noe med en verdi i yrket ditt å gjøre da, tenker jeg. Så at – jobber du i Oslo,

så pågriper du en person, setter han på cella, du skriver en rapport, putter den i en hylle. Så reiser du ut og så pågriper du en ny en. Altså. Så gjør du det samme. Så reiser du ut og pågriper en ny en. For eksempel. Og inni den ene boksen, så kan for eksempel både livet og tjenesten se enkel ut. Enten – også, det kan være mange som synes det er morsomt og kjekt og spennende og – å være der, for all del. Men. Jeg har nå liksom litt tro på at man har godt av litt utvikling og, jeg da, å se at det er andre momenter også som spiller inn. Og jeg tror det er slik en polititjenestemann skal være også. For å gjøre de gode vurderingene, da tror jeg at du – at man kan, hvis du bare driver med det ene eksempelet som jeg hadde i stad, hvis du bare driver der sammen med dine kolleger, jobber du sammen med samme person og, år ut og år inn, bare drive med det – tenker jeg at det kanskje ikke er så bra. Det har med holdninger å gjøre (...).

Den varierte tjenesten slik den framstilles her, ser ut til å bli stilt opp mot det som forstås som en negativt spesialisert tjeneste. I sitatet er det pågripelser og rapporteringer, om og om igjen. Den negative spesialiseringen er snever og konsentrert om rutinemessige og klart kontrollpregede oppgaver. Sitatet forteller om noen verdier knyttet til utøvelsen av politiets oppgaver. For å gjøre de gode vurderingene, sier informanten, så kreves det personlig utvikling og at man er i stand til å se bredere sammenhenger. Fraværet av en streng arbeidsdeling innad på lensmannskontorene kan bidra til en helhetlig forståelse av arbeidsfeltet. Den som arbeider i ordenstjenesten får et særlig godt innblikk i publikums lite flatterende sider. Det mistankebaserte og avviksorienterte politiblikket gir politibetjentene et spesielt utsnitt av virkeligheten å arbeide med. Ordenstjenesten er kanskje et sted hvor polititjenestemenn og – kvinner opplever å få bange anelser og mistanker bekreftet. Da informanten vektlegger ”utvikling” og det å kunne se ”andre momenter”, tolker jeg dette i retning av en tro på at dersom tjenesten balanseres også med andre oppgaver innenfor etterforskning og forebygging får betjenten et riktigere og mer balansert bilde av den sosiale virkeligheten og sammenhengen politiet inngår i.

Arbeidsdeling og ambivalens

Greit at jeg er politi, men jeg sier ofte “Hva skal jeg bli?” Hva skal jeg bli innad i politiet? Skal jeg bli en politimann som gjør alt hele livet, eller – og da er jeg kanskje mer på at jeg heller vil spesialisere meg og bli ordentlig god på noe, da. På det som interesserer meg. Og det – det er ikke sikkert man har muligheten til det her.

Den allsidige tjenesten forsvares varmt av deltagerne mine, både med tanke på de varierte oppgavene og verdien av å kunne følge en sak fra begynnelse til slutt. Bildet er riktig nok ikke helt svart hvitt. Noen informanter uttrykte en viss ambivalens med tanke på sin egen arbeidshverdag. De kunne godt tenke seg å arbeide mer med sine spesielle interesseområder, og det framkommer også et ønske om en høyere grad av arbeidsdeling på arbeidsplassen.

Motstykket til generalisten er spesialisten. Spesialister kan jobbe i de ulike særorganene i politiet, enten i nasjonale organer som ØKOKRIM, KRIPOS eller Politihøgskolen, eller i spesialistfunksjoner innad i de enkelte politidistriktene. Spesialisering er en mulig karrierevei i politiet, ved siden av generalist- og lederveien (Politireform 2000 2001). Med ett mulig unntak så var det ikke denne formen for spesialisering informantene mine snakket om.

Når deltagerne mine stiller seg kritiske til aspekter ved det som kan ses på som en særlig ”generell” generalistrolle dreier det seg gjerne om to ting. For det første er det flere som ønsker seg en mer utstrakt arbeidsdeling i hverdagen. For det andre, som henger nært sammen med det første punktet, er det et ønske om å kunne jobbe som del av fagmiljøer innenfor bestemte saksområder. Det virker ikke som det er mangfoldet av oppgaver i seg selv som oppleves som utfordrende, men en opplevd mangel på skodd mellom dem. Arbeidsdeling på arbeidsplassen, forstått også som fordeling av oppgaver på daglig basis, kan bidra til mer forutsigbarhet i hverdagen til den enkelte.

Hvis jeg tar et spesialiseringskurs og kommer tilbake hit, så får jeg brukt den spesialiseringa veldig lite, for jeg må jo fortsatt gjøre alt. Vi er jo så få at her må alle gjøre alt. Mens hvis man jobber på et større sted med gode fagmiljø, så kan man spesialisere seg og bli ordentlig god på noe, utvikle seg videre og blir ordentlig flink, da.

Som det framkommer av sitatet, så handler spesialisering ikke bare om muligheten til å videreutdanne seg innen områder som man er spesielt interessert i, men kanskje først og fremst om mulighetene til å bruke denne kompetansen på tjenestestedet. Selv om videreutdanning kan være tilgjengelig kan det være begrensede muligheter til å praktisere kunnskapen på jobb. En utfordring for lensmannskontorene kan være å utnytte de særskilte interesse- og kompetanseområdene til betjentene sine, når det kanskje ikke er så mange for dem å dele interessene sine med:

(...) det å faktisk ha flere med fagfeltet – som sitter med samme fagfelt, som gjør at du kan diskutere ting, vi blir jo bedre av det. Du sitter ikke og lurert på ting alene. Er jeg god på noe så kan jeg dele det med noen andre, og jeg kan få kunnskap fra andre.

Informanten gir uttrykk for et ønske om spesialisering i form av kompetanse- og arbeidsdeling i hverdagen, og å kunne arbeide sammen med andre som er interessert i det samme som man selv er.

Ønsket om å kunne spesialisere seg innenfor områder man opplever som spesielt meningsfylte eller hvor man opplever mestring, kan også dreie seg om å ha en bemanning som kan sikre en viss arbeidsdeling i hverdagen. En tilstrekkelig grad av arbeidsdeling er en forutsetning for at den enkelte skal kunne arbeide med særskilte fagområder. Arbeidsdeling handler ikke bare om hvilke betjenter som etterforsker hvilke typer saker, eller hvem som blir kurset for å bruke utstyr som for eksempel laserfartsmåler, men kan være et spørsmål om hvordan arbeidet organiseres fra dag til dag:

(...) du må kunne litt om alt, (...) men at du har noen ting som du får jobbe litt spesifikt med. Og det gjør at du blir flinkere og mer effektiv og bedre på akkurat den biten. (...) – ja, så må kanskje noen andre få de arbeidsoppgavene som du ikke er så god på, og så får du de oppgavene som du er litt flinkere på. Sånn tror jeg vi må gjøre det. Det ville gjort at du hadde fått mye mer arbeidsrom, da. Så du ikke skal sitte med en analyse av trafikkdata, innhenting av all trafikkdata fra en basestasjon, som jeg skal sitte og jobbe med, og så skal jeg samtidig ta imot anmeldelser på hytter, eller sykkelyverier eller rykke ut på bilinnbrudd eller trafikkulykker – altså, det er sånne ting du ikke klarer og bare hoppe inn og ut igjen av. Det gir litt mer struktur hvis du har noen som skal ta oppdrag ute, og noen som skal sitte inne i dag. Og litt da at den fordelinga

av arbeidsoppgaver skjer ut ifra hvilke fagfelt du har kontroll på, da. Men sånn som det er i dag så har vi jo ikke nok folk til at vi kan ha den der – vi er for få. Vi må bare holde hodet over vann, så vi klarer ikke å si at “Det er du som skal rykke ut i dag,” for det er kanskje bare du på jobb. Og da kan du ikke skjerme deg. Og du kan ikke velge å ikke ta telefonen hele dagen, for noen må ta telefonen da noen ringer. Så det er rett og slett et sånt kapasitetsproblem, tenker jeg, for lensmannskontoret, som gjør at vi opplever den der ustrukturerte hverdagen mye mer enn noen andre.

Som sitatet over også viser til, gjør bemannings- og ressursituasjonen seg gjeldende på dette punktet. Jo færre politibetjenter som arbeider på stedet, desto vanskeligere blir det å drive en planmessig arbeidsdeling blant de ansatte. Kanskje blir det både viktigere og vanskeligere å planlegge en i bunn og grunn uforutsigbar arbeidsdag på de mindre tjenestestedene. Det skal nevnes at det største av de to lensmannskontorene jeg besøkte hadde rundt regnet tre ganger så mange ansatte som det minste. Der var det et mellomledernivå som arbeidet mest inne og organiserte arbeidet innenfor sine områder. En slik organisering krever at det er flere ansatte å organisere arbeidet til. Det sterke generalistpreget var derimot gjeldende begge steder, da ingen arbeidet innenfor kun ett felt, som ordens- eller etterforskningstjeneste. Forskjellen ligger kanskje i om ”alle må gjøre alt” i løpet av en vaktplanperiode, eller om det oppleves som at ”alle må gjøre alt” i løpet av en vakt.

Slike spørsmål om arbeidets organisering, oppgaver og samarbeid som har blitt reist i dette kapitlet er områder som er gjenstand for politiets styring av sin egen virksomhet. Styring er tema for neste kapittel som blant annet drøfter styringsfilosofiens betydning for politiets rolle i lokalsamfunnet.

5. STYRING

Flere steder har politiet på lokalt plan vært gjenstand for omorganiseringer i form av at tjenestesteder har blitt samlet i større driftsenheter. Lokalt har slike prosesser ofte møtt motstand fra innbyggere, lokalpolitikere og politiet selv. Geografisk sentralisering av politiet står tilsynelatende i et motsetningsforhold til grunnprinsippet om en desentralisert etat. Dette kapitlet undersøker nærmere endringer i betydningen av stedlig tilknytning slik den framstilles i offentlige dokumenter, og diskuterer mulige konsekvenser for politiets rolle på bakgrunn av informantenes forståelse av sentraliseringsprosesser. Hva er lokal forankring uten fysisk, lokal tilstedeværelse? Hvilken betydning styringsverktøyene kan ha for politirollen diskuteres med utgangspunkt i mål- og resultatstyring, og det overordnede spørsmålet om forholdet mellom politisk og administrativ styring av politiet drøftes i forlengelsen av dette. Avslutningsvis anvender jeg Webers rasjonalitetsbegrep som en innfallsvinkel til motsetningene mellom instrumentelle og normative perspektiver på politiet.

5.1 Et brudd i stedets betydning

Støtten til grunnprinsippene fra det første politirolleutvalget opprettholdes i senere offentlige dokumenter (Politiet mot 2020 2008, Politiets rolle og oppgaver 2005, Politireform 2000 2001). Politiets lokale forankring, herunder opprettholdelse av lokalkunnskap og et godt forhold til publikum og lokale myndigheter, står sentralt i disse tekstene. Prinsippet om en desentralisert etat har blitt utvetydig formulert som et krav til et stort antall spredte tjenestesteder:

Et lokalt forankret politi med vekt på tilgjengelighet i samfunnet forutsetter mange og spredte tjenestesteder. Politiet skal være tilgjengelig i lokalsamfunnet, både i de større byene og i mindre landkommuner. Lokal tilstedeværelse er en nødvendig forutsetning for samspill og nærhet til publikum. Dagens organisering av norsk politi med 27 distrikter, og til sammen ca. 400 tjenesteenheter, er et godt utgangspunkt for en lokal tilstedeværelse (Politiets rolle og oppgaver 2005: 68).

Sitatet tilkjenner en oppfatning om at politiets tilstedeværelse og forankring i lokalsamfunnet er betinget av spredningen av tjenestestedene. Sitatet kan også gi et visst inntrykk av at slik nærhet og tilstedeværelse er et gode i seg selv. En slik oppfatning av forholdet mellom politiet og det lokale utfordres i Politidirektoratets rapport *Politiet mot 2020*. I rapporten står det at:

Grunnprinsippene om et lokalforankret og desentralisert politi er under press som følge av urbanisering, spesialisering og ressursknapphet. Et sentralt tema i framtiden bør være politiets arbeidsmetoder i lokalsamfunnet fremfor spørsmålet om hvor politistasjonen eller lensmannskontoret er lokalisert (Politiet mot 2020 2008: 23).

Den fysiske, lokale tilstedeværelsen i lokalsamfunnet blir her trukket ut av politiets lokale forankring. Dette kan vanskelig kan ses på som annet enn et brudd med tidligere dokumenters vektlegging av geografisk desentralisering. Rapporten tar med dette et forbehold mot det som tidligere har blitt ansett som et gode: å opprettholde en desentralisert struktur og lokal tilstedeværelse i lokalsamfunnet. Utdraget under gjør dette bruddet enda tydeligere:

Slike oppgaver [andre enn kjerneoppgavene] bidrar til å gi politiet en sivil profil og en bred kontaktflate mot publikum. Ikke minst bidrar disse oppgavene til å sikre et lokalt forankret politi. Norsk politi skal være tilgjengelig der folk bor. Ønsket om tilgjengelighet forutsetter en desentralisert tjenestestruktur. Om oppgaver flyttes fra politiet, så kan det medføre at enkelte tjenestestede, særlig i distriktene, ikke har tilstrekkelig oppgaver til å kunne begrunne tjenestestedets fortsatte eksistens (Politiets rolle og oppgaver 2005: 76).

Denne stortingsmeldingen tegner et annet bilde av forholdet til den lokale tilstedeværelsen. Her gis det uttrykk for at politiet skal beholde til dels omstridte oppgaver innenfor de sivilrettslige og forvaltningsmessige områdene for å sikre at også de små tjenestestedene har nok å drive med til at de kan opprettholdes. I disse utdragene ses to ganske ulike oppfatninger om hvilken rolle politiet skal fylle i lokalsamfunnet, og hvilke oppgaver de er, eller bør være, satt til å løse.

Språk og endring

Larsson (2010a) kritiserer det han ser som et misforhold mellom den politiske retorikken rundt politiet og synlige utviklingstrekk i etaten. Stortingsmeldingen Politireform 2000 priser nærhetstradisjonen og videreføringen av denne i tråd med de ti grunnprinsippene fra 1981, samtidig som utviklingen i politiet er preget av økt sentralisering og sammenslåing av politidistrikter. Politiets lokale forankring defineres ikke lenger gjennom nærhet til publikum i form av varige relasjoner. Selv om nærhetsbegrepet fremdeles brukes, gis det et annet innhold enn tidligere (Larsson 2010a: 238).

På politidistriktsnivå har både Sverige og Danmark i likhet med Norge gjennomgått omfattende sentraliseringsprosesser. Antallet uavhengige politidistrikter har blitt redusert i alle de tre landene. Det danske politiet har vært gjennom to omfattende reformer, i 1996 og 2007 (Høigård 2011: 279). Christensen (2011) skriver at den siste av disse to reformene inngår i en bredere sammenheng av endringer i velferdsstaten, hvor det legges mer vekt på konsernledning, spesialisering og tverrfaglige prosjektarbeid. Omstillingsevne og målbarhet er tegn i tiden, også for offentlig sektor. Nærpolitiets aktualitet som politiideologi ble svekket på 1980- og 1990-tallet, men legitimerte fortsatt politiets virksomhet i politiske sammenhenger. I tråd med den økte betydningen av målbare resultater i styringen av politiet ble innholdet i nærhetsbegrepet endret. Politiets tilstedeværelse ble ikke lenger forstått som synlighet i lokalsamfunnet, men som responstid og målrettede innsatser. Responstid er i motsetning til synlighet en konkret og målevennlig størrelse (Christensen 2011: 196-212).

Selv om målorienteringen representerte en klar endring i rasjonaliteten bak det danske politiets arbeid, endringer som ble befestet gjennom politireformen i 2007, ble de ikke rettfærdiggjort gjennom avvisning av den gamle politiideologien. Begreper som synlighet, trygghet og lokalt politi "blev annekteret og gjort til del af et større spektrum af rettfærdiggørelser, der fokuserede på en mer effektiv ressourceanvendelse af beredskabet og sikringen af ordentlige *responstider* (...)" (Christensen 2011: 222). Christensens bilde av reformens "begrepsannektering"

beskriver forholdet mellom endring, språk og legitimering på en måte som har fellestrekk med Larssons beskrivelse av hvordan innholdet i nærhetsbegrepet har vært gjenstand for endring (2010a: 238).

5.2 Geografisk sentralisering av politiet

Spørsmålet om forholdet mellom politi og lokalsamfunn har vært aktualisert de senere årene gjennom politidistriktsreformen på begynnelsen av 2000-tallet, og oppmerksomheten omkring nedleggelse og sammenslåinger av tjenestesteder rundt om i landet.

”Sentralisering” kan vise til ulike fenomener. Geografisk sentralisering av politiet var ikke et eksplisitt tema da jeg satte i gang med prosjektet mitt men dukket tidlig opp i samtaler med deltagerne. I tillegg til sentralisering av tjenestesteder kan sentralisering også vise til standardisering av materiell og prosedyrer og andre former for sentral styring av det lokale politiet. Deltagerne mine beskrev også spesialisering i politiet som en del av et samlet sett med sentraliserende tendenser. Den geografiske sentraliseringen har størst betydning for mine forskningsinteresser, og det er dette jeg sikter til i dette kapitlet når jeg bruker ordet ”sentralisering”.

Sentralisering av politiet innebærer nedleggelse og/eller sammenslåing av tjenestesteder til fordel for større enheter, som følgelig får ansvar for et større geografisk område.

(...) om du har x antall politidistrikter eller halvparten av det, så kan du likevel ha like mye lokalt politi gitt at det er det som har blitt bestemt. Det som er den største bekymringa rundt det egentlig, er at det er en sterk tendens og et stort fokus på spesielle oppgaver i politiet: organisert kriminalitet, på spesialfunksjoner og at de skal være sentralisert i politidistriktene. Det er også viktig. Men problemet blir når det går utover det som foregår i ethvert lokalsamfunn. (...) Når det gjelder sånn generelt så er det det – den faktoren at – med det antall personer som er tilgjengelig i politiet i dag - hvis man da flytter for mange inn i sentrale, spesielle funksjoner, så blir dekningen utover i distrikts-Norge og – ikke bare distrikts-Norge som langt i fra Oslo, men også i distrikts-Norge ut i fra hvert enkelt politidistrikt. Da blir politidekningen dårligere. Da vil

nærheten til befolkningen bli – bli dårligere. Nærheten til kommunale, lokale myndigheter blir dårligere.

Informanten påpeker at antall politidistrikter ikke har avgjørende betydning for hvor mange lokale tjenestesteder som finnes. Nedleggelse av lokale tjenestesteder er ikke en nødvendig konsekvens av sammenslåing på politidistrikt-nivå. Sammenholdt med en spesialiseringstendens innad i politiet oppfatter informanten at det lokale politiet kan bli skadelidende dersom ressursene trekkes mot sentraliserte spesialistfunksjoner. Det kan bli vanskelig å opprettholde den helhetsorienterte og integrerte tradisjonen på mindre steder idet nærheten til publikum og lokale myndigheter svekkes. Sentralisering til større enheter medfører at styringen skjer med større avstand fra innbyggerne. Sentralisering av politiet kan føre til en svekking av særpreget som følger av nærhet, helhetstenkning og integrasjon – men også av det faktiske tilbudet til befolkningen som befinner seg utenfor de områdene som polititjenestene har blitt sentralisert til. Desentraliseringsprinsippet som har vært rådende i den norske tenkningen rundt politiet henger sammen med en tanke om at innbyggerne skal ha lik tilgang til gode polititjenester uavhengig av bosted (Høigård 2011: 274).

Slik sentralisering av politiet forstås nærmest utelukkende negativt av de deltagerne som har fortalt om dette. Spesialisering og sentralisering muliggjør kompetanseheving og brede fagmiljøer. Det er gjennomgående blant deltagerne mine at slikt arbeid verdsettes, men at det får mye oppmerksomhet på bekostning av det lokalt orienterte og tilstedeværende politiarbeidet:

Noen vil argumentere sterkt for at man trenger større, sterkere, kraftigere spesielle enheter i politiet. Og det er jeg i stor grad enig i, men jeg er uenig i at det skal gå på bekostning av det lokalt forankrede politiet.

(...) så lenge hovedarbeidsoppgaven til politiet er kriminalitetsforebygging, trygghetsskapende arbeid, så er de nødt til å være til stede i lokalsamfunnene for å kunne utføre den forebyggingen (...). (...) all kriminalitet foregår lokalt, samme hvor hen i Norge det foregår.

Også innenfor kjerneoppgavene skjer det meste lokalt, og krever innsats fra politiet på lokalt nivå. Det er ikke gitt at det lokale politiets arbeid blir mindre relevant selv om andre kunnskaps- og organisasjonsformer får økende aktualitet

i politiet. Generalistoppgavene på lokalt nivå forblir presumptivt de samme selv om kriminalitets- og samfunnsutviklingen medfører nye problemstillinger og utfordringer for politiet. I den grad utviklingen tilsier at den fysiske forankringen av politiet til sted og lokalsamfunn svekkes er det betimelig å stille spørsmålet om hva "lokal forankring" betyr hvis ordene fristilles fra slik tilstedeværelse – og hvilken betydning dette kan ha for politiets arbeid og rolle.

Utrykning eller integrasjon?

Deltagerne mine definerte flere ganger betydningen av å være til stede i lokalsamfunnet negativt - altså med eksempler på hvordan polititjenestene i området hadde sett ut dersom det ikke hadde vært et lensmannskontor der. Et sentralisert politi som *ikke* har en base i lokalsamfunnet forstås av flere informanter som et politi som rykker ut til og fra oppdrag, og som vil oppholde seg i nærheten av de mest sentrale strøkene i distriktet. Sitatet under er klart rettet mot den type nedvurdering av den stedlige tilstedeværelsen som uttrykkes i Politiet mot 2020²⁵ (2008: 23):

(...) den opplevde usikkerheten, blant mange – både tjenestemenn og lokale, kommunale myndigheter og befolkning – om at det er en fare for at lokale lensmannskontorer og politistasjoner blir nedlagt til fordel for større og gjerne store enheter – store politistasjoner hvor man tenker at de skal dekke et stort geografisk område. Og da argumenteres det for at det er ikke antallet fysiske bygninger eller plassering av fysiske bygninger som betinger det lokalt forankrede politiet. Og det kan til dels være riktig – men dersom man bygger de her store politistasjonene som skal dekke store geografiske områder, så får man en avstand. Man får en avstand til befolkningen, man får en avstand til kommunale myndigheter. Den avstanden vil man ikke kunne dekke opp med å sende ut patruljer mer eller mindre tilfeldig. Da vil de mer bynære områdene bli prioritert, fordi hyppigheten av reelt antall hendelser som politiet må håndtere naturlig nok vil være flere enn i mer gravgrendte strøk. Men da betyr det også da at da aksepterer man en ulik beredskap, en ulik politidekning, og man forfordeler befolkningen i bynære områder fremfor befolkningen i mer gravgrendte områder.

Den stedlige nærheten forstås her som en betingelse for at politiet skal kunne arbeide i nærhet til publikum og lokale myndigheter. Det patruljerende politiet

²⁵ Se utdraget på side 98.

som streifer gjennom distriktet forstås ikke som et tilstrekkelig grunnlag for nærhet mellom politi og publikum.

Ett av lensmannskontorene jeg besøkte hadde vært gjennom en sentraliseringsprosess i distriktet. En informant som jobbet ved det bestående og nå forstørrede kontoret fortalte:

(...) jeg [mener] at dette er den beste løsningen, at vi er oppe og går her. Men jeg tror helt klart at det er en stor sjanse for at det kan bli lagt ned, ja. Det ser jeg ikke bort fra. Da vil du få en helt annen politisyndlighet – en helt annen politidekning i Vik. Da vil du kun få en tjenestebil som rykker ut til – (...) den type politi – synlig politi, som rykker ut til og fra oppdrag som skjer her. Utover det så vil patruljen konsentrere seg rundt [Byene]. For det er der du har utgangspunktet, politistasjonen (...).

Informantene oppfatter at uten en egen base eller utgangspunkt for politiet i lokalsamfunnet, så vil ressursene (les: patruljene) bli konsentrert rundt de mest sentrale områdene hvor antallet hendelser er størst. I en forlengelse av diskusjonen fra tidligere kapitler, så kan en konsekvens være at bruddstykkepreget forsterkes ved at politiinnsatsen i lokalsamfunnet vil baseres på utrykning og patrulje framfor integrasjon, varighet og deltagelse. Dette er trekk som står i motsetning til den nærheten som informantene forteller at er viktig for relasjonsbygging, lokalkunnskap og samarbeid.

Sentralisering som økonomisk prosess

Hvorfor skjer slike sentraliseringsprosesser av det lokale politiet når det tilsynelatende strider mot tradisjonelt sentrale prinsipper om integrasjon og desentralisering? Sentralisering som en økonomisk drevet utvikling later til å stå sentralt i deltagerens forklaring av slike prosesser:

Det som jeg frykter litt er det at ressursituasjonen kan bli så knapp at du – politidistriktsvis, da - at du kan bli tvunget, rett og slett, til å gjøre store sentraliseringer. Og det tror jeg at voksne lokalsamfunn, som Berg, vil lide under. Jeg ser at det blir mer og mer behov for tett samarbeid med kommunen, dialog med innbyggerne. Store utbyggingsområder som kommer, kraftig befolkningsvekst, og i det øyeblikket vi ikke har mulighet til å være på de arenaene, så – så tror jeg ikke det blir så ålreit lenger.

Det ene lensmannskontoret jeg besøkte har som nevnt vært gjennom en slik sentraliseringsprosess i løpet av de siste årene. Lensmannskontorene i de aktuelle kommunene hadde i lengre tid blitt drevet med et andelsmessig betydelig antall ubesatte stillinger. I politidistriktet hadde det også skjedd en omdisponering av mannskaper inn til sentrale spesialiserte funksjoner. På bakgrunn av denne situasjonen ble det besluttet å samle alt politipersonell ved ett lensmannskontor. To informanter beskriver veien mot sammenslåingen slik:

Sakte men sikkert da, så har jo økonomien tilsagt da at vi må gå ned – vi har ikke penger til å besette ledige stillinger. Det har kommet økoteam, koordinator, sedelighet, fauna – en del sånne stillinger – kjempebra tenkt og sånn, men det har jo ikke fulgt med penger til å fylle på i bønn. Så da må de lyse de ut internt i [politidistriktet], og så har det blitt (...) flyttet folk dit, og så har de ikke blitt erstattet, og så gjør det at økonomien blir mindre og så (...) vil det gå nedover, og det har det gjort her da.

(...) vi [var] så få. For vi mistet folk, og vi fikk ikke ansette folk i de stillingene som folk – noen søkte seg vekk, og så fikk vi ikke påfyll i de stillingene fordi vi skulle spare penger. Og da begynte vi å bli så få igjen, at det var ikke noe annet alternativ enn å slå sammen. De få hodene som var igjen. Og det gjorde vi.

Informantene beskriver en sentraliseringsprosess som ikke var drevet av faglige eller politiske overveielser om at de daværende lensmannskontorene var for små til å være eksistensberettiget. Ressurssituasjonen tilsa at de måtte arbeide med redusert drift over lengre tid. Den økonomiske situasjonen som tilsa redusert drift drev så fram en sentralisering av polititjenestene i distriktet, som blant annet bestod av at de besatte stillingshjemplene ble besluttet samlet på ett sted. Sentraliseringen av politiet forstås her klart som et resultat av økonomiske prosesser. Sentralisering ble en måte å sikre en levedyktig polititjeneste i distriktet på, i en situasjon hvor økonomien tilsa nedbemanning over lengre tid. Den gradvise nedbemanningen av lensmannskontorene var i følge en informant ”en ren økonomisk prosess, ja.”

Motstanden fra lokalpolitikere i de gjeldende kommunene var til dels stor. Denne motstanden ble av informantene nedenfor oppfattet som misforstått, all

den tid sammenslåingen ble gjennomført i et forsøk på å beholde et lensmannskontor i området overhodet:

(...) det er det som er frustrerende når du ser de her lokalpolitikere nå som driver og diskuterer dette her, da. Ordførerne i [distriktet] har vært helt i harnisk fordi at de har mistet de operative politifolkene i hver kommune, og det de må diskutere er ikke om det skal være politi i [de kommunene], det de skal diskutere er om det skal være et politi mellom [Byene]. Det er det som er realiteten.

Mange temaer som ble tatt opp i samtaler og intervjuer med deltagerne dreide seg på ulike måter om forholdet mellom økonomisk drevne prosesser og politisk kontroll. Politiets organisering i det nevnte området ble betydelig endret som følge av en i stor grad økonomisk drevet prosess. En slik utvikling har forbindelse til spørsmålet om hvilke forhold som underlegges politisk eller administrativ kontroll, og hvilke styringsfilosofier og teknikker som legges til grunn for politiet.

5.3 Mål- og resultatstyring: Hva teller?

”Mål- og resultatstyring kan på mange måter sammenliknes med å spille fotball. Det er målene som teller...” (”Mål- og resultatstyring i politi- og lensmannsetaten” (1997) fra Justisdepartementet i Fjeldberg 2000: 46).

New public management (NPM) er et samlebegrep for en rekke reformtiltak som har vært aktuelle de siste tiårene – først og sterkest i de angloamerikanske landene, men senere også i Norge. Ved å vektlegge effektivitet og resultater framfor prosessuelle hensyn og regelstyring skal offentlig sektor ifølge NPM styres mer som private foretak. Mål- og resultatstyring (MRS) er en av flere karakteristiske styringsteknikker innenfor denne gruppen reformtiltak for offentlig sektor, og har hatt gjennomslag i Norge (Christensen og Lægreid 2003). MRS ble gjeldende som styringsform for politi- og lensmannsetaten fra 1. januar 1996 (Fjeldberg 2000: 41). MRS innebærer at det formuleres klare mål for virksomheten, at resultatene av arbeidet mot målene blir rapportert og at resultatene følges opp i etterkant med belønning eller straff i tråd med grad av måloppnåelse.

Hva måles?

Hvilke konsekvenser har det for politiets arbeid og rolle at etaten styres ved hjelp av slike verktøy? Det vil naturlig nok være avgjørende for dette spørsmålet nettopp hvilke mål som formuleres og som det arbeides med å oppnå. På politiets nettsider finnes det tilgjengelig en halvårsstatistikk fra Haugaland og Sunnhordland politidistrikt (Halvårsstatistikk 30.06.2009)²⁶. Statistikken stammer fra politimesterens styringsverktøy, og gir en oversikt over distriktets måloppnåelse på ulike områder. Blant oppgavene som måles er antall forbrytelser, kontrollerte førere, antall saker innen vold, vinning og narkotika, oppklaringsprosent, saksbehandlingstid på strafferettslige, sivile og forvaltningsmessige saker, familievold og sykefravær for å nevne noen. Hvert område har et måltall som sammenstilles med resultatene i distriktet. Blant saksområdene i dette eksempelet er det lett å se at de fleste er målevennlige. Antall opprettede straffesaker og gjeldsordninger som har blitt behandlet, er eksempler på målevennlige oppgaver²⁷. Det er også helt klart oppgaver som er sentrale for politiets virksomhet, og som åpenbart befinner seg blant kjerneoppgavene. Et helt annet spørsmål vil være i hvilken grad en slik oversikt gir et godt bilde av hva politiet arbeider med.

Endres målene?

Politiets oppgaver er sammensatte, ofte akutte og av og til preget av at det ikke riktig finnes noen andre som kan eller vil ta tak i et problem. Hva skjer med egenskaper og oppgaver som ikke fanges opp av målekriteriene? Tjenestene det offentlige skal yte til sine borgere er sammensatte. Helsetjenester består for eksempel ikke bare av medisinsk behandling, men også av omsorg. En markedsorientert styringsmodell med vekt på effektivitet forutsetter at det finnes en entydig målstruktur (Tranøy og Østerud 2003). I offentlig sektor vil det ofte være slik at effektiviteten til kjerneoppgavene må veies mot andre hensyn.

²⁶ Jeg har ikke måltallene for lensmannskontorene jeg besøkte, men vet fra samtaler med deltagerne at antall kontrollerte førere, saksbehandlingstid, antall anmeldelser og oppklaringsprosent var blant disse. Det er mitt inntrykk at eksemplet som brukes i teksten gir et bilde av alminnelige måleparametre.

²⁷ Oversikten viser også måltall og måloppnåelse for "Publikums trygghetsfølelse", som for meg framstår som det minst åpenbart kvantitative av måleområdene i dokumentet.

Politiet kan for eksempel ikke legge ensidig vekt på effektivitet på bekostning av innbyggernes rettssikkerhet. Det blir da et spørsmål om, eventuelt i hvilken grad, offentlige virksomheter endrer sine mål eller på andre måter tilpasser seg strategisk til oppgaver som er målevennlige. Strategisk tilpasning har ikke jeg tilgang til gjennom mine data, men når arbeidet med måltallene har betydning for framtidig ressurstildeling eller opprettholdelse av enheter så er det neppe urimelig å tenke at de vil påvirke tilnærmingen til arbeidsoppgavene gjennom prioritering og fortolkning av hendelser. Det er jo også meningen at styringsverktøy skal påvirke praksis.

Slik jeg tolker informantene mine er det forebyggende arbeidet og annen relasjonsbygging og tilstedeværelse i lokalsamfunnet oppgaver som er nært knyttet til deres oppfatning av hva deres rolle bør innebære. Samtidig framstilles det som at disse oppgavene i for liten grad sammenfaller med målekriteriene som arbeidsplassen deres vurderes etter. Særlig uttrykker flere av informantene mine et ønske om å kunne være mer til stede for å snakke med innbyggerne i lokalsamfunnet:

(...) å kommunisere med publikum, da – det er viktig. (...) selv om det ikke har skjedd noe, bare snakke med politiet. Stå på en bensinstasjon, eller et av de mini-mini kjøpesentrene vi har. Noe sånt, snakke med en politimann.

Det publikumsnære arbeidet framstår som viktig for hva deltagerne mine vurderer som godt politiarbeid, og en god politirolle. Det relasjonsorienterte politiarbeidet er ikke særlig målevennlig. Fjeldberg (2000: 160-161, 55) uttrykker sine informanternes bekymring for at politiets praksis blir underordnet hvilke kvantitative resultater de oppnår – målet på utført arbeid kan i større grad bli forbundet til oppgaver som er tilknyttet kriminalitetsstatistikken. Reiner (1998) påpeker at det er en rekke utfordringer knyttet til målingen av rettslige oppgaver også, men at de i mange tilfeller vil være bedre egnet for resultatmåling enn service- og bistandsoppgaver. Særlig skiller de kriminalitetsrelaterte oppgavene seg ut ved at de har klart definerte mulige utfall. De ”myke” oppgavene er langt mer prosessorienterte, hvor håndteringen av sakene i mange

tilfeller er viktigere enn utfallet: ”For much police work (notably peacekeeping) it is the *process* and not the *product* that is crucial” (Reiner 1998: 71). En betingelse for at målstyring kan benyttes er naturlig nok at virksomheten som skal styres, kan måles. Det relasjonelle arbeidet er blant de lite målevennlige aktivitetene til politiet, og kan bli skadelidende under en slik styringsfilosofi.

Wathne, Finstad og Drange (2008) fant i sin arbeidstakerundersøkelse blant 918 operative politifolk at svært mange polititjenestemenn og -kvinner valgte yrket ut fra et ønske om å være til hjelp for andre mennesker. 75,9 % av respondentene la vekt på dette da de foretok yrkesvalget sitt. Dokumentasjonskrav og resultatstyring framheves som punkter som medfører at politiet må nedprioritere publikumsnære serviceoppgaver. Målene har prioritet i styringen av politiet, men sammenfaller i begrenset grad med politifolks egne vurderinger av hva som er godt politiarbeid. I en etterfølgende kronikk skriver forfatterne at styringsfilosofien i politiet har bidratt til en endring i politirollen, og at denne endringen har skjedd uten noen bredere debatt (Finstad og Wathne 2011).

I en diskusjon av forholdet mellom profesjonalisering og tillit skriver Gundhus at problemorientert politiarbeid ble oppfattet av noen som et hinder for ”gode møter mellom politi og publikum, ettersom det er vanskelig å finne gode målekriterier som fanger opp usynlig relasjonsarbeid og taus kunnskap” (2010: 154). Larsson (2010a: 238-239) skriver: “The complexity of the police role with all its welfare and service elements, as documented in the police research, is reduced to fit the official schemes of management.” Politirellens flertydighet og mangfoldige oppgaver kan stå i fare for å reduseres eller komprimeres til å passe måleverktøyene. Måleverktøyene kan medvirke til en strengere og mer formalisert grense for hva som er en politisak. Nå er det et gode at ikke alt og alle er av interesse for politiet til enhver tid. For de ”mykere” politioppgavens del kan det tenkes at disse lettere kan falle utenfor de definerte oppgavene og etterlate kontrolloppgavene som mer sentrale for politiets arbeid enn hva som har vært uttalt og ønsket.

Politiet som fortolkere

Kriminalstatistikken forteller oss noe om virkeligheten. Det er bare ikke alltid så lett å vite akkurat hva. Det er problematisk å anta at disse tallene gir oss et godt bilde på hvor mange lovstridige handlinger som begås. Det vi med sikkerhet kan slå fast at vi vet ut SSBs tabeller, er hvor mange hendelser, personer og konflikter som har blitt tatt opp i rettssystemet²⁸. For uønskede og potensielt kriminelle handlinger går veien inn i rettssystemet gjennom politiet. Høigård (2007: 72) tar til orde for en forståelse av kriminalstatistikken som en ”kontrollkurve” – en oversikt i første rekke over de kontrolltiltakene som har blitt iverksatt. Forholdet mellom statistikken og det reelle antallet uønskede eller ulovlige handlinger trenger jeg lykkeligvis ikke å ta stilling til her – mitt poeng er simpelthen at kriminalitetstallene gir et utfyllende og riktig bilde av de hendelsene og handlingene som har vært gjenstand for rettslig kontroll. Dette rekker for mitt neste poeng, som er at i alle fall i den delen av sin virksomhet som politiet selv råder over er de med på å definere handlinger ut og inn av de rettslige kategoriene. Politibetjentenes mulighet til å anvende skjønn er betydelig.

En kveld kjørte patruljen jeg var med i forbi tre voksne damer som gikk på en gangvei. En av dem gjorde et fånyttets forsøk på å gjemme en åpen ølboks under et flagrende skjerf. Politibetjenten som kjørte bilen bemerket: “Det er voksne damer som går bortover veien her, hun gjorde et forsøk og da synes jeg det er for galt med et forelegg på 4000 kroner, jeg.” Skjønnsbruken i dette konkrete tilfellet er ikke så viktig. Eksempelet trekker jeg fram for å påpeke den diskresjonære friheten som politiet nyter til å velge hvilke handlinger og hendelser de griper inn i, og hvordan. Det er i lys av denne kunnskapen det kan tenkes at måltallene kan påvirke politiets vurderinger i retning mot mer kontroll og inngripende handlinger, dersom slike handlinger er de som telles og premieres av styringsverktøyene. Forelegget er et målevennlig og håndfast bevis på vel utførte

²⁸ Statistisk sentralbyrås kriminalstatistikk består av de handlingene som politiet oppdager, eller får kjennskap til på andre måter (Om NOS - Kriminalstatistikk).

kontrolloppgaver. Å unngå å gripe inn, å megle eller andre diskresjonære løsninger utenom de formelle reaksjonene er ikke det.

Politiet kan oppsøke og finne hendelser og personer som gjør dem i stand til å ta i bruk kontrollintensive og strafferettslige virkemidler. En informant hevdet at “hver gang vi er ute, så kan vi produsere en straffesak. Ikke noe problem. Hvis vi er motivert for det.” Politiet har en rolle som fortolkere og produsenter til kriminalstatistikken. Det innebærer også at de i mange tilfeller kan unnlate å ta i bruk slike virkemidler etter eget skjønn. Noen forhold kan være strafferettslig relevante uten at politiet iverksetter eller motiverer til en strafferettslig prosess. Det tidligere eksemplet mitt med politibetjenten som reiste på bedriftsbesøk for å medvirke til at tyveriet fra bedriften skulle løses mellom partene og ikke gjennom en anmeldelse, synes å være et godt eksempel på dette. Slik jeg argumenterte tidligere, var det tydelig et eksempel som noe deltageren oppfattet som relevant politiarbeid. Det er vanskelig å se hvordan slikt arbeid som sikter på å få partene til å ordne opp i minnelighet kan fanges opp av kategorier som teller anmeldelser og oppklaringsprosenter.

Målekriteriene kan gi et inntrykk av at kriminalitetskontrollen er sentral for politiet. Fra min egen undersøkelse og fra annen empirisk og praksisorientert forskning, så vet vi at politiet bruker betydelig med tid ikke bare på ikke-kriminelle forhold, men på oppgaver som ligger i ytterkant av det som følger av kjerneoppgavene²⁹. ”Effektivisering kan føre til overdreven konsentrasjon om målbare størrelser, slik at formål som er vanskeligere å måle blir neglisjert” (Tranøy og Østerud 2003: 22). Forebyggende arbeid kan være ett eksempel på en del av politiarbeidet som står i fare for å bli nedprioritert all den tid det kan være vanskelig å identifisere entydig målbare resultater. Det kan være verdt å stille spørsmålstegn ved om målenes økte betydning går på bekostning av prosessen som leder fram til resultatene.

Styringsverktøyene har stor betydning for hva slags politiroller som er mulige. I det gjeldende styringsregimet kan det være grunn til å stille spørsmål ved

²⁹ Se for eksempel Finstad (2000) og Reiner (2010).

hvilken frihet det administrative nivået i politiet har til å utforme politiets rolle gjennom styringsverktøyene.

Mellom politisk kontroll og administrativ autonomi³⁰

En ting er å spørre om målekriteriene for politiet gir et godt bilde av hva etaten faktisk hoder på med. Et helt annet men minst like viktig spørsmål er i hvilken grad målene sammenfaller med eller står i et spenningsforhold til andre og normative krav til politiet. Kontrolloppgaver og strafferettslige forhold synes å være sentrale for evalueringen av politiet i det nåværende styringsregimet. Fra grunnprinsippene og framover har derimot offentlige dokumenter sterkt vektlagt politiets sivile oppgaver og uttrykk³¹ (Politiets rolle i samfunnet 1981: 75, Politireform 2000 2001: 52).

MRS har fått sitt eget lokale uttrykk som styringsteknologi i Norge. Selv om filosofien bak tilstreber maksimal frihet for virksomhetene dempes dette trekket med politisk styring i form av regler. Christensen og Lægreid kaller det uttrykket som denne styringsformen har fått i mange norske offentlige virksomheter ”regelorientert målstyring” (2003: 77). MRS har i noen tilfeller medvirket til rapporteringsintensive og kontrollpregete rutiner. En av lederne jeg intervjuet fortalte om arbeidet med slike styringsverktøy at:

(...) Det kommer altså forholdsvis store mengder med handlingsplaner og retningslinjer og vi lever i et sånt rapporteringsregime, det gjør vi. (...) arbeidsdagen min sånn sett går rett og slett på veldig mye lesing og oppfølging. Vi styres jo av politimesterens styringsverktøy. (...) vi har en del målefaktorer som vi blir målt på en gang i måneden.

NPM-teknikker reiser spørsmål omkring forholdet mellom administrativ autonomi og politisk kontroll og styring. Slike styringsfilosofier legger gjennomgående mer vekt på administrativ frihet enn den politiske kontrollen med denne. Retorisk forutsettes politikken å tilpasse seg styringsverktøyene, og

³⁰ Christensen og Lægreid (2003:69)

³¹ ”Norsk politi skal ha et sivil [!] preg. En måte å ivareta det sivile preget er å la politiet ivareta oppgaver utover ordens- og straffesaksarbeidet. Slike oppgaver bidrar til å skape et godt og tillitsfullt klima mellom politi og publikum” (Politireform 2000 2001: 52).

ikke omvendt. Målstyringsstrategier evaluerer politikken først og fremst med tanke på økonomi framfor demokrati (Christensen og Lægreid 2003: 67-81).

”Selv rent operative spørsmål vil kunne ha så stor politisk interesse og være av slik prinsipiell viktighet at avgjørelsene bør treffes under konstitusjonelt ansvar og med adgang til parlamentarisk kontroll” (Politiets rolle i samfunnet 1981: 84). Med tilstrekkelig frihet blir styringsmodellen gitt det privilegiet å omdefinere politirollen ganske uavhengig av eventuelle politiske diskusjoner på området. Dette har aktualitet når det gjelder sentralisering av politiets drift. For eksempel kan et lensmanns- eller politistasjonsdistrikt kun formelt legges ned gjennom et vedtak av Kongen i statsråd (Politi-loven § 16). På den annen side har politidistriktene organisatorisk frihet innenfor de bestående grensene. Sentralisering innenfor grensene kan da skje på administrativt nivå i politiet.

En informant ved det forstørrede lensmannskontoret forteller om veien videre i forbindelse med et prosjekt som skal evaluere og planlegge den framtidige strukturen i området:

[om styringsgruppe i politidistriktet som skal evaluere driftsenhetene] Noen skal se på kriminalteknikk, noen skal se på forebyggende, noen skal se på justissaker – altså vinningssaker, eller alle mulige straffesaker som det jobbes med. Noen skal se på sivilsakene som blir gjort. Og så skal det arbeidet hver enkelt prosjektgruppe har gjort, det skal leveres inn til en styringsgruppe, som på en måte igjen fatter et vedtak på hvordan strukturen generelt i [politidistriktet] skal være. Og da er det antall – hvor mange plusser og minuser har Vik når de sitter igjen med regnestykket? Det tror jeg blir den avgjørende vurderinga ut ifra hvordan ting skal skje.

Informanten vurderer at det er en reell mulighet for at lensmannskontoret kan bli lagt ned dersom de viser seg å komme til kort på områder som enheten måles på.

(...) hva man bestemmer seg for, det vet jeg ikke, men... stortingspolitikkerne våre vil jo sannsynligvis kjempe for at det skal være et lokalt politi. Det er jo noe de har sagt hele tida. Men hva politikkerne sier og hva som skjer i virkeligheten, det er to forskjellige ting. Og tallmateriale det kan man vri og vende på akkurat som man vil.

Lokalsamfunnsperspektivet³² ivaretas ikke uten videre dersom politiet styres grad av måloppnåelse på kontrolloppgavene. Det lokale politiet må forholde seg til måltallene og konsekvensene av å ikke oppfylle disse, samtidig som de oppgavene som måles ikke sammenfaller med hva mange politifolk selv oppfatter at er godt politiarbeid. Instrumentelt rasjonelle overveielser har begrenset gyldighet eller evne når det kommer til å ivareta andre normative hensyn. Det ikke gitt at manglende måloppnåelse innenfor bestemte områder taler for nedleggelse – for eksempel kunne det innvendes at politiet nå engang skal ha så og så mange tjenestesteder, og at de områdene hvor lensmannskontoret ikke presterer godt nok arbeides videre med under forutsetning av at politiet fremdeles skal være til stede i lokalsamfunnet. Målstyring er et spesialisert styringsverktøy som i liten grad ivaretar hensyn som ligger utenfor det som er relevant for modellen. Effektivitet og måloppnåelse har forrang framfor prosess eller andre normative hensyn, dersom disse ikke gjøres til del av styringsgrunnlaget gjennom formulering av mål. Modellen vektlegger det som måles, og andre hensyn har liten gyldighet.

5.4 Rasjonalitet

Spørsmålet om politisk kontroll og administrativ autonomi kan også belyses som en motsetning mellom instrumentelle og normative perspektiver på politiet. Normative og instrumentelle overveielser fungerer med ulike logikker, og har begrenset gyldighet på sine respektive banehalvdeler. Det politiske valget om hva slags politi vi ønsker å ha er et normativt, verdiladet spørsmål. Politiske argumenter har begrenset betydning for autonome styringsformer som fungerer på instrumentelle, målorienterte premisser. Man kan være enig eller uenig i hvilke spørsmål som i dag er underlagt henholdsvis administrativ eller politisk kontroll. Diskusjonene mellom disse feltene kan undersøkes gjennom å identifisere og undersøke hvordan instrumentelle og verdibaserte rasjonaliteter spiller mot hverandre i styringen av politiet. Max Weber la stor vekt på aktørers rasjonelle overveielser som en inngang til å forstå deres handlinger. Han

³² Se side 87 og Sørensen og Hetle (1985b: 77).

konstruerte tankemodeller som illustrerer likhetene og vesensforskjellene mellom instrumentelt og normativt rasjonelle handlinger. Dette sosiologiske perspektivet kommer til anvendelse her i et forsøk på å gripe enkelte sentrale trekk ved de ulike måtene å forholde seg til og tenke omkring politiet på.

Max Webers sosiologi – handling og mening

I det uferdige verket *Economy and Society* (1978) (orig. *Wirtschaft und Gesellschaft*) utmeisler Weber en omfattende sosiologi bestående av begreper og analyser av forholdet mellom ulike sosiale ordener og makter (Collins 2000:152-156). I første del av *Economy and Society* gir Weber sin definisjon av sosiologien som vitenskap: “Sociology (...) is a science concerning itself with the interpretive understanding of social action and thereby with a causal explanation of its course and consequences” (1978: 4). Sosiologen skal forsøke å gripe meningen bak sosiale handlinger (Boglund, Eliæson og Månson 2009: 149). Atferd som tillegges subjektiv mening av aktøren er ”handling”. ”Sosial handling”, skriver Weber, er handlinger som i tillegg til å ha subjektiv mening også utøves med forventninger om og med tanke på andre aktørers handlinger (Boglund, m.fl. 2009: 154, Weber 1978: 4).

Verstehen

Verstehen kan oversettes med “forståelsesmetode” (Boglund, m.fl. 2009: 148). Weber mente at i motsetning til de lovsøkende naturvitenskapene kan forklaring av sosiale handlinger i samfunnsvitenskapene kun oppnås gjennom å forstå hvilken mening aktørene tillegger dem. Verstehen-metoden innebærer ikke (først og fremst) en psykologisk og intuitiv forståelse av aktørers handlinger, men søker å finne det rasjonelle i handlingen sett fra aktørens eget perspektiv (Boglund, m.fl. 2009: 149). Sosiologen må, dersom hun vil forstå sosiale handlinger, ta inn over seg aktørenes holdninger, idealer og trosforestillinger og undersøke hvilke bidrag disse faktorene yter som motivasjon til handling. Både materielle og ideelle forhold driver aktørene til handling (Hughes, Sharrock og Martin 2003: 91). Den eneste veien til innsikt i kausale sammenhenger i

samfunnsvitenskapene går gjennom subjektive meningsdimensjoner, og forskeren må empatisk dele aktørenes syn på verden for å forstå hvilke drivkrefter som motiverer dem til å handle (Collins 2000: 49).

Idealtypene

Samfunnsforskerens oppgave var i følge Weber å bedrive empiriske undersøkelser (Hughes, m.fl. 2003: 89). Weber var en epistemologisk idealist i den forstand at han mente at vi kun opparbeider oss kunnskap om de kategoriene vi deler virkeligheten opp i, ikke verden i seg selv. Ingen kan se på verden uten å anvende ideene og begrepene vi har heftet ved den (Collins 2000: 38). Idealtypene som Weber formulerte var ikke ment som empirisk utledete beskrivelser av virkeligheten, men instrumenter som forskere kunne benytte seg av for å gjenkjenne og gi navn til aspekter eller elementer ved en uhyre kompleks og partikulær virkelighet (Collins 2000: 39). Idealtyper er analyseverktøy som gjør sammenligning og analyse av historisk endring mulig. Idealtypene er abstrakte modeller og tankekonstruksjoner som overdriver bestemte trekk ved det som undersøkes. Ingen steder finnes det empiriske motstykker til idealtypens tankebilde ”i dess begreppsliga renhet” (Weber i Boglind, m.fl. 2009: 146-147). Ved å stille idealtypiske motstykker opp mot hverandre er det mulig å få øye på karakteristiske trekk ved empiriske fenomener. Idealtypen kan brukes som redskap for å gripe mønstre eller tendenser ved enkeltstående hendelser, men har ingen verdi utover den nytten den eventuelt har for forskeren. Videre er det viktig å presisere at idealtypene er ideelle i logisk og ikke normativ forstand (Boglind, m.fl. 2009: 147). Verden er en uhåndgripelig mengde med forskjellige ting, og idealtypene kan brukes i kombinasjon med hverandre for å kunne gripe tendenser og trekk i kompleksiteten.

Webers fire idealtyper for sosial handling

Verstehen og idealtypene utgjør grunnlaget for Webers handlingsteori (Collins 2000: 49-53). Da Weber stiller opp fire idealtyper for sosial handling viser disse til fire ulike måter handlinger kan være orientert på. Sosiale handlinger er

komplekse, og Webers handlingstyper er forenklinger som kan tjene forskeren som verktøy. Handlingstypene kan i kombinasjon med hverandre gripe trekk ved motivasjonen for og meningen bak aktørers handlinger (Nilsen 1994: 32).

Webers fire handlingstyper er disse: instrumentell rasjonell handling, verdirasjonell handling, affektiv handling og tradisjonell handling (Weber 1978: 24-25). Instrumentelt rasjonelle handlinger kalles i andre oversettelser formålsrasjonelle (Nilsen 1994: 9) eller målrasjonelle (Boglund, m.fl. 2009: 154). I fortsettelsen bruker jeg av rent språklige preferanser *formålsrasjonell* som benevnelse på denne handlingstypen.

Formålsrasjonelle handlinger utføres på bakgrunn av en beregning av ulike handlingsalternativers konsekvenser, og aktøren velger så den mest effektive framgangsmåten for å oppnå sitt mål (Boglund, m.fl. 2009: 155). Forventningene til atferden til andre aktører og objekter i miljøet brukes som betingelser eller midler i kalkylen av effektiv måloppnåelse (Weber 1978: 24). Veien til målet er underordnet at målet nås.

Verdirasjonelle handlinger utføres derimot for sin egen skyld og på bakgrunn av en bevisst holdning hos aktøren om handlingens egenverdi. Aktøren som handler verdirasjonelt vektlegger ikke praktiske konsekvenser og materielle utfall (Weber 1978: 24-25). Handlingen er ikke et middel til måloppnåelse, men er verdifull i seg selv. Politiske eller religiøse krav til rett handling kan være eksempler på dette (Collins 2000: 50).

Affektiv handling springer ut fra følelsesmessige tilstander hos aktøren, og tradisjonell handling er fundert på sedvane (Weber 1978: 25). Disse handlingstypene ligger helt i ytterkant av det som Weber kaller meningsfylte handlinger. I motsetning til de to rasjonelle handlingstypene, så er det i affektive og tradisjonelle tilfeller ingen bevissthet hos den som handler om målet med handlingen – man handler i følelsenes vold, eller av gammel vane (Boglund, m.fl. 2009: 155). Slike handlinger er ikke tilgjengelige for tilskueren gjennom Verstehen siden de ikke springer ut fra en bevisst refleksjon rundt mål og midler. Tilskueren kan ikke innta aktørens perspektiv og sette seg inn i dennes

rasjonalitet når ingen slik refleksjon har funnet sted (Collins 2000: 51). Dersom tilskueren kjenner aktørens holdninger og motiver kan hun forstå meningen med handlingen forutsatt at den er utført etter en form for rasjonell overveielse (Boglund, m.fl. 2009).

Rasjonalitetsbegrepet

Hva betyr så rasjonalitet hos Weber? For handlingsteoriens vedkommende dreier rasjonalitet seg om en sammenheng mellom mål og midler. Den som handler på rasjonelt vis har valgt seg midler som er hensiktsmessige for å oppnå målene sine (Collins 2000: 72-73). Den verdirasjonelle handlingen er et mål i seg selv, den er rasjonell fordi det å oppfylle verdien (normativt riktig handling) er selve målet.

Rasjonalitetsbegrepet viser til beregningen av hvilke midler som leder til oppfyllelsen av bestemte mål. Uten en avveining av målet med handlingen og de mulige midlene som kan bringe aktøren dit, kan det ikke være snakk om rasjonalitet i webersk forstand. Begrepet i seg selv legger ingen føringer for hvilke mål den rasjonelle handlingen retter seg mot (Boglund, m.fl. 2009: 180). Rasjonalitetsbegrepet er ikke normativt. Aktøren kan for eksempel handle formålsrasjonelt, men uetisk. Onde handlinger kan også være underlagt en rasjonell kalkyle. Den bevisste refleksjonen rundt mål og midler utgjør rasjonaliteten.

Rasjonalisering kan foregå på alle tenkelige arenaer (Boglund, m.fl. 2009: 180). Rasjonalisering av et område, for eksempel en bedrift eller en religion, skjer på feltets egne premisser. Rasjonalitet forutsetter en viss konsistens innad i et verdenssyn, og rasjonalisering er prosessen som stadig virker i retning av mer konsistens: ”Mennesker har med andre ord en drift i retning af konsistens, af at udlede de logiske følgeslutninger af et eller andet postulat eller verdenssyn” (Collins 2000: 83). Hva som helst kan rasjonaliseres fra et gitt utgangspunkt, og ulike rasjonaliteter kan komme i konflikt med hverandre:

(...) vokser konflikten faktisk i takt med, at forskjellige sfærer rationaliseres, fordi rationalisering bevidstgør mennesker om enhver sfæres egen "interne og lovmæssige autonomi". Enhver institution har sin egen logik, og når disse logikker udarbejdes grundigere og nedfældes i eksplicite love og principper, bliver divergensen mellem dem mer synlig (Collins 2000: 85).

Verdi- og formålsrasjonelle syn på politiet

Styringen av politiet har både en administrativ og en politisk side. Den administrative siden forholder seg til politiets mandat som en oppgave som må løses med tilgjengelige midler. Den politiske siden kan også engasjere seg i dette, men har en privilegert posisjon når det kommer normative og overordnede ytringer om hva politiet skal være. Både den normative og den instrumentelle siden representerer rasjonalitet i Webersk forstand, da henholdsvis verdi- og formålsrasjonalitet. I den politiske sfæren er det mulig å argumentere normativt for at politiet skal være desentralisert på tross av kostnadene som er forbundet med dette. Som en av mine informanter sa: "Vi mener vel at vi skal ha råd til å ha et politi som passer på folk." Gjennom målstyring fokuserer administrasjonen på den mest mulig effektive løsningen av politiets oppgaver innenfor sine ressursmessige rammer. Dersom det legges til grunn at det finnes et gap mellom de politiske ønskene for politiet og den utviklingen som skjer på det administrative styringsnivået³³, kan dette ses som to felter hvor aktørene har ulike mål og hvor rasjonalisering fra gitte utgangspunkter resulterer i at forskjellene mellom feltene blir tydeligere i takt med denne prosessen.

Verdi- og formålsrasjonelt begrunnede argumenter har ikke gyldighet på hverandres arenaer. I et formålsrasjonelt perspektiv framstår verdirasjonelle handlinger som irrasjonelle (Degnegaard 2010: 200). Begge er rasjonelle på sine egne premisser, men er rasjonaliserte fra ulike utgangspunkter. Verdirasjonelt funderte standpunkter følger en annen logikk enn formålsrasjonelle vurderinger. En formålsrasjonell begrunnelse vil ikke være svar på det substansielle i en verdirasjonell protest.

³³ Jamfør Larssons (2010a) kritikk på side 99.

Administrativ autonomi medfører at det administrative feltet får stor makt til å definere politiets rolle og oppgaver gjennom styringsverktøy og ressurstildeling. Politiets organisasjonsstruktur er et tema som vekker engasjement, men opprettholdelse av lensmannskontorer gir ikke mening i formålsrasjonelle perspektiver dersom de ikke er kostnadseffektive. En normativ protest om at en bestemt organisasjonsstruktur er et gode i seg selv, eller medvirker til å oppfylle overordnede verdier som lik tilgang til polititjenester i lokalsamfunnet, er uvedkommende for et slikt perspektiv. Det samme kan sies når det gjelder et forsvar for at politiet skal beholde mangfoldet av oppgaver og så høy tilgjengelighet som mulig selv om ikke alle henvendelser er politirelevante – begrunnet med normative argumenter. I et formålsrasjonelt perspektiv på politiet er slike påstander irrasjonelle i den grad de ikke er den mest effektive veien til et gitt mål. For den politisk og normativt orienterte er derimot irrasjonelt å legge ned lensmannskontorer i effektiviseringens navn dersom det strider mot normative krav på området.

Det kreves ganske mye etter hvert som det forventes at Vik skal gjøre, og hvis ikke vi leverer det som kreves, så ser de ikke lenger noen grunn til å ha noe politi her. Og dette henger jo sammen, spør du meg. Så lenge vi ikke har det antallet hoder vi bør ha, så klarer vi ikke å levere. Vi klarer ikke å være gode på alt.

Informanten har verdimeslige vurderinger av hvorfor nærmiljøet bør ha et politi, men det er måloppnåelse som teller for eksistensberettigelsen.

(...) hvis vi ikke klarer å henge med i den forebyggende biten, hvis vi ikke klarer å være til stede når russen skal ha trafikksikkerhetsdag, eller at vi ikke klarer å delta i SLT-arbeid, og den biten der, da – da sier de “Hvorfor skal vi ha et politi der da? For de gjør jo ikke den jobben de er satt til å gjøre.”

I introduksjonen til sin bok om de danske nærpolutiforsøkene gir Balvig og Holmberg et klokkerent eksempel på verdirasjonell argumentasjon i motstand til et instrumentelt og effektivitetsorientert perspektiv. Evalueringen de gjennomførte tok sikte på å vurdere måloppnåelsen til nærpolutiforsøkene på bestemte områder, slik som innbyggernes trygghetsfølelse og anmeldt kriminalitet i området. Uavhengig av dette skriver forskerne:

Selv om det skulle vise sig, at denne arbejdsmetode ikke skaber større tryghed og mindre kriminalitet, så ville vi alligevel foretrække den som det grundlag, hvorpå dansk politi opbygger sin virksomhed. Som vi ser det, er det uhyre vigtigt i et demokratisk samfund – ja, vi vil endog mene, at det indgår i selve definitionen af et demokratisk samfund – at de, der har fået fællesskabets licens til kontrol og brug af visse fysiske magtmidler m.m., kommer til at udøve deres virksomhed i meget tæt og daglig kontakt med dem, der kontrolleres (Balvig og Holmberg 2004: 12).

Dersom nærpoliarbeidet i tillegg viser seg å være særlig effektivt i bestemte henseende anser forfatterne dette som ”ekstragevinster’ for borgerne og politiet” (Balvig og Holmberg 2004: 12). Spørsmålet om politiets lokale forankring, og den fysiske tilstedeværelsen som element i dette, kan ses som et slikt spørsmål som skvises mellom de formålsrasjonelle og de verdibaserte kravene til politiet: politiet skal være desentralisert, med mange og spredte tjenestesteder (Politiets rolle og oppgaver 2005: 68) – men styres med virkemidler som ikke opprettholder denne verdien dersom det ikke er den mest effektive organisasjonsmåten for å oppfylle bestemte mål. Det administrative nivået vektlegger ikke politiske prinsipper på bekostning av effektivitet, og kan ikke forventes å ivareta mål og verdier som ikke er del av dets egen logikk. At informantene mine også mener at lokal tilstedeværelse faktisk styrker politiarbeidet, særlig innen forebygging og etterretning, har, som i Balvig og Holbergs sitat, ikke avgjørende betydning all den tid det finnes politisk vedtatte normer for hvilke egenskaper som skal prege det norske politiet. Dersom det lokalt forankrede politiet også er særlig flinke på forebygging så er det bra, men prinsippet om desentralisering er ikke primært begrunnet med effektivitetshensyn. Et slikt prinsipp vil dermed være sårbart i et styringssystem som ikke vektlegger de prinsipielle eller normative grunnene som ligger bak.

Ved å endre betingelsene for arbeidet over økonomisk drevne sentraliseringsprosesser og målstyringen innflytelse på politiet som samfunnsinstitusjon. Mål- og resultatstyring representerer formålsrasjonalitet. Politiet er et instrument for oppnåelse av bestemte mål, men andre og normative krav er knyttet til virksomheten.

6. POLITI OG MENING

Fra rasjonalitetsperspektivet vendes oppmerksomheten i dette kapitlet mot mulige symbolske eller sosiale meningsdimensjoner ved politiet som sosial institusjon. ”Synlig politi” tjener innledningsvis i dette kapitlet som eksempel på et krav og ønske som rettes til politiet, delvis uavhengig av om det er et effektivt tiltak mot de problemene som det forutsettes å løse. Politiet er gitt en sentral rolle i kriminalitetskontrollen, men har i beskjeden grad innflytelse over andre faktorer som påvirker kriminalitetsbildet. Oppdraget på kriminalitetsområdet kan ses som ”an impossible mandate”, hvor politiets bidrag i stor grad ”is and remains symbolic not instrumental” (Reiner 2010: 19). Diskrepansen mellom de folkelige og politiske kravene som stilles til politiet og den begrensede kontrollen de øver over kriminalitetsbildet utgjør inngangen til et perspektiv på politiet som en sosialt meningsbærende institusjon som ikke uten videre kan reduseres til arbeidsoppgaver og effektivitet. Kapitlet tar opp spørsmålet om hvordan et perspektiv på politiet som vektlegger sosiale og symbolske sider ved virksomheten kan bidra til en forståelse av forholdet mellom politi og lokalsamfunn.

6.1 Det synlige politiet

Politiets arbeid er i beskjeden grad synlig for publikum. Rettspleieoppgaver, etterretning, avhør og alle andre oppgaver som foregår inne i politistasjonenes og lensmannskontorenes lokaler er ikke synlige utenfra. Uniformerte tjenesteformer i det offentlige rommet er det. Det uniformerte politiet i offentligheten utgjør langt på vei *det* synlige politiet.

Effektivitet

Det synlige politiet kan påkalles når noen opplever at det finner sted kriminelle eller andre uønskede handlinger. I dette kravet ligger det en forståelse av at

politiet, gitt tilstrekkelig med ressurser, er et hensiktsmessig middel å bruke for å hamle opp med lommetyverier, sexkjøp, overfallsvoldtekter, innbrudd, trafikkriminalitet, utelivsvold og så videre. Reiner (2010:147) kaller dette "the law and order myth", som viser til troen på at et politi med tilstrekkelig vide fullmakter og nok penger og mannskap ville vært i stand til å imøtegå og bekjempe kriminaliteten.

Kriminalitetskontroll og opprettholdelse av ro og orden er patruljenes arbeidsområder. Det er synlige kriminelle handlinger og de handlingene som meldes inn til politiet, for eksempel fra private hjem eller forretninger, som blir gjenstand for det synlige politiets kriminalitetskontrollerende virksomhet. Det er imidlertid grunn til å betvile det patruljerende politiets mulighet til å kontrollere omfanget av de kriminelle handlingene som finner sted, så vel som troen på kriminalitetskontrollen som politiarbeidets sentrale dreiepunkt.

Det patruljerende politiet kunne tenkes å virke forebyggende ved å avskrekke potensielle lovbrutere, eller reaktivt gjennom å oppdage pågående kriminelle handlinger og hurtig ankomme åsteder. Det viser seg derimot at denne arbeidsformen har begrenset effekt på omfanget av kriminelle handlinger som finner sted. Dersom polititettheten ble økt til et punkt hvor det befant seg en patrulje på hvert gatehjørne, ville dette kanskje se annerledes ut. Vi er da over på spørsmål av ikke bare ressursmessig art, men grunnleggende spørsmål knyttet til om det ville være et samfunn vi ville akseptere i bytte mot lavere kriminalitetstall. Politiets patruljer tar sjelden noen på fersk gjerning, og patruljenes avskrekkende effekt anses å være beskjeden.

I tettbygde områder er antallet mulige ofre og gjerningsmenn svimlende høyt i forhold til patruljenes dekningsgrad (Reiner 2010:148-151). Waddington (1999: 5-6) hevdet på bakgrunn av sine undersøkelser at politiet svært sjelden gikk til pågripelse av en gjerningsperson når de ble kalt til et oppdrag, og at et langt vanligere utfall var at det ikke var noe for politiet å gjøre når de kom fram til stedet. Hva gjelder norske forhold kvantifiserte og kategoriserte Finstad (2000) hvilke typer hendelser og utfall som hun observerte under sitt feltarbeid hos

ordenstjenesten i Oslo. Tallene er nyttige for å få et inntrykk av hvilke typer hendelser som politiet oftest håndterte, og i hvilken grad disse hendelsene endte med bruk av tvangsmidler eller bruk av sanksjonen forenklet forelegg. Blant publikumsbestillingene utgjorde de lovbruddsrelaterte drøyt 40 %. Av *alle* de 426 hendelsene som Finstad observerte, et tall som inkluderer både publikumsbestillinger og patruljenes egne initiativer, ble 82,2 % ordnet på stedet, mens drøyt 10 % resulterte i enten innbringelse til arresten eller forenklet forelegg. Snaut 7 % av politiets egne initiativer endte med innbringelse til Sentralarresten eller vaktarrest ved politistasjonen. Av femten slike innbringelser var tre en følge av at politiet selv oppdaget et lovbrudd. 11 % av publikumsbestillingene endte også med en tur til arresten. Publikum henvendte seg til politiet med mye annet enn strafferettslige forhold, og politiet innbrakte eller skrev ut forenklede forelegg relativt sjelden i lys av det totale antallet hendelser (Finstad 2000: 45, 170-174). Tallene gir et bilde av den plassen lovbrudd og politiets bruk av disse virkemidlene hadde i det observerte arbeidet.

Et eksperiment med fotpatruljer i Newark, New Jersey, fant ikke at denne patruljeformen hadde betydning for kriminaliteten, men at innbyggerne vurderte nabolagene sine som tryggere enn før eksperimentet (Reiner 2010: 149). Andre studier finner ingen slik liketil påvirkning av innbyggernes trygghetsfølelse, i positiv eller negativ retning, gjennom justeringer av patruljeformer eller –intensitet. I evalueringen av nærpelitforsøket i Helsingør fant forskerne ingen statistisk signifikant korrelasjon mellom ”politifaktorer” og innbyggernes subjektive opplevelse av trygghet i nærmiljøet. Blant politifaktorene var for eksempel om de spurte opplevde at de hadde et nærpolti i området, om de hadde sett en patrulje siste uke - i så fall hvor mange ganger, og så videre (Balvig og Holmberg 2004: 138-139). Det ligger mange variabler til grunn for den subjektive trygghetsfølelsen, ikke minst alder og kjønn. Det kausale forholdet mellom opplevd trygghet og tilfredshet med politiets tjenester ble antatt å være beskjedent, hvis overhodet til stede, og Balvig og Holmberg antok at disse variablene hadde helt eller delvis hver sine årsaker (2004: 145). Politiets tilstedeværelse kan i noen tilfeller virke direkte utrygghetsskapende da

nærværet kan tolkes som at noe uønsket eller dramatisk har funnet sted (Holmberg 2005).

Hvorfor synlig politi?

Politiet er den offentlige etaten som har ansvaret for å forvalte kriminaliteten. Dette blir gjort gjennom å forebygge at slike handlinger finner sted og eventuell etterforskning av de handlingene de får kunnskap om. Politiet er ikke i stand til å skape sosial orden, men de står i en særlig posisjon med mulighet til å stable den provisorisk på beina når ting går galt (Reiner 2010: xiii). Grunnlaget for sosial orden legges på andre samfunnsområder enn det som ligger innenfor politiets ansvarsområde³⁴. Sosiale og økonomiske forhold som bidrar til å forklare at enkelte grupper og personer begår kriminelle eller andre uønskede handlinger³⁵, reder grunnen for hvilke faktiske hendelser som politiet selv oppdager eller som de tilkalles for å ta hånd om³⁶. Politiet har begrenset mulighet til å påvirke de sosiale forholdene som påvirker hvilke kriminelle handlinger som finner sted, og i hvilket omfang. På bakgrunn av denne kunnskapen kunne troen på effekten av (mer!) synlig politi i gatene avfeies som misforstått og uinformert. Det kan derimot være slik at det finnes flere forklaringer på hvorfor kravet om, og troen på, mer synlig politi som instrumentelt svar på enkelte kriminalpolitiske utfordringer vedvarer. Hvordan kan det forklares at det synlige politiarbeidet, begrunnet med kriminalitetskontroll, fortsetter å stå sentralt i det offentlige ordskiftet? Punktene som jeg skisserer nedenfor antyder noen forståelser som alene eller sammen kanskje kan utgjøre en del av svaret på dette spørsmålet.

- Faktisk tro på at synlig politi kan kontrollere kriminaliteten, og at patruljene derfor trykker områdene de beveger seg i. Argumentet for synlig

³⁴ Reiner plasserer politiet i forhold til det sosiologiske ordensproblemet slik: "It is the "elephant" of social control rather than the "breadbox" of policing agencies which accomplishes the functions of policing (...). This is because the sources of order lie outside the ambit of the police, in the political economy and culture of a society (2010: 17)."

³⁵ Og da særlig slike handlinger som begås på offentlig sted, eller som inngår i en tilværelse som utspiller seg på gateplan (Schafft 1997: 123).

³⁶ Se bl.a. Reiner (2007), Field (1999), Wilkinson og Pickett (2009) og Schafft (1997).

politi mot uønskede handlinger og hendelser i det offentlige rom har noe innlysende og commonsensisk ved seg.

- Synlig politi har en effekt på borgernes subjektive trygghetsfølelse. Denne effekten er omstridt, men troen på at synlig politi påvirker innbyggernes subjektive opplevelse av trygghet har i enkelte tilfeller funnet empirisk støtte (Reiner 2010: 148-151). Dersom troen på at det som skiller et trygt lokalsamfunn fra et utrygt er et kritisk antall patruljer legges til grunn, virker det ikke urimelig å anta at det synlige politiet kan styrke den enkeltes opplevelse av trygghet. I den grad politiets synlighet tjener den subjektive trygghetsfølelsen, er det nærliggende å tilskrive dette troen på at politiet trygger det offentlige rommet gjennom å kontrollere kriminaliteten.
- Waddington skriver at kriminalitetskontroll kan ses på som et legitimerende symbol for politiets vidtrekkende ordensoppgaver og potensielle voldsbruk. Innbyggerne aksepterer at politiets harde side, bruken av tvangsmidler, vendes mot den kriminelle som gjennom handlingene sine har ekskludert seg selv fra fellesskapet. Ansvar for forvaltningen av kriminaliteten legitimerer en utstrakt ordens- og kontrollvirksomhet som omfatter mer enn kriminelle handlinger (Waddington 1999: 23). Ved å forfølge et slikt argument vurderes begrunnelsen om kriminalitetskontroll med et kritisk og mistenksomt blikk. Det synlige politiet er ikke i første rekke deltager i en stor omgang med politi og røver. Derimot skal de opprettholde orden, ikke ved bruk av makt, men i kraft av at de kan bruke makt dersom det finnes behov og hjemmel for det. Når virksomheten begrunnes ensidig med kriminalitetskontroll blir politiets rolle i større grad uangripelig, og den potensielle bruken av makt og tvang angår ikke lenger de lovlidige – for hvem politiet i større grad blir en service- og nødhjelpsetat.
- Som nevnt tidligere er det patruljerende, uniformerte politiet *det* synlige politiet. Uniformen er et blikkfang som viser publikum at *i alle fall her*

setter staten inn sin innsats på våre vegne. På godt og vondt møter befolkningen politiet som statens ansikt (Manning 2010: 40). Patruljen kan forstås som et symbol på statens omsorg for sine rettskafne innbyggere, til frykt og gremmelse for dem som ønsker å skade eller forulempe. Patruljen kan forstås som en symbolsk utøvelse av autoritet over et område. Gjennom patruljeringen hevder politiet, staten, sin rett og autoritet over territoriet (Waddington 1999:19). Politiarbeid som enten foregår i sivil eller innendørs, er utilgjengelig for publikum som ikke ser at de jobber eller hva som blir gjort. Det uniformerte politiet representerer at staten er til stede og passer på, og tar sikkerheten, og kriminaliteten som truer den, på alvor.

- Kriminalpolitikken er et område hvor politikere kan sette i gang konkrete og umiddelbare tiltak som svar på dagsaktuelle problemstillinger og bekymringer. Mer synlig politi i gatene *ses*, og en tilstrekkelig økning i antall patruljer er umiddelbart følbart for publikum. Å heve det generelle velferdsnivået blant de gruppene som er overrepresentert i strafferettsapparatet og hjelpe gjengangerne over i andre livsmønstre, tar lang tid. En slagkraftig justispolitiker kan ta til orde for mer politi, gjerne i kombinasjon med strengere straffer. Dersom troen på politiet som kriminalitetskontrollører er et faktum blir det å styrke denne delen av politiet også et virkemiddel for politikere som vil hamle opp med kriminaliteten. Det kriminalpolitiske feltet kan være offer for symbolpolitikk når opplevelsen av trygghet – som kanskje kan påvirkes ved ekspressive virkemidler som mer synlig politi – blir viktig på bekostning av faktiske resultater i form av ønskede endringer i kriminalitetsbildet (Andersson 2010: 12).

Sosioøkonomiske årsaker til kriminalitet løses ikke (primært) gjennom kriminalpolitiske virkemidler. Justispolitikerens tilgjengelige virkemidler, som mer synlig politi, kan derimot ha innvirkning på innbyggernes opplevelse av det offentlige rommet som trygt eller utrygt (Andersson 2010: 16). Politikere kan ikke se bort fra subjektive opplevelser av en utrygg offentlighet, og ekspressive

tiltak som straffeskjerpelser eller mer synlig politi er mulige svar på denne utryggheten, til tross for at den objektive risikoen for viktimisering påvirkes i liten grad (Andersson 2010: 19).

Det synlige politiet er trolig lite effektivt som instrument i kriminalitetskontrollens tjeneste, men det står i forhold til, eller i respons til, kriminelle handlinger. På bakgrunn av kunnskapen om politiets begrensninger når det kommer til kriminalitetskontroll er det usikkert om det er hensiktsmessig å fremme krav om at det uniformerte politiets tilstedeværelse og antall skal styrkes dersom målet er å kontrollere kriminaliteten. På den ene siden må politiet kunne forventes å utføre de oppgavene som de har blitt satt til å gjøre på en korrekt og hensiktsmessig måte. De må med andre ord være effektive på sitt område. På den andre siden kreves det fra politisk og folkelig hold også at politiet skal være synlige ut over det som det finnes empirisk belegg for å si kan begrunnes med effektiv måloppnåelse. Det kan ligge misoppfatninger til grunn i avstanden mellom hva politiet er i stand til å gjøre noe med og hvilke krav som framsettes til dem. Hva som kreves av politiet kan også utgjøre en inngang til å undersøke nærmere forholdet mellom politiet og innbyggerne, og hvilke sosiale eller symbolske sider ved politiets virksomhet som også virker inn på forventningene og tilknytningene til politiet.

6.2 Sosiale og symbolske sider ved politiets virksomhet

Samfunnsvitenskapene har gradvis sådd tvil om politiets muligheter og evne til å kontrollere en kriminalitet hvis årsaker de ikke har tilgang til. Denne vissheten står i et spenningsforhold til den helt særegne posisjonen politiet har i kriminalpolitiske spørsmål.

Loader (1997) tar utgangspunkt i misforholdet mellom folkelige eller politiske krav til politiet og hva de er i stand til å utrette for å diskutere de sosiale meningsdimensjonene som knytter seg til politiet. Interessen og det brede engasjementet for politiets virksomhet synes å handle om noe mer enn hva politiet kan bidra med som samfunnsbeskyttere. Loader argumenterer for at

tilknytningene til politiet i stor grad er affektive, og har forbindelse til forestillingen om at politiet fungerer som bilde på et vern mot den kriminelle Andre. Politiet blir slik en kilde til orden i verden, og kan inngå i opprettholdelsen av ontologisk trygghet³⁷. Sosialt eller kulturelt er politiet umiddelbart og grunnleggende forbundet med motstykkene uorden og kriminalitet. Politiet kan ses som "condensation symbols" (Loader 1997: 7) som forener mange og flertydige betydninger. Loader hevder at politiet som en kulturell kategori virker på nettopp denne måten. "Politiet" vekker på den ene siden tanker og følelser både om kriminalitet, uorden, den farlige Andre og engstelse – men er samtidig en påminnelse om orden, håp, autoritet og beskyttelse (Loader 1997: 7-8). Slike affektive og dypt følte tilknytninger til politiet bidrar i følge Loader til å forklare hvorfor troen på politiets effektivitet i kriminalitetsspørsmål består. "The policing solution" (Loader 1997: 3) på kriminalitetsspørsmål kan være en myte, og den vitenskapelige kunnskapen om politiets instrumentelle effektivitet kan tyde på det.

Politiet er forbundet med sterke interesser som rettferdighet og trygghet. Forventningene som stilles til politiet bærer preg av dette. Politiet er ikke en hvilken som helst offentlig tjenesteyter, men er sosialt og symbolsk meningsbærende.

If the police are an institution possessed by such power, if they – and, more particularly, certain visions of policing – occupy a central place within prevailing English "structures of feeling", then any attempt to remake the police as a "mundane institution of government" faces a potential uphill struggle (Loader 1997: 5).

Tidligere i oppgaven vise jeg til deltagerens forståelse av at geografisk sentralisering av politiet medfører en dreining fra integrasjon i lokalsamfunnet og mot utrykning *til*. En slik endring innebærer en redefinering av politiets rolle i lokalsamfunnet³⁸. I den grad sentralisering innebærer en endring i politiets virkemåte, fra integrasjon til vekt på utrykningstid, kan en slik utvikling tenkes

³⁷ "Ontologisk trygghet" er Anthony Giddens' begrep som viser til en grunnleggende følelse av trygghet i verden og tillit til andre mennesker (Layder 2006: 167-168).

³⁸ Se også Christensen og Lægveid (2003) om målstyring i norsk forvaltning som del av en rasjonaliseringstendens innen offentlig sektor.

å støte på en motvilje mot rasjonalisering av politiets rolle. I tråd med Layders perspektiv kan politiet forstås som å være forbundet med sterke følelser og oppfatninger om tingenes orden. Slik kan det å omorganisere og forvalte politiet som en hvilken som helst annen offentlig tjeneste klinge dårlig med den sosiale meningen som kan være forbundet med etaten. Det å trekke et lensmannskontor ut av nærmiljøet kan være en symboltung handling også ved siden av de eventuelle negative konsekvensene for polititjenestetilbudet til befolkningen. Påfølgende protester tilfredsstilles ikke nødvendigvis med forsikringer om fortsatt god responstid.

Sted og mening

Dersom et perspektiv som Loaders legges til grunn kan ikke politiets praktiske oppgaver og daglige drift uten videre skilles fra politiets virksomhet som et sosialt og kulturelt fenomen (Loader 1997: 9). Hva gjelder politiets lokale forankring dreier det seg både om objektive, materielle betingelser for arbeidet, så vel som de subjektive meningsdimensjonene som også hefter ved forbindelsene til lokalsamfunnet. Med objektive betingelser sikter jeg til slike forhold som politiet i stor grad må forholde seg til som gitte, som for eksempel infrastruktur, tilgjengelig personell og økonomiske ressurser, lokaler, rekruttering og så videre.

Stedet som politiet er forbundet til kan ses som bestående av både materiale og mening. Sted står i motsetning til begrepet rom. Der hvor stedet gir assosiasjoner til noe konkret og materielt, er rom abstrakt. Tuan (i Cresswell 2004: 8) skriver: "What begins as undifferentiated space becomes place as we get to know it better and endow it with value". Sted handler både om subjektive aktørers erfaringer og opplevelser, og om objektive materielle, politiske og geografiske egenskaper. Slik politiets arbeid påvirkes av egenskaper ved stedet, er også politiet en konstituerende del av stedet.

En slik meningsorientert forståelse av sted åpner for å se tilknytninger og koblinger mellom mennesker, og mellom mennesker og steder. Stedet er sosialt konstituert, og er opplevd og erfart gjennom stedsfølelsen til aktørene som

oppholder seg der (Berg og Dale 2004, Cresswell 2004: 11). I en fortsettelse av Loaders diskusjon kan politiets sterke kulturelle og affektive betydning knyttes til en slik sosial forståelse av sted. Dersom politiet, i tråd med Loaders (1997) diskusjon, har en særlig sentral plass som ordnende kulturell kategori, så kan også dette bidra til å belyse hvorfor politiets tilstedeværelse framstår som så viktig – og ikke nødvendigvis basert på argumenter om effektivitet. Et uttrykningsbasert politi er ikke i stedet, men forblir i større grad utvendig til lokalsamfunnet.

Sentralisering, effektivisering og kostnadsbesparelser kan stå i et følelsesmessig eller opplevd misforhold til posisjonen politiet kan sies å ha som noe mer enn ”a mundane institution of government” (Loader 1997: 5). Brudd og endring i politiets arbeid eller organisasjon er gjenstand for mye offentlig oppmerksomhet, og perspektivet på politiet som sosialt meningsbærende utover funksjonene som de innehar kan bidra til å belyse innvendinger mot slike prosesser. Politireformen som ble iverksatt i Danmark i 2007 har vært gjenstand for mye kritikk. En del av denne kritikken kan forstås som innsigelser mot at den utdefinerte symbolske handlinger fra politiets virksomhet (Degnegaard 2010).

Den danske politireformen

I 2003 nedsatte den danske justisministeren et utvalg kalt *Visionsudvalget*. Utvalget skulle utarbeide en innstilling til hvordan potensialet i det danske politiet kunne utnyttes til det fulle. Innstillingen *Fremtidens politi* forelå i 2005, og den danske politireformen ble iverksatt fra januar 2007. Reformen omfattet nær sagt alle sider ved det danske politiet, så som ledelse, teknologi og distriktsinndeling (Degnegaard 2010, *Fremtidens politi* 2005). Reformen ble tidlig utsatt for skarp kritikk, og Degnegaard peker på nedprioriteringen av politiets symbolske oppgaver som et gjennomgående tema i denne kritikken (Degnegaard 2010: 286).

Degnegaard (2010: 194-197) skriver i sin avhandling om endringsledelse hvordan Visionsudvalget på bakgrunn av innbyggerundersøkelser slo fast at politiet skulle konsentrere seg om ”rasjonelle handlinger”. Utvalget skrev blant annet at:

(...) politiets ressurser bør anvendes der, hvor der er et reelt behov for politiets indsats, og hvor ressourcerne derfor kan give målbare resultater og effekter – navnlig i form af lavere kriminalitet og højere opklaringsprocenter (Fremtidens politi 2005: 13).

Innbyggerundersøkelser hadde gitt resultater som tydet på at publikum verdsatte effektivitet over synlighet og patruljering for patruljeringens skyld³⁹. Et ”reelt behov” for politiets bistand ble av Visionsudvalget definert som en oppgave hvor politiets innsats kunne gi målbare resultater. De handlingene som derimot fant sin begrunnelse i subjektive oppfatninger ble betegnet som irrasjonelle av utvalget. Det rasjonelt handlende politiet skulle ikke bruke ressurser på oppgaver som ikke kunne måles (eller ble målt). Medias og politikeres krav om mer synlig politi, uten begrunnelse i konkret og målrettet kriminalitetsbekjempelse, ble ansett som å angå subjektiv trygghetsfølelse og ikke reell trygghet – og dermed utenfor politiets ansvarsområde (Fremtidens politi 2005: 33). Handlinger som ikke rettet seg mot bestemte problemområder, med mulige målbare og kalkulerbare resultater, ble kalt ”symbolske”. Symbolske handlinger endrer ikke verden, og har i beste fall påvirkning på rent subjektive opplevelser av den (Fremtidens politi 2005: 13, 33).

Synlig patruljering som ikke var begrunnet i faglige vurderinger av faktiske risikoer kalte Visionsudvalget symbolsk (Fremtidens politi 2005: 13, 34). Dersom publikum opplever angst for kriminalitet der hvor den objektive risikoen antas å være lav – og politiet tar på seg eller blir pålagt å håndtere slik angst – er innsatsen kun av symbolsk verdi (Fremtidens politi 2005: 33). Det er naturligvis et rimelig og nødvendig spørsmål å stille om politiet i tillegg til faktiske risikoer

³⁹ ”(...) befolkningen ønsker, at politiets ressurser bruges der, hvor der er et reelt behov for politiets indsats (...). Borgerne ønsker således, at politiet sikrer *reel tryghed* – dvs. beskyttelse mod den faktiske risiko for at blive udsat for kriminalitet mv. Det ses samtidig klart, at borgerne ikke efterspørger en politiindsats rettet mod at øge den *subjektive tryghedsfølelse* – dvs. den enkeltes følelsesmæssige oplevelse af tryghed. Det ønskes således, at politiet i første række yder en målrettet og professionel indsats for at forebygge, efterforske og opklare forbrydelser – herunder med analytisk arbejde ”bag skrivebordet”. Borgerne efterlyser ikke selv at møde synligt politi, der hvor de færdes i hverdagen” (Fremtidens politi 2005: 12-13).

også skal forvalte overdreven eller ubegrunnet angst for kriminelle handlinger. Visionsudvalgets argumentasjon legger derimot til grunn at politiet, dersom de blir tillatt å disponere ressursene sine mot rasjonelle oppgaver (reelle behov), vil være i stand til å redusere omfanget av kriminelle handlinger, og øke oppklaringsprosenten (Fremtidens politi 2005: 33)⁴⁰.

Fortolkningen av enkelte oppgaver som symbolske kan innebære to ulike ting. For det første konnoterer begrepet en erfaringsfjern og teoretisk fortolkning av handlinger. "Symbolsk" er ikke først og fremst aktørens beskrivelse av handlingene sine, men observatørens fortolkning av det hun ser. Patruljerende polititjenestemenn og – kvinner har praktiske grunner til hvorfor og hvordan de utfører arbeidsoppgavene sine. "Symbolsk" er et observatørbegrep. For det andre antyder merkelappen "symbolsk" at det er snakk om handlinger som ikke har noen faktisk påvirkning på verden. Handlingene kan være ekspressive og gi uttrykk for holdninger eller lignende, men det er underforstått at symbolske handlinger ikke har noen verdi når det kommer til å hamle opp med virkelige utfordringer.

Kritikken mot den danske politireformen kan også ses som en protest mot et forsøk på å gjøre politiet til en "mundane institution of government" (Loader 1997: 5). Befolkningens forventninger til politiet er sammensatte. Selv om innbyggerundersøkelsene i Danmark viste at publikum heller ville at politiet skulle sitte innendørs og etterforske dersom det viste seg å være den mest effektive framgangsmåten for å bekjempe kriminalitet (Fremtidens politi 2005: 12-13) viste det seg likevel at det synlige politiet ble savnet (Degnegaard 2010). Kravet om synlig politi står ikke i et liketil forhold med arbeidsmåtenes faktiske påvirkning på kriminalitetstall og fare for viktimisering.

I tråd med drøftingen i dette kapitlet har perspektivet på politiet som sosialt eller symbolsk meningsbærende en viss forklaringskraft når det gjelder å redegjøre for tilknytningene mellom politiet og lokalsamfunnets innbyggere og sted. Gapet mellom forventninger og krav til politiet og hva de faktisk er i stand til

⁴⁰ Jamfør Reiners "law and order myth" (2010:147) på side 122.

å påvirke kan tyde på at politiet betyr noe for innbyggerne som ikke lar seg redusere til bestemte arbeidsoppgaver, teknikker eller effektivitet. At disse tilknytningene spiller inn på de reaksjonene som endring og omorganisering i politiet møtes med, virker sannsynlig. Hvilken betydning slike affektive eller sosiale tilknytninger til politiet skal ha for styringen av politiet er et annet spørsmål. I den grad utvikling og endring i politiet begrunnes som gitte svar på kriminalitets- og samfunnsendringer⁴¹ kan det være verdt reflektere over i hvilken grad det er eller bør være rom for også andre hensyn i slike vurderinger. Selv om det er klart at ulike arbeidsmåter og organisasjonsformer har betydning for hvordan politiet er i stand til å møte kriminalitets- og ordensutfordringer, er det trolig også rom for de politiske og normative valgene for hva slags politi som er ønsket.

⁴¹ Se for eksempel *Politireform 2000* (2001: 10) og *Politiets rolle og oppgaver* (2005: 12).

7. AVSLUTNING

Det ordnende spørsmålet i denne oppgaven har vært hvilken betydning lokal forankring har for politiets arbeid. Spørsmålet har blitt forsøkt besvart på bakgrunn av observasjons-, intervju- og dokumentmateriale. "Lokal forankring" innebærer lokal tilstedeværelse, integrasjon, lokalkunnskap og tilgjengelighet, og er slik en samlebetegnelse på noen mulige faktorer som kan påvirke politiets arbeidsmåte og prioriteringer. Prosjektet mitt kan ikke operasjonalisere og isolere de ulike tilknytningenes betydning for politiets virksomhet. Derimot har det vært i stand til å gripe aktørenes perspektiv og forståelser av forholdet mellom lokalsamfunnet og dem selv og arbeidet, i tillegg til at jeg har kunnet innta et noenlunde uavhengig perspektiv gjennom observasjonen til å fortolke og mene noe om mulige påvirkninger på deltagerens arbeid.

Lokalsamfunnsperspektivet

Bred profesjonell og privat tilknytning til lokalsamfunnet gjør det mulig for politibetjentene å anlegge det som jeg med Sørensen og Hetles (1985b: 77) begrep har valgt å kalle et "lokalsamfunnsperspektiv". Et slikt perspektiv er preget av langsiktighet og varighet i arbeidet. Da forholdet til publikummeren trolig strekker seg inn i framtida kan politibetjentene ha mer å tape dersom oppførselen deres oppfattes som upassende eller det stilles spørsmål ved riktigheten av handlingene deres. I et mindre differensiert lokalsamfunn er både den private og den profesjonelle identiteten potensielt i sving under arbeidet, noe som kan medføre at risikoen for betjenten kan oppleves som høy.

Deltagerne mine gir uttrykk for at politiets arbeidsmåter preges av tilknytningen til lokalsamfunnet. Betjentenes integrasjon gjør det mulig for politiet å besitte bred lokalkunnskap om steder, personer og andre lokale forhold som har betydning for oppgaveløsning og – prioritering. Varige relasjoner til innbyggerne kan bidra til skånsomhet i utøvelsen av kontrolloppgavene. Hensynet til sitt eget private tilværelse på stedet og det lokale politiets gode navn og rykte framstår

som et moment som bidrar til at deltagerne legger vekt på å benytte så lite makt som mulig. Den politifaglig mangslungne generalistrollen ved lensmannskontorene, hvor de fleste arbeider både med ordenstjeneste og etterforskning, kan på samme måte bidra til et helhetlig og langsiktig perspektiv hvor hensynet til betjentens egen befatning med en sak i framtiden kan legges til grunn.

Tillitspregede og til dels personifiserte forhold mellom politi og publikum kan yte et bidrag til å tilrettelegge for fleksible og diskresjonære løsninger. Politiet kan være i en posisjon til å legge til rette for megling og forsoning mellom partene i en konflikt. I min undersøkelse kan et lokalsamfunnsperspektiv forstås som et bidrag til politiets prioritering av oppgaver på bakgrunn av hva de ser som lokale behov. Enkelte av deltagerne ga uttrykk for at politiets rolle i lokalsamfunnet blant annet bør være å tilrettelegge, veilede og megle på områder uten betingelse om at sakene må ha kommet inn i en rettslig prosess, eller være et rettslig anliggende i utgangspunktet.

Med økt synlighet kan diskresjonære løsninger være forbundet med risiko for mistanke om forskjellsbehandling, med de konsekvensene det kan ha for publikums tillit til enkeltbetjenter og politiet som institusjon. Smidige løsninger er ikke alltid etter boka, men de kan være begrunnet med at den gjeldende publikummeren er så godt kjent at man kan rettferdiggjøre løsningen med at den er egnet. Kanskje er det de smidige løsningenes mulige synlighet, og ikke det faktum at de finnes, som kan være spesielt med mitt materiale. De materielle og sosiale betingelsene som påvirker politiarbeidet generelt vil også ha betydning for hvilke legitimitets- eller tillitsutfordringer som de stilles overfor.

Lokalsamfunnsperspektivet kan være et motstykke til det bruddstykkepreget som også lensmannskontorenes patruljers konfliktløsning bærer preg av. Hva gjelder min undersøkelse kan det se ut til at det kommer til uttrykk både ved at personer og konflikter følges opp utenom strafferettsapparatet, men også gjennom at politiet aktivt trekker på ressurspersoner i lokalsamfunnet, innenfor og utenfor formaliserte samarbeid. Et helhetlig perspektiv på lokalsamfunnet

kan også begrunne en prioritering av oppgaver ut fra hva som blir oppfattet som lokale behov. Kvaliteten på slike vurderinger er i og for seg et separat spørsmål. De tilfellene jeg observerte, hvorav enkelte er gjengitt i denne oppgaven, syntes å gå i retning av konfliktløsning eller – demping. Tilknytningen til det lokale også bidra til at det forebyggende arbeidet styrkes med personorienterte samarbeid med andre som også har inngående kjennskap til personer og miljøer på stedet.

Nærhet og kontroll

Politifaglig og kriminologisk har nærhetsbegrepet blitt gitt betydning som del av et svar på ordens- og kontrollutfordringer. Nærhet i form av varige relasjoner og kunnskap om den andre oppløser derimot ikke enkelte av de iboende problematiske trekkene ved politiets virksomhet. Likebehandling og legalitet er nødvendige og absolutte krav som må stilles til politiet i et demokratisk samfunn. Politiets jobb, og særlig ordenstjenesten, er likevel på mange måter ”en classeskjev virksomhet” (Finstad 2000: 126).

Gjennom bydelspoliti og nærpolti har det blitt forsøkt å rekreere en nærhet mellom politi og publikum med bygdesamfunnet og lensmannsinstitusjonen som tankemessig modell (Politiets rolle i samfunnet 1981: 86-87). Bygda har i slike tankemodeller blitt gitt et skinn av være et egalitært og inkluderende fellesskap. Dersom nærhet defineres som kunnskap om andre, synlighet og gjensidig avhengighet er det rimelig å si at mange rurale områder vil være preget av større sosial nærhet eller ”tetthet” enn typisk urbane områder. Slik nærhet er neppe det eneste som spiller inn i forholdet mellom politi og publikum, eller innbyrdes mellom publikumsgrupper. Nærhet i slik forstand er ikke det samme som likhet. Sosial ulikhet og marginalisering finnes ikke bare i byen. I den grad politiets kontrollvirksomhet er bærer av en classeskjevhet som medfører overkontroll av enkelte grupper er det usikkert om dette trekket oppløses med slik nærhet alene. I tråd med diskusjonen i tidligere kapitler så kan (antatt) kvalifiserte forutsigelser om den kjente slaskens framtidige handlinger også begrunne ytterligere kontroll (jf. Christie 1982: 25). Politiblikket og politiets omfattende personkunnskap har trolig ulike konsekvenser for ulike publikumsgrupper.

Styring og sted

Idet en sak anmeldes av enten politiet eller publikum, er de mulige utfallene langt på vei gitt på forhånd – oppklart, henlagt og så videre. På grunn av det klare rettsgrunnlaget og standardiserte juridiske prosedyrer er slike oppgaver kanskje blant politiets mest målevennlige, i likhet med enkelte andre svært avgrensede oppgaver, som antall stoppede førere i løpet av et år. For svært mange av politiets oppgaver er ikke utfallene tellbare på samme måte. Prosessen fram til en eller annen løsning, gjennom for eksempel megling eller veiledning, er viktigere enn utfallet. Det finnes grunn til å reflektere over i hvilken grad prosesshensyn og relasjonsorientert arbeid (som av politifolk betegnes som godt politiarbeid) kan bli skadelidende i et strengt kvantitativt styringsregime. Tellingen kan kanskje gi et noe urettmessig skinn av objektivitet, og til dels underspille hvor sentralt skjønnets står på operativt nivå hvor hendelser klassifiseres som politisak eller ikke. Framgangsmåten og behandlingen av publikum er naturligvis også viktig for de strafferettslig relevante oppgavene. Disse sidene ved oppgavene kan bli mindre synlige selv om oppgavens utfall i seg selv er kvantifiserbart. Det er åpenbart at politiet må ha kontroll og styring over egen virksomhet, ikke minst budsjettmessig. I likhet med Fjeldberg (2000) vil jeg hevde at det kan finnes et behov for kvalitative vurderinger og evalueringer av politiets arbeid. Ved siden av kvantitativ måloppnåelse vil kvalitative vurderinger i større grad kunne evaluere politiets arbeidsmåter og prosess fram mot målene.

Med visse begrensninger kan det tas beslutninger om sentralisering og sammenslåing av tjenestesteder på administrativt nivå i politiet. Slike avgjørelser har vært til dels svært omstridte. Det kan være grunn til å stille spørsmål ved hvor grensen trekkes mellom hva som kan avgjøres administrativt, og hva som bør være gjenstand for folkevalgt styring. Politiets lokale forankring gjennom desentralisering kan være utsatt i den grad styringsverktøyene ikke legger slike politiske føringer til grunn for styringen av politiet. Målstyringsverktøy ivaretar slike verdier så langt som disse er inkorporerte i måleparametrene. Blant deltagerne i studien er det en gjengs oppfatning at

økonomiske motiver er den primære drivkraften bak geografiske sentraliseringsprosesser slik de ses mange steder i Norge i dag.

Til tross for endringer i styringen og organiseringen av politiet legges grunnprinsippene fra det første politirolleutvalget fremdeles til grunn i de offentlige styringsdokumentene som har blitt drøftet i denne oppgaven. Et slikt bibehold av språklige virkemidler kan også forstås i lys av at disse har hatt bred politisk oppslutning og har i lang tid vært en del av politiets legitimeringsgrunnlag.

Troen på politiets effektivitet som forvaltere av den samlede kriminaliteten i samfunnet er på mange områder overdrevet. Likevel vedvarer en folkelig og politisk tro på politiets sentralitet i diskusjonen om kriminalpolitiske utfordringer. Slike krav kan i noen tilfeller trolig tilskrives misoppfatninger omkring politiets faktiske evne til å løse alle strafferettslig relevante problemstillinger i samfunnet. Derimot kan det også ses som at politiet innehar en helt spesiell symbolsk posisjon som assosieres med vern mot fare og utrygghet. Politiet kan også være et synlig og kraftfullt bilde på statens innsats på vegne av innbyggerne. Slike normative eller affektive forbindelser til politiet kan gi deler av svaret på hvorfor forvaltningen av politiet og deres organisering vekker et til dels bredt og sterkt engasjement. Meningsdimensjonen som knytter seg til politiet i det sosiale kan ikke nødvendigvis reduseres til de enkelte oppgavene og handlingene politiet utøver. I hvilken grad slike sider skal være på vektskålen for styringen av politiet er kanskje først og fremst et politisk spørsmål.

Litteratur

- Aakvaag, Gunnar C. (2008): *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen (1997): *Forskningsetikk i forskerhverdag: vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Andersson, Robert (2010): "Tryggare kan ingen vara". I: *Den ifrågasatte medborgaren - om utsatta gruppers relation till välfärdssystemen*. Torbjörn Hjort, Philip Lalander og Roddy Nilsson (red.) Växjö: MiV, Linnéuniversitetet.
- Antall kommuner etter størrelsen på folketallet i kommunen. 2009.*
<<http://www.ssb.no/vis/emner/10/04/laeiby/arkiv/ttab-2010-06-08-01.html>>
[Lesedato 30.04.2012]
- Balvig, Flemming og Lars Holmberg (2004): *Politi og tryghed: forsøg med nærpoliti i Danmark*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Berg, Nina Gunnerud og Britt Dale (2004): "Sted - begreper og teorier". I: *Mennesker, steder og regionale endringer*. Nina Gunnerud Berg, Britt Dale, Hans K. Lysgård, m.fl. (red.) Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Birkelund, Liv Hilde (2009): *Samarbeid og ryggdekning. Politiråd i støpeskjeen*. Masteroppgave i politivitenskap. [Oslo]: Politihøgskolen.
- Bjørkan, Wendy (1977): *Lensmannsetaten: en overlevning fra fortiden, eller en modell for fremtiden*. Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett.
(Stensilserien, nr. 25)
- Boglund, Anders, Sven Eliæson og Per Månson (2009): *Kapital, rationalitet och social sammanhållning. En introduktion till klassisk samhällsteori*. [Stockholm]: Norstedts.
- Christensen, Mikkel Jarle (2011): *Det evige politi. Redefinition og ideologi (1863-2007)* Doktoravhandling. [København]: Det juridiske fakultet, Københavns universitet.
- Christensen, Tom og Per Lægreid (2003): "New public management i norsk statsforvaltning". I: *Den fragmenterte staten. Reform, makt og styring*. Bent Sofus Tranøy og Øyvind Østerud (red.) Oslo: Gyldendal akademisk.
- Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn?* Oslo: Universitetsforlaget.

- Collins, Randall (2000): *Max Weber - personen og forfatterskabet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Cresswell, Tim (2004): *Place: a short introduction*. Malden, Massachusetts: Blackwell.
- Degnegaard, Rex (2010): *Strategic change management. Change management challenges in the Danish police reform*. Doktoravhandling. København: Doctoral school of organisation and management studies, Copenhagen business school.
- Dette er Norge. Hva tallene forteller* (2009). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. <http://www.ssb.no/norge/norge_2009.pdf> [Lastet ned 30.04.2012]
- Et ansvarlig politi. Åpenhet, kontroll og læring* (2009). Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning (NOU 2009:12).
- Fangen, Katrine (2010): *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Field, Simon (1999): *Trends in crime revisited*. London: Home Office. (Home Office Research Study, nr. 195)
- Finstad, Liv (2000): *Politiblikket*. Oslo: Pax forlag.
- Finstad, Liv og Christin Thea Wathne (2011): "Mellom barken og veden". I: *Dagens Næringsliv*, morgen, 04.06.2011: 32.
- Fjeldberg, Nina (1999): *Blålys under nordlys: politivirkosomhet i Vestfinnmark*. Hovedfagsoppgave. Oslo: Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Fjeldberg, Nina (2000): "Mål- og resultatstyring i politietaten". I: *Materialisten*, vol. 28, nr. 1-2, 41-51.
- Fog, Jette (1996): "Begrundelsernes koreografi: om kvalitativ ikke-statistisk representativitet". I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Fremtidens politi* (2005). København: Justitsministeriet. <http://www.fremtidenspoliti.dk/pdf/kap/fremtidenspoliti_alt.pdf> [Lastet ned 16.12.2011]
- Goffman, Erving (1989): "On Fieldwork". I: *Journal of Contemporary Ethnography*, vol. 18, nr. 2, 123-132.

- Granér, Rolf (2004): *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Doktoravhandling. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Grimen, Harald (2009): *Hva er tillit*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, Sigmund (1996): "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen". I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Gundhus, Helene I. (2010): "Ekspertise eller dialog? Tillit og profesjonalisering av politiet". I: *Tillit til politiet*. Siv Runhovde (red.) PHS Forskning: 2010:4. [Oslo]: Politihøgskolen.
- Halvårsstatistikk 30.06.2009*.
<https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/haugaland_og_sunnhordland/Vedlegg_385.pdf> [Lesedato 25.03.2012]
- Holmberg, Lars (2005): "Policing and the feeling of safety: The rise (and fall?) of community policing in the Nordic countries". I: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 5, nr. 2, 205-219.
- Holter, Harriet (1996): "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning". I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (red.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Hughes, John A., Wes W. Sharrock og Peter J. Martin (2003): *Understanding classical sociology. Marx, Weber, Durkheim*. London: Sage.
- Høigård, Cecilie (2005): *Nytt politi? En kommentert bibliografi over nyere nordisk politiforskning*. [Oslo]: Unipub forlag.
- Høigård, Cecilie (2007): "Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk". I: *Kriminologi*. Liv Finstad og Cecilie Høigård (red.) Oslo: Pax forlag.
- Høigård, Cecilie (2011): "Policing the North". I: *Crime and Justice*, vol. 40, nr. 1, 265-348.
- Invitasjon og garantierklæring*. <<http://www.udi.no/Sentrale-tema/Visum/Invitasjon-og-garantierklaring/>> [Lesedato 09.04.2012]
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tuft og Line Kristoffersen (2009): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Klockars, Carl B. (1985): *The Idea of Police*. Beverly Hills: Sage Publications.

- Larsson, Paul (2010a): "Ideology as a cover up: Community policing in Norway". I: *Journal of police studies*, vol. 16, nr. 3, 233-241.
- Larsson, Paul (2010b): "Tillit til politiet. Fra nærhet til forhandlet legitimitet". I: *Tillit til politiet*. Siv Runhovde (red.) PHS Forskning: 2010:4. [Oslo]: Politihøgskolen.
- Layder, Derek (2006): *Understanding social theory*. London: Sage publication.
- Loader, Ian (1997): "Policing and the social: Questions of symbolic power". I: *The British Journal of Sociology*, vol. 48, nr. 1, 1-18.
- Malnes, Raino (2008): *Meningen med samfunnsvitenskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Manning, Peter K. (2010): *Democratic policing in a changing world*. Boulder, Colorado: Paradigm Publishers.
- Manning, Peter K. og Garrett A.R. Warfield (2009): "United States: Research for the police and knowledge accumulation". I: *Insights on police: quarter of a century research on police in Europe and the Anglo-Saxon world*. Paul Ponsaers, Carroll Tange og Lode van Outrive (red.) Bruxelles: Bruylant.
- Modell for forebygging av kriminalitet? Evaluering av Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)* (2008). Helene I. Gundhus m.fl. Oslo: Politihøgskolen. (PHS Forskning: 2008:4)
- Moody, Susan R. (1999): "Rural neglect: The case against criminology". I: *Crime and conflict in the countryside*. Gavin Dingwall og Susan R. Moody (red.) Cardiff: University of Wales Press.
- NESH. (2006): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. <<http://tinyurl.com/6gpfwk8>> [Lesedato 23.11.2011]
- Nilsen, Rune Åkvik (1994): *Multidimensjonalitet og ambivalens. Max Weber og det moderne*. Oslo: Institutt for sosiologi. Universitetet i Oslo. (ISO-rapport, nr. 5)
- Nordstoga, Olav (1992): *Lensmenn i 800 år. Jubileumsbok Norges Lensmannslag 1893-1993*. Oslo: Leseselskapet AS.

Om NOS - Kriminalstatistikk.

<http://www.ssb.no/emner/03/05/a_krim_tab/om.html>

[Lesedato 02.04.2012]

Politiet i det norske samfunn (1981). Anne Marie Støkken m.fl. Oslo:

Universitetsforlaget.

Politiet i lokalsamfunnet. Veileder om politiets kommunikasjon og samhandling med kommuner og andre aktører på lokalt og regionalt nivå (2005). [Oslo]:

Politidirektoratet (POD Publikasjon 12/2005).

Politiet mot 2020: bemannings- og kompetansebehov i politiet (2008). Oslo:

Politidirektoratet (POD publikasjon 2008/07).

Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse 2010. <<http://tinyurl.com/6lo954t>>

[Lesedato 22.04.2012]

Politiets rolle i samfunnet (1981). Oslo: Universitetsforlaget (NOU 1981:35, delutredning I).

Politiets rolle og oppgaver (2005). Oslo: Justis- og politidepartementet (St.meld. nr.42 (2004-2005)).

Politiinstruksen. Alminnelig tjenesteinstruks for politiet av 22. juni 1990.

Politiloven. Lov om politiet av 4. august 1995 nr. 53.

Politireform 2000 (2001). Oslo: Justis- og politidepartementet (St.meld. nr. 22 (2000-2001)).

Prieur, Annick (2002): "At sette seg i en annens sted: En diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde". I: *Liv, fortælling, tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi.* Michael Hviid Jacobsen, Søren Kristiansen og Annick Prieur (red.) Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Reiner, Robert (1998): "Process or product? Problems of assessing individual police performance". I: *How to recognize good policing.* Jean-Paul Brodeur (red.) Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Reiner, Robert (2007): "Political economy, crime, and criminal justice". I: *The Oxford Handbook of Criminology.* Mike Maguire, Rod morgan og Robert Reiner (red.) Oxford: Oxford University Press.

Reiner, Robert (2010): *The politics of the police.* Oxford: Oxford University Press.

- Rock, Paul (2007): "Sociological theories of crime". I: *The Oxford Handbook of Criminology*. Mike Maguire, Rod Morgan og Robert Reiner (red.) Oxford: Oxford University Press.
- Schafft, Angelica (1997): "Kriminalitet, sosial bakgrunn og kontroll". I: *Kriminologi*. Liv Finstad og Cecilie Høigård (red.) Oslo: Pax forlag.
- Skjult informasjon - åpen kontroll* (2009). Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning (NOU 2009:15).
- Sollund, Ragnhild (2007): "Uniformens mange ansikter". I: *Søkelys på arbeidslivet*, vol. 24, nr. 3, 323-335.
- Sætre, Marianne (2010): "En skamfull forsker? "Myndighetsforskerens" blikk på kriminologiens Ultima Thule". I: *Politivitenskap på egne ben*. Helene I. Gundhus, Kristin Hellesø-Knutsen og Christin Thea Wathne (red.) PHS forskning: 2010: 1. Oslo: Politihøgskolen.
- Sørensen, Bjørg Aase og Aslaug Hetle (1985a): *Lensmannsansatte - verneverdige, men utsatte. Noen resultater fra en arbeidsmiljøundersøkelse*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttene. (AI-dok, 16/1985)
- Sørensen, Bjørg Aase og Aslaug Hetle (1985b): *Oppgavemestring og arbeidsorganisasjon i politi- og lensmannsarbeid*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttene. (AI-dok, 15/1985)
- Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, Aksel H. (2006): "Writing small discoveries: An exploration of fresh observers' observations". I: *Qualitative research*, vol. 6, nr. 4, 429-451.
- Tranøy, Bent Sofus og Øyvind Østerud (2003): "En fragmentert stat? ". I: *Den fragmenterte staten. Reform, makt og styring*. Bent Sofus Tranøy og Øyvind Østerud (red.) Oslo: Gyldendal akademisk.
- Waddington, P.A.J. (1999): *Policing citizens: Authority and rights*. London og New York: Routledge.
- Waddington, P.A.J. (2010): "Police pursuits: a case study of "critical friendship"". I: *Policing*, vol. 4, nr. 2, 119-126.
- Wathne, Christin Thea (2010): "Fra nyanser i grått til nyanser i blått - fri politiforskning?". I: *Politivitenskap på egne ben*. Helene I. Gundhus,

- Kristin Hellesø-Knutsen og Christin Thea Wathne (red.) PHS forskning: 2010:1. Oslo: Politihøgskolen.
- Wathne, Christin Thea, Liv Finstad og Ida Drange (2008): *Vilkår for oppgaveløsning i politiet - et spørsmål om risiko- og belastningshåndtering*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet. (AFI-notat, 11/08)
- Weber, Max (1978): *Economy and society. An outline of interpretive sociology*. Berkeley: University of California Press.
- Weber, Max (2000): *Makt og byråkrati: essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Oslo: Gyldendal.
- Wilkinson, Richard G. og Kate E. Pickett (2009): "Income Inequality and Social Dysfunction". I: *Annual review of sociology*, vol. 35, 493-511.

Antall ord i oppgaven: 44961

Vedlegg

Vedlegg 1: Prosjektvurdering fra NSD

Vedlegg 2: Informasjonsskrivet

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 4: Observasjonsguide

Vedlegg 5: Taushetserklæring

Vedlegg 6: Oppslag til skranken

Vedlegg 1: Prosjektvurdering fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Liv Finstad
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 27.01.2011

Vår ref: 25828 / 3 / JSL

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.12.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25828	<i>Betydningen av sosial nærhet til publikum for politiets yrkeskultur</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Liv Finstad</i>
Student	<i>Annette Vestby</i>

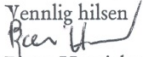
Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Juni Skjold Lexau

Kontaktperson: Juni Skjold Lexau tlf: 55 58 36 01
Vedlegg: Prosjektvurdering
✓ Kopi: Annette Vestby

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25828

Formålet med prosjektet er å undersøke hvilken betydning sosial nærhet til publikum har for politiets yrkeskultur.

Utvalget består av ca 10 personer - lensmenn, lensmannsbetjenter og eventuelt sivilt ansatte ved to lensmannskontorer. Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet (jf. informasjonsskriv mottatt 26.01.2011) og samtykker skriftlig til deltakelse.

Opplysningene samles inn gjennom personlig intervju og observasjon av de ansattes arbeidshverdag. Det registreres direkte personidentifiserende opplysninger gjennom navn og kontaktopplysninger. Det registreres indirekte personidentifiserende opplysninger gjennom bakgrunnsopplysningene arbeidssted, stilling, kjønn og alder. Direkte personidentifiserende opplysninger lagres separat fra det øvrige datamaterialet, men kan kobles mot det øvrige datamaterialet ved hjelp av en referansekode som kun student har tilgang til.

Det registreres ikke personopplysninger om andre tilstedeværende - besøkende, publikum e.l. Ombudet legger til grunn at student ikke vil få tilgang til taushetsbelagt informasjon uten at det foreligger samtykke fra de det gjelder. Dersom det knyttes tvil til om student vil få tilgang til taushetsbelagt informasjon gjennom sin tilstedeværelse på lensmannskontoret, ber vi om at Politidirektoratet kontaktes med spørsmål om dette.

Datamaterialet anonymiseres senest ved prosjektslutt, 15.06.2012, ved at navnelister, kontaktinformasjon og bakgrunnsopplysninger slettes.

Vedlegg 2: Informasjonsskriv⁴²

Forespørsel om deltakelse i intervju- og observasjonsstudie i forbindelse med masteroppgave

Jeg er masterstudent i kriminologi ved Universitetet i Oslo og holder på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er yrkeskultur, og jeg er interessert i hvilken betydning sosial nærhet til publikum har for politiets arbeid. Jeg er interessert i å finne ut hvordan politiets yrkeskultur preges av den sosiale sammenhengen det utføres i ved å se på hvordan gjensidig kjennskap mellom publikum og politi preger preger politiets yrkeskultur og arbeidsmetoder.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å gjennomføre en studie som vil bygge på observasjon og intervjuer av politiet. Det vil bli innhentet et skriftlig samtykke fra den enkelte som deltar i intervjuundersøkelsen. I møter mellom politi og publikum må jeg innhente et muntlig samtykke fra publikummeren for å kunne observere. Under intervjuene og observasjonen vil alle oppgaver og hendelser være av interesse, men et spesielt fokus vil være på fordelingen og prioriteringen mellom ulike typer oppgaver.

Under studien vil jeg gjøre feltnotater for hånd, og dette materialet vil systematiseres på PC. Under intervjuene vil det kunne benyttes lydopptaker med samtykke fra informanten.

Deltakelse er frivillig, og samtykket kan når som helst trekkes tilbake uten begrunnelse. Dersom samtykket trekkes tilbake vil alle data slettes. Ved siden av navn og kontaktopplysninger så vil jeg notere noen bakgrunnsopplysninger om arbeidssted, stilling, alder og kjønn. Alle opplysninger behandles konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Ikke på noe tidspunkt vil personidentifiserende opplysninger gjøres tilgjengelig for andre enn undertegnede. Alle direkte og indirekte identifiserbare personopplysninger anonymiseres når prosjektperioden avsluttes 15. juni 2012.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på (...), eller sende en e-post til (...). Du kan også kontakte min veileder Liv Finstad ved Institutt for kriminologi og retts sosiologi på telefonnummer (...) eller på epost (...).

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datateneste A/S.

Med vennlig hilsen
Annette Vestby
Institutt for kriminologi og retts sosiologi
PB 6706 St. Olavs plass
0130 Oslo

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon og er villig til å delta i studien:

Dato/sted

Signatur

⁴² Jeg gjør oppmerksom på at veileders og mine kontaktopplysninger er fjernet fra dokumentet.

Vedlegg 3: Intervjuguide⁴³

Husk før intervjuet: Infoskrivet. Fullstendig anonymisering i forhold til direkte og indirekte identifiserende personopplysninger. Mulig å trekke tilbake samtykket når som helst og uten begrunnelse. Jeg sender utskrift av intervju.

1. Jobb og sted

- 1.1. Beskriv en vanlig dag på jobben [rutiner, arbeidsoppgaver, ansvarsområder]
- 1.2. Hva vil du si at er viktig for å gjøre din jobb på en god måte?
- 1.3. Hvis du skulle fortelle om [Stedet] til noen som ikke vet noen ting, hva ville du ha fortalt da?
- 1.4. Hvordan vil du beskrive deres rolle her [Stedet]?
- 1.5. Er det noe ved [Stedet] som er en styrke når dere skal gjøre jobben deres?
- 1.6. Er det noe ved [Stedet] som er utfordrende i forhold til den jobben som dere skal gjøre?

2. Publikumskontakt

- 2.1. Når kommer publikum hit? Hva slags henvendelser?
- 2.2. Tror du at de som bor i området vet hvem det er som jobber på lensmannskontoret?
 - 2.2.1. [Ja/nei] Tror du at det har noe å si? Eksempler?
 - 2.2.2. [Ja] Er det situasjoner hvor det ville vært lettere å være anonym, eller hvor du kunne ønske at du var det?
- 2.3. Er det noen situasjoner eller møter med publikum som du synes at er vanskelige? Hvorfor?

3. Kunnskap om publikum og vice versa

- 3.1. Når du er på jobb, opplever du at du vet hvem publikum er? [navn, fjes etc]
- 3.2. Hvilken betydning har kunnskap om publikum for deg?
- 3.3. Hva har det å si for fritiden din at du har den jobben som du har?
- 3.4. Har du opplevd at jobben har vært et tema for publikum da du har fri?

⁴³ Denne intervjuguiden lå til grunn for alle intervjuene, og samtlige temaer ble tatt opp med alle informantene. Intervjuene var semi-strukturerte i den forstand at jeg under alle intervjuene også stilte spørsmål om temaer som hadde dukket opp under observasjon, om informantens særlige interesse- eller arbeidsområder og så videre.

4. Bakgrunnsinformasjon om informanten

4.1. Alder og stilling

4.2. Kontaktinformasjon

4.3. Hvor lenge har du jobbet i denne stillingen/ved lensmannskontoret?

4.4. Bor du i nærheten?

4.5. Har du jobbet andre steder innen politiet?

5. Eventuelt

5.1. Er det noe som du ønsker å fortelle, eller som du mener at jeg burde ha spurt deg om?

Vedlegg 4: Observasjonsguide

Observasjonsguide	
Overordnet/materielt	<p>Hva er det som foregår her?</p> <p>Hvor mange jobber her?</p> <p>Sivile/politi? Alder/kjønn?</p> <p>Hvor oppholder de seg? Hvordan er lokalet utformet? Hvordan brukes rommet?</p> <p>Hvordan er publikumsarealet utformet og plassert?</p>
Arbeidsoppgaver	<p>Hvilke oppgaver utføres og av hvem?</p> <p>Fordeling av sivilrettslig og rettshåndhevende arbeid</p> <p>"Serviceoppgaver"</p>
Annet innhold i arbeidstiden	<p>Hender det at det ikke skjer noen ting?</p> <p>Hva er en stille dag på jobb?</p> <p>Hva skjer "når det ikke skjer noen ting"?</p> <p>Hva er en hektisk dag på jobb?</p> <p>Samtaletemaer. Naturlig forekommende samtaler.</p>
Publikumsrelasjonen	<p>Hvem oppsøker politiet? Omfang. Hva slags henvendelser kommer publikum med til politiet?</p>

	<p>Hvem blir oppsøkt av politiet?</p> <p>Er noen grupper "vanskelige" publikummere? Hvordan møtes eventuelt disse?</p> <p>Hvilke inndelinger av publikum bruker (eventuelt) politiet? Ulikt forhold til ulike publikumsgrupper?</p>
Samhandling	<p>Mellom ansatte. Verbal og ikke-verbal kommunikasjon.</p> <p>Med publikum. Service og rettshåndhevelsessituasjoner.</p>
Språkhandlinger og samtaledata	<p>Ord og uttrykk. Miljøinterne uttrykksmåter.</p> <p>Språk som nøkkel til situasjonsdefinisjoner. Situasjonsdefinisjoner som kan forstås i lys av nærhet, kjennskap til den andre eller lignende?</p> <p>Hilsener, uformelt snakk</p>

Vedlegg 5: Taushetserklæring⁴⁴

POLITIET

TAUSHETSERKLÆRING

Ansatte i politiet og personer som hospiterer, utfører arbeid, eller tjeneste for politiet eller påtalemyndigheten har taushetsplikt etter flere lovbestemmelser.

Følgende lovbestemmelser er gjeldende:

- politilovens § 24
- straffeprosesslovens §§ 61a – 61e og 216i
- strafferegistreringslovens § 8, strafferegistreringsforskriftens § 20
- forvaltningslovens §§ 13 – 13f

Jeg forstår at:

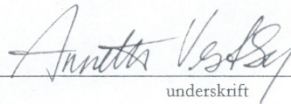
- jeg i mitt arbeid/tjenesteforhold vil få opplysninger som er undergitt taushetsplikt etter en eller flere av de ovennevnte lovbestemmelser.
- At taushetsplikten også gjelder opplysninger om politiets operative virksomhet herunder etterforskningsvirksomheten (metodespørsmål) og organiseringen av denne, samt opplysninger som ut fra hensynet til spanings- eller kriminaletterrettningsvirksomhet er nødvendig å holde hemmelig.

Jeg forplikter meg til:

- alltid å overholde taushetsplikten
- ikke å omtale taushetsbelagt informasjon for andre enn dem som er klarert for slik informasjon og dertil har tjenestelig behov for å få kjennskap til informasjonen
- å vise aktsomhet i min omtale av tjenestesaker til andre, så vel i som utenfor tjenesten.
- å vise aktsomhet i behandling og oppbevaring av dokumenter, herunder elektronisk oppbevart informasjon, slik at taushetsplikten overholdes.

Jeg er klar over:

- at brudd på taushetsplikten kan medføre straffeansvar og eventuelt fjernelse fra tjenesten
- at taushetsplikten gjelder også etter at jeg har sluttet i tjenesten
- at opplysninger ikke kan brukes i egen virksomhet eller i tjeneste for andre

underskrift

⁴⁴ Jeg gjør oppmerksom på at dette er den ene av to identiske taushetserklæringer som jeg signerte ved de respektive lensmannskontorene. Lederens stempel og signatur er fjernet fra dokumentet.

Vedlegg 6: Oppslag til publikum i skranken

[Dato/dag]

I forbindelse med et masterprosjekt, er det i dag en student fra Universitetet i Oslo til stede i skranken. Studenten er underlagt taushetsplikt, og vil ikke samle inn informasjon om besøkende til lensmannskontoret. Dersom du likevel ikke ønsker at studenten er tilstede under din henvendelse, er det bare å si fra.

[Dato/dag]

As a part of her master's thesis, a student from the University of Oslo is present in the reception today. The student does not collect information about visitors, and is bound by professional secrecy. However, if you do not wish the student to be present during your visit, please let us know.

